

Luceafărul

Revistă pentru literatură,
□ □ artă și știință □ □

.....
Apare de douăori pe lună ■

.....
Redactor: Oct. C. Tăslăuanu

.....
An. XI. Nr. 31. Vol. II.

■ ■ Cuprinsul: ■ ■

- | | | | |
|----------------------------|--|--------------------------|---|
| Dr. Pavel Roșca | Spre un ideal. | Ioan Costescu | Starea socială a Românilor basarabeni. |
| | Statele din Balcani: Bulgaria, Sârbia, Muntenegru și Grecia. | | Poezii populare din Basarabia. |
| Ion Arginteanu | Macedo-Românii. | | Un popas în Bucovina. |
| C. S. Constanțe | Albania și Albanezii. | I. Agârbiceanu | Poveștea unei vieți (roman). |
| Octavian Goga | În suflet simt o teamă cum s'așterne (poezie). | P. Papazissu | Sonet: În țara ta (poezie). |
| I. Dragoslav | Bătălia dela șase Septembrie 1877. | | Părerii despre războiul din Balcani (Ioan I. C. Brătianu, C. Stere, N. Iorga, S. Mehedinji, I. Rădulescu-Pogoneanu, Dr. Ioan Mihu). |
| I. N. Părvulescu | Prileag (poezie). | | |
| N. Durnowo | Rusia și războiul d. Balcani. | | |

Cronici: Oct. C. Tăslăuanu: † Octavian Smighelechi. E. Lovinescu: Pentru Ilarie Chendi. Senin: Scrisoare din Beluș. Însemnări: Redacționale. Strângerea rândurilor. Societatea pentru fond de leatru român. Expoziția de pictură Anton Venzel. Centenarul seminarului din Arad. Eudoxiu Hurmuzachi. „Solia Țărilor”. „Versuri flușturale”. — Poșta redacției.

Ilustrații: Sentinela bulgară, Preot binecuvântând pe soldații cari pleacă în războiu, Tabără lângă Pódgorița. Turci făcuți prizonieri de Muntenegrini, Orașul turcesc Verane după cucerirea Muntenegrinilor în 16 Octomvrie. Cea dinlău luptă în războiul din Balcani: artileria sprijinește atacul infanteriei muntenegrine asupra fortăreței turcești Decici (10 Oct.). Legărul unei bande turcești în Sandjac, Nouă cruciadă, Situația critică în cirul din Balcani, Turcia: Alah e mare. Numai el știe de ce-a lăsat pe pământ atâția câini, cari își rup sdrênțele împărășiei.

Sibiu, 16 Noemvrie v. 1912

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ ILUSTRATĂ PENTRU LITERATURĂ, ARTĂ ȘI ȘTIINȚĂ.

APARE SUB ÎNGRIJIREA UNUI COMITET DE REDACȚIE.

Colaboratori: I. Agârbiceanu, D. Anghel, Z. Bârsan, G. Bogdan-Duică, Dr. T. Brediceanu, Dr. C. Bucșan, Al. Cazaban, Il. Chendi, I. Ciocărlan, V. Cioflec, D. N. Ciotori, Al. Ciura, Otilia Cozmuța, Maria Cunțan, Dr. Silviu Dragomir, I. Duma, Victor Eftimiu, I. Enescu, Aurel Esca, Elena Farago-Fatma, Em. Gârleanu, Dr. Oaisifor Ghibu, Octavian Goga, Eugen Goga, Ion Gorun, A. Herz, Constanța Hodoș, Nerva Hodoș, Șt. O. Iosif, I. I. Lăpădatu, E. Lovinescu, Dr. I. Lupaș, Liviu Marian, Dr. I. Mateiu, Octav Minar, Corneliu Moldovan, Dr. G. Murau, D. Nann, V. C. Osvadă, I. Paul, Ciucinat Pavelescu, H. P. Petrescu, Ecaterina Pitiș, Gh. Popp, Dr. Sextil Pușcariu, Dr. P. Roșca, G. Rotică, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, M. Săulescu, M. Simionescu-Râmniceanu, V. Șorban, I. U. Soricu, Victor Stanciu, Căton Theodorian, D. Tomescu, Lazar Triteanu.

ABONAMENT:

Austro-Ungaric:

1 an 20 cor. 6 luni 10 cor.

Pentru preoți, învățători și studenți: 1 an 16 cor.

România și în Străinătate:

1 an 25 cor. 6 luni 15 cor.

Reclamațiile sunt a se face în curs de 14 zile după apariția fiecărui număr. Pentru orice schimbare de adresă se vor trimite 40 bani în mărei postale.

Abonamentele, plățile înainte, sunt a se trimite la adresa:

Adm. rev. „Luceafărul”, Sibiu (Nagyszeben).

Cunoscutele și bine apreciate **calendare** din editura W. Krafft în Sibiu
au apărut pe anul 1913:

Amicul poporului, anul 53 întocmit de I. Popovici, ca întotdeauna, așa și acum aduce articoli originali din penne alese, și frumoase ilustrațiuni. În frunte are ilustrația frumos executată: Monumentul lui Gheorghe Barițiu, ridicat în grădina școlii civ. de fete a „Asociațiunii” în Sibiu, și desvălit cu ocaziunea adunării generale a „Asociațiunii” în 13 Octomvrie 1912.

O particularitate escelentă a acestui calendar — care-l ridică peste toate celelalte — sunt între altele lecțiile dela cursurile de vară din Vălenii-de-Munte, din cari și acum aduce câteva foarte frumoase și instructive, în rezumat. Ceă despre „Cultura națională”, e „rezumată într’o pagină” de însuș autorul ei, d-I. N. Iorga. Aduce un articol despre Caragiale, cu portretul acestuia, un alt articol (de Dr. Lupaș) despre Ioan cav. de Pușcariu, cu portret. Un frumos articol din igienă de Dr. Beu, o poezie de S. Bornemisa. Apoi raport despre desvălirea monumentului lui Vodă-Cuza în Iași și o cronică bogat ilustrată etc., apoi Șematismul Românilor din Ungaria.

E cel mai serios și mai bine compus calendar dela noi, cu material de valoare durabilă. Prețul 70 fileri.

Poznașul, popularul calendar umoristic ilustrat al lui Haralamb Călămăr (Ermil Borcia) e junișan de 18 ani, ca todeauna cu straița plină de glume menite a alungă urâtul și gândurile grele. Când ești mai năcăjit, ia o doză din Poznaș și-ți va trece de năcaz. Că la apotecă nu capeți leac așa bun și ieftin cu numai 60 fileri.

Calendarul Săteanului apare în anul al 22-lea cu articoli anume scriși pentru popor, și cu unii reproduși. E cel mai ieftin calendar pentru popor. Prețul 30 fileri.



LUCEAFARUL

Orice reproducere fără indicarea izvorului e oprită.

Spre un ideal.

E uz a se face în psihologie deosebirea între inteligență și rațiune. Prin inteligență omul își formează pe baza experienței noțiuni despre lucrurile existente. El analizează adecă reprezentațiunile singuraticе și împreună un număr anumit de însușiri esențiale în formă de definițiuni cu pretenții de valabilitate pentru o serie oarecare de fenomene, obiecte sau ființe. Complexul acestor însușiri formează conținutul unei noțiuni. Prin noțiuni voim să ne câștigăm cunoștințe cât se poate de exacte despre lucruri așa cum sunt. Realitatea însă nu ne mulțumește todeauna. În fața realității adeseori se trezește în noi sentimentul nemulțumirii, respective dorința după o realitate mai perfectă decât cea concretă. Acea facultate care determină obiectul dorinței noastre, care construiește în ideile icoana unei realități mai perfecte decât cea dată prin experiență, se numește rațiune. Pe când noțiunile produse prin inteligență se numesc și idei, s'a fixat pentru obiectele rațiunii, adecă pentru noțiunile ridicate la starea de perfecțiune, termenul de ideal. Evident că sub acest raport idealul nu trebuie să prezinte o stare de absolută perfecțiune, așa cum își închipuise bunăoară Platon adăvărata existență în forma ideilor presupuse într'un spațiu ideal, față de cari lucrurile existente ar fi numai niște simple umbre cari se mișcă între existență și neexistență, sau cum sunt ideile perfecțiunii absolute stabilite și criticate de Kant ca obiecte ale rațiunii pure, ci perfecția este numai relativă și variabilă, după cum rezultă din caz în caz din corelațiunea cu realitatea con-

cretă, care încă e foarte relativă. Ceeace între anumite împrejurări se consideră ca ideal, poate să fie realitate între împrejurări schimbate. Intreg progresul, pe care l-a realizat omenimea în decursul timpului pe terenul diferitelor manifestări ale vieții sale, n'a fost alt ceva decât o continuă concepere și realizare de ideale din ce în ce mai perfecte. Factorii progresului sunt așadară pătrunderea realității prin inteligență și formularea perfecțiunii, al idealului prin rațiune, cari factori merg mână în mână, respective se condiționează reciproc. Noi zicem despre un individ, care conștient de menirea sa, lucrează cu plan în vederea unui scop bine determinat, că reprezintă un caracter sau e o personalitate. El știe ce vrea și pătrunzând realitatea, știe a-și alege și mijloacele ducătoare la scop. „Personalitatea este învingere organizată“ zice Napoleon, care în măsura cea mai desăvârșită, își poate reclama pe seama sa numirea „personalitate“. Dealtă parte avem tipul individului zăpăcit, care pare a nici nu ști pe ce lume trăiește, și care drept urmare petrece sau în absolută inerție și nepăsare, sau nefăcându-și calcul cu realitatea aleargă după chimere poticnindu-se adeseori până ce se pierde cu desăvârșire. Indivizii de felul acesta nu sunt în stare să determine ei înșiși realitatea, să creeze situațiuni, ci sunt sau niște existențe purtate de valurile vieții și tolerate până când vrea întâmplarea, sau niște exaltați, în ambele cazuri demni de compătimit și destinați pierzării.

Acea ce e valabil pentru individ se poate,

susține și cu privire la colectivități de indivizi. Precum individul, considerat sub raportul vieții sufletești, nu este numai suma unor anumite fenomene, ci o unitate, numescă-se ea substanță sau cum s'ar numi, așa și colectivitatea de indivizi, pe cari îi împreună aceeași limbă, aceleași credințe, tradițiuni și aspirațiuni, formează nu numai un conglomerat de ființe atomistice, incoherente, ci o unitate organică, un tot, care e mai mult decât suma părților constitutive.

Cu cât legătura aceasta e mai trainică la o națiune, cu atât este ea mai viguroasă, mai capabilă de a se susține și afirmă în lupta pentru existență, ce o poartă cu alte națiuni. Când însă una sau alta din aceste legături slăbește, amenință pericolul dismembrării, a descompunerii în elemente, cari se absorb de organismul altor națiuni. Istoria ne prezintă destule exemple pentru ilustrarea acestui proces de selecționare. Rând pe rând se desvoaltă și înfloresc națiuni spre a fi înlocuite la rândul lor de altele mai tinere și mai viguroase. Pare a fi o lege neștrămutată a firii ca tot ce e compus să se descompună, ca nici un organism să nu dureze mai mult decât până când poate contribui și el la realizarea acelui plan nepătruns, de care e condusă întreaga economie a firii. Nici o națiune nu pare a fi chemată a dăinui în totdeauna, căci chiar atunci când i se pare a fi ajuns apogeul, întru cât își dă seamă despre aceasta, poate să aplice asupra sa cuvintele rostite de Apostolul Petru către Safira: „Iată picioarele celor ce te vor duce afară sunt înaintea ușii!”

Tocmai acum suntem martorii prăbușirii unui imperiu odinioară atât de temut și puternic. În locul lui răsar națiuni tinere, cari prin eroismul lor au tras dungă peste socotelile diplomației bătrânei Europe și deșteaptă admirațiunea tuturor, indiferent ori de ea este acompaniată de sentimente mai mult sau mai puțin varii. În Balcani au răsărit deodată factori, cari nu mai pot fi considerați ca material brut, bun de a umplea numai locurile goale rămase după întocmirile făcute de alții, ci ei s'au ridicat la rangul de factori, cari înșiși sunt capabili a-și croi o soarte și a determina desfășurarea lucruri-

lor. Ei nu mai sunt elementul docil și flexibil cu care poate să facă cine ce vrea, să se acomodeze istoriei făcute de alții, ci de acum ei înșiși fac istorie, punând în cumpănă toată forța de care dispun.

Ne întrebăm: Care poate fi cauza acestei manifestări strălucite a puterii de viață acestor națiuni? Răspunsul e: au avut un ideal, un vis neîmplinit de veacuri și în vederea acestuia, pe baza unei fericite intuiții a realității, au aplicat toate mijloacele de cari dispuneau. Comunitatea aspirațiilor a făcut să se înroleze sub un stindard nu o armată, susținută între împrejurări și numai prin cătușile organizației și a disciplinei, ci o națiune întreagă fără deosebire de stare, sex și vârstă. O mai puternică afirmare a unității unui neam, mai rar a avut ocazie să înregistreze istoria pe paginile ei milenare!

Intuiția corectă a realității și un ideal suprem acomodat și pregătit prin intermedierea mai multor trepte pregătitoare, aceștia au fost factorii decizivi.

Noi Români, o națiune încă tânără, avem și noi nădejdea, că în temelii puterii de viață ce rezidă în noi, suntem chemați a contribui cu o părticică la determinarea dezvoltării omenimei. E ascuns încă în sânul viitorului soarta ce ne așteaptă, să știm însă că ea va fi amăsurată vredniciei noastre. În puterea rațiunii de care dispunem putem să o vrăjim înaintea ochilor noștri sufletești în chipul unui ideal suprem, spre care să ne îndreptăm pașii cumpănind bine împrejurările date. Desorientarea, care pare a se fi înstăpânit pe toate terenele vieții noastre publice, va trebui să dispară, făcând loc unei îndrumări conștiente, nu impuse în mod meșteșugit, ci prinse din sbuciumările sufletului acestui popor. Poate încă nu s'a născut acel bărbat cu intuiție genială, care să se facă interpretul sufletului acestei națiuni, care să concretizeze ținta și calea aspirațiilor ei, căci altfel cum s'ar explica încercările uneori deprimătoare de a înjgheba o organizație, care în lipsa interesului din partea singuraticilor, amenință a degenera într'un mecanism omoritor de viață în loc să fie aceea ce se indică prin numele ei, adevărat un organism pătruns și dător de viață. Vieța trebuie înainte de toate

trezită și întreținută prin căldura însuflețirii pentru ideal, și atunci forma se va afla de sine.

Evenimentele recente din Balcani sunt una din admonierile deslușite, pe cari Provedința le îndreaptă din timp în timp către popoare. Ferice de ceice au ochi să vadă și urechi să audă în aceste timpuri. Noi, cari privim desfășurarea acestor evenimente din nemijlocită apropiere, trebuie să scoatem o serie întreagă de învățături folositoare. Înainte de toate să ne convingem de adevărul și însemnătatea atât de evidentă a unor lucruri, cari înaintea multora par a fi banalități demodate. Să nu ne amăgim în iluzia, că am făcut deja destul pentru fericirea neamului, dacă nu mai purtăm pe față lupta înverșunată între frați, un adevărat blăstăm acesta pe neamul nostru de pretutindenea, ci puterea de viață pe care am dovedit-o în lupta fratricidă și interesul viu ce l-am arătat față de scandal, să le manifestăm acum, când — poate mai mult de groaza pericolului ce ne amenință decât de dragul idealului care ne-ar împreună, formând o singură tabără, e vorba să clădim ceva pozitiv. Să ne dăm seama că singurul capital real de care dispunem și prin care putem spera a ne putea croi o soartă mai deamnă, este organizarea bine chibzuită a puterii de muncă ce rezidă în noi. Să le lăsăm contemplările făcute în nelucrare și declamările pretențioase pe

seama popoarelor visătoare ale Orientului, să lăpădăm tot romanticismul din viața noastră economică-politică, și dacă ne place a ne lăuda cu originea noastră romană, măcar în parte să justificăm procentul de sânge roman ce curge în vinele noastre, prin muncă stăruitoare, prin o mai reală îndreptare a vieții noastre și prin încrederea în puterea de care dispunem. Să învățăm și noi odată, că calculii făcuți pentru viitor numai întru atâta au valoare întrucât sunt bazați pe factori reali. Să nu mai așteptăm recompensațiunii pentru dinastinismul nostru proverbial, sub care — drept să mărturisim — în cele mai multe cazuri ne-am ascuns numai slăbiciunea proprie, nici să nu așteptăm lucruri de-agata și gratuite pe baza promisiunilor solemne, facă-se ele chiar și din partea celor mai înalte foruri, cum i s'au făcut acum Turciei din partea reprezentanților marilor puteri, promisiuni la cari azi nimeni nu se mai gândește, nici chiar legi aduse în toată regula și sancționate, nu-i pot asigura existența unei națiuni, dacă acelea legi nu au fost eluate prin vrednicia ei. Legile pentru naționalități în Ungaria, au rămas legi pe hârtie, pentru că nu am avut tăria de a forță punerea lor în aplicare.

Nu dela alții să așteptăm mântuirea ci numai dela vrednicia noastră. Pilda ne sunt Bulgarii, cari prin muncă stăruitoare și prin însuflețire pentru un ideal, fac adevărate minuni.

Dr. Pavel Roșca.



Statele din Balcani.

Trecutul popoarelor din Balcani, cari s'au aliat pentru a izgoni stăpânirea turcească din Europa, merită să fie cunoscut de cetitorii noștri. Scurtele rezumate istorice pe cari le publicăm mai jos pot servi ca o orientare generală.

Într'un număr viitor vom vorbi și despre istoricul cuceririlor și stăpânirilor turcești din Europa.

Bulgaria.

Bulgarii își au numele dela o ramură fino-ugrică a popoarelor scitice din ținutul râului Volga și a munților Ural. Ei apar în Europa prin veacul al V-lea, luptându-se cu Avarii și Slavii din jurul Mării-Negre și din preajma Dunării.

Slavii pătrunseră în Peninsula Balcanică, cu începerea secolului al V-lea, nu printr'o invaziune bruscă, ci printr'o lentă infiltrațiune; în secolul al VI-lea, ei sosesc în triburi mai compacte, mergând până la Peloponez, așezându-se de mai multeori Salonicul, fără a-l putea cucerii. În cursul veacului al VII-lea, ei formau masa populațiunii, la nord și sud de Balcani, fără a avea însă nici o unitate sau organizație politică. — Această organizație le fu dată de un popor strein, de Bulgari.

Un trib al Bulgarilor, trecu Dunărea la 679 sub conducerea chanului Asparuch, cucerind Moesia. Ei se aliază cu Slavii împotriva împăratului bizantin și reușește a întruni deosebitele triburi slave și bulgare. Astfel Bulgarii actuali ca Rușii și Francezii, au luat numele unui popor străin. Primii lor suverani poartă nume turanice: Krum, Omortag, Sursubul, Alogobotur. — La curtea lor se vorbea trei limbi: greacă, slavă și bulgară, după cum la curtea regilor merovingieni al Franței se vorbea latina și tudesca. Bulgarii și-au pierdut cu totul naționalitatea, prefăcându-se dintr'un popor fino-ugric într'unul slav. Ei au împrumutat limba și obiceiurile Slavilor pe cari i-a cucerit și stăpânit, păstrându-și numai numele. Limba bulgară diferă de celelalte limbi slave prin aceea, că și-a pierdut infinitivul, aproape nu are de-

clinări și articolul se pune la sfârșitul substantivelor. În Moesia a fost, până la venirea Slavilor, o populațiune tracă sau ilirică romanizată. Dela această populațiune, Bulgarii au împrumutat multe cuvinte romane.

Unul dintre șefii Bulgarilor, Krum (802—807), ajunge victorios până la porțile Constantinopolului și își întinde stăpânirea până la Carpați. Unul dintre succesorii săi, Boris sau Bogoris, se convertește la creștinism la 864; puțin câte puțin, cu toată revolta boierilor, poporul bulgar imitează pe suveranul lor.

Grație creștinismului elementul slav iese învingător și absoarbe definitiv pe uralieni.

Țarul Simeon (893—927) mărește granițele Bulgariei, întinzându-le până la Ibar și Sava, cucerește Valachia și parte din Ungaria; stabilește capitala la Preslav, ale cărei ruine se văd și azi lângă Șumla și fu unul dintre domnii cei mai instruiți ai epocii. Fiul său Petru ia în căsătorie o principesă bizantină. După moartea sa, Bulgaria cadă în anarhie și se împarte în două.

Erezia Bógomililor se răspândește în Bulgaria; statul este atacat rând pe rând de Ruși, Greci, Sârbi și Pecenegi. La sfârșitul secolului al X-lea, împăratul bizantin Vasile al II-lea în urma unor lupte sângeroase, ia titlu de Bulgaroctonul (omoritorul Bulgarilor). În această epocă, capitala statului bulgar eră la Ochrida în Macedonia. Dela 1018—1196 Bulgaria fu supusă imperiului bizantin. Sub domnia lui Isac al II-lea Ingerul, doi boieri români Ioan și Petru Asan reușesc să scuture jugul grecesc, întemeiând o dinastie națională româno-bulgară, care durează până la 1257. Bulgaria liberă atinge cele trei mări: Marea-Neagră, Arhipelagul și Marea-Adriatică. Târnova, capitala imperiului româno-bulgar eră, după arătarea Grecilor „o a doua Constantinopole”, iar țarul se intitulă în documentele latine: Imperator Bulgarorum et Blacorum.

După moartea ultimului asanid, Bulgaria decade din nou, fiind atacată și cucerită în parte (Macedonia) de către țarul sârb Dușan cel Tare, iar Turcii ocupară Filipopole. Țara



Sentinea bulgară.



Preotul binecuvântând pe soldații cari pleacă în războiu.

se împarte în două: una cu capitala în Târnova și alta cu capitala în Vidin.

În 1382 Turcii ajung la Sofia; după subjugarea Serbiei de Turci, în anul 1389 (bătălia dela Nicopoli), Turcii cuceriră Târnova, iar țarul Ivan Șișman dispără, omorât sau făcut prizonier în 1393. La 1396 cade și Vidinul cu care se sfârșește independența bulgară. Puterea politică trece în mâinile Turcilor, iar cea spirituală în mâna clerului grec, care reușește, încetul cu încetul, să în-lătore preoții bulgari. Mare parte dintre Bulgari se turcesc; descendenții acestora numiți Pomaci se găsesc și azi în munții Rodope și în Nordul Bulgariei. Copiii de sex masculin sunt luați de Turci, pentru recrutarea ienicerilor. Numele Bulgariei dispăre; ea devine „Guvernământul Beglerbegului Rumeliei” totuș câteva districte conservară, sub numele de districte militare, o independență relativă. Ele erau comandate de voievozi indigeni numiți de Sultan și erau obligate a îndeplini anual servicii pe lângă armatele turcești. Aceste districte erau mai ales la Sud de Balcani.

În diferite rânduri Bulgarii încercară să se revolte, dar în zadar; o parte emigrară în Țările române și Transilvania, câțiva se făcură haiduci și, refugiați în munți, căutară a se opune autorității turcești.

Din secolul XIV—XVIII Bulgaria și naționalitatea bulgară, dispăre cu desăvârșire de pe harta Europei, și o adevărată noapte domnește în istoria acestui popor în tot cursul acestor patru veacuri. — Ceice au emigrat în Țările române, fură primiți aci cu dragoste. Se duseră — spune Peppin și Sparovici (Histoire des litteratures slaves T. 1, pag. 143). — „La vecinii lor mai fericiți, la cari găsiră azil, milostenie, manuscrise și mai târziu cărți imprimare”. — Acești vecini erau Români, cari deși sub suveranitatea Turcilor, se guvernau după legile și obiceiurile lor și-și exercitau liber cultul.

„Românii erau numai ingenunchiați între „ceialalți de tot aruncați la pământ și în „mânile lor aveau măcar o spadă ruptă, pe „când de picioarele vecinilor atârnavu lanțuri „seculare cu cari se deprinseseră. Vasal cum „eră, scaunul Domnilor români eră un tron,

„pe baldachinul căruia străluceă crucea; la „Români sunau în voie clopotele bisericilor „și treceau în voie steagurile ostașilor”. (N. Iorga. Două Conferințe).

În România călugării bulgari găsiră azil prin mănăstirile române, cari în curând deveniră adevărate pepiniere de cultură slavo-românească. În anul 1493 când se introduse în Țările române tipografia slavonă, multe cărți bisericești se tipăriră în limba bulgară (în Târgoviște) și serviră astfel pentru folosul vecinilor subjugați. În Bulgaria însă populațiunea bulgară sufereă în tăcere jugul nemilos al Turciei.

După încheierea păcii dela Kuciuk Kainardgi (1774) Rusia își însușește dreptul de protecție a tuturor creștinilor din imperiul otoman.

Bulgarii patrioți, indemnați la revolte de emisarii rusești, veneau în Țările române unde se țineau toate conciliabulele; aci luau ființă toate comploturile bulgărești contra Turciei, aci se tipăreau toate manifestele patriotice, toate cărțile de școală, și tot aci veneau Bulgarii cari nu aveau cu ce să se hrănească în țara lor.

La sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui al XIX-lea, țara avu să sufere îngrozitor pe urma jefuitoarelor numiți Basi-buzuci și Kirlajii.

Cu toate acestea conștiința națională bulgară începe să se deștepte, grație scrierilor călugărilor Paisie și Sofronie. Succesele Grecilor și revoltele Sârbilor, dedeau Bulgarilor speranța unor zile mai bune, dar nu putură imită exemplele vecinilor lor: Bulgaria de Sud eră prea aproape de Constantinopole, iar cea de Nord, cu câmpiile sale eră improprie războiului de guerilă. În 1806 și 1829 haiduci bulgari dau concursul lor armatelor rusești, dar Bulgaria nu trase nici un profit de pe urma războaielor rusești.

Neputincioși în războaie, patrioții bulgari își concentrează activitatea lor pe terenul școlii și al religiei. Pentru a scăpa de dominațiunea clerului fanariot, ei se gândiră mai întâiu a îmbrățișa catolicismul, recunoscând supremația papei; apoi stăruiră a dobândi independența bisericii lor. După lungi și grele încercări reușiră. Un firman din 1870 îi recunoscă ca comunitate reli-

gioasă independentă, în capul căreia fu numit un exarch cu reședința la Constantinopole. Exarhatul bulgar fu excomunicat de Patriarh, dar aceasta nu se luă în seamă și nici că a avut vreo influență asupra independenței sale.

Constituirea și recunoașterea exarhatului bulgar fu un succes foarte important și constituie oarecum recunoașterea oficială a naționalității bulgare.

De altă parte Poarta se străduia să paralizeze dezvoltarea acestei naționalități, stabilind în Bulgaria colonii de Cerkezi, care deveniră teroarea populației.

Când izbucni revolta în Bosnia și Herțegovina (1875), Bulgarii se revoltară la rândul lor; Turcii ațîțară contra acestora Basibuzucii și Pomacii, cari făcură cele mai groaznice măceluri. Ministrul Angliei Gladstone ia apărarea Bulgarilor; puterile europene trimiseră comisari, cari reclamă înzădar autonomia provinciilor bulgare. Rusia intervine, ia apărarea creștinilor din Orient și consecvență politice sale seculare de pătrundere spre Constantinopole, declară războiul Porței în 1877. Armata rusă trece Dunărea în vara anului 1877. Declarația de război are loc la 12 Aprilie. Armata română își terminase aproape întreaga sa mobilizare la acea dată. România încheie cu Rusia convențiunea dela 4 Aprilie 1877, prin care guvernul rus se obligă a respecta drepturile politice ale statului român, a-i menține și respecta integritatea teritorului și alte condițiuni privitoare la trecerea trupelor rusești prin România.

În fața ostilității Turciei, România răspunde cu desfășurarea armatei sale pe tot litoralul Dunării, iar după sosirea armatei ruse, forțele sale militare se concentrează în Oltenia.

Se știe atitudinea demnă și se cunosc condițiunile de cooperare puse de Domnitorul României Rușilor. Aceștia voiau, însă, siguri de izbândă cum erau, să nu împartă cu România roadele războiului, de aceea nici n'au voit să primească cooperarea armatei române decât în condițiuni umilitoare pentru Români.

Dar soarta războiului întru început nu fu favorabilă armatelor rusești. În a doua ju-

mătate a lunii Iulie, Rușii sunt bătuți în toate părțile: pe Lom, la Sud de Balcani și la Plevna (a doua bătălie).

Situațiunea strategică a Rușilor în Peninsula Balcanică eră complet periclitată și aruncarea lor în desordine peste Dunăre, eră din ce în ce mai probabilă. Abia atunci văzură Rușii ce greșeală făcuseră că nu au primit cooperarea armatei române. Marele Duce Nicolae, adresă pe urmă Domnitorului României următoarea telegramă:

„Turcii grămădind mulțime mare de oștiri la Plevna, ne nimicesc. Rog să fuzionăm și dacă e posibil treci Dunărea precum doriai etc.”

România trimite armata ei pe câmpiile Bulgariei. Precipitarea capitulării armatei lui Osman Pașa (dela Plevna) se datorește iscusinței și energiei trupelor române („Defense de Plevna” de un comandant turc. Paris 1889). Cu prețul a mii de soldați români, soarta războiului și cu aceasta a populației bulgare se decide.

Se încheie tratatul dela San Stefano (3 Martie 1878) prin care Rusia cerea constituirea unei mari Bulgarii, care să se întindă până la Marea Egee, despărțind Constantinopolul și Turcia de celelalte provincii ale imperiului otoman din Europa (art. 6-12). Dar diplomația europeană intervine: Tratatul dela Berlin din Iulie 1878, modifică complet pe cel dela San Stefano, sub presiunea lordului Beaconsfield. Acest congres constituie două Bulgarii:

1. Un principat autonom și tributar sub suzeranitatea Porței, guvernat de un principe ales cu consimțământul puterilor. Acest principat numit Bulgaria eră la Nord de Balcani, și se întindea între Serbia și România cu Dobrogea.

2. O provincie privilegiată la Sud de Balcani, Rumelia Orientală, sub dependența politică și militară a Sultanului, însă administrată de un guvernator creștin; Dobrogea fu dată României căreia i se răpește Basarabia; Pirot, Niș și Vrania au fost date Serbiei, iar celelalte provincii, Macedonia și Adrianopol rămăneau cu totul supuse administrațiunii otomane.

Despărțirea grupului bulgar în două masse, nu puteă decât să grăbească o ațîțare a

sentimentelor naționale, tulburând neconținut echilibrul european în peninsula.

Prințul Dondukov Korsakov, administrator delegat de țară, a elaborat actul constituțional ce a fost supus ratificării unei adunări naționale. El a recomandat candidatura Prințului Alexandru de Battemberg, un tânăr ofițer rus, care e ales principe al Bulgariei la 29 Aprilie 1879. În aceeași lună, conform statutului organic, Sultanul propuse ca Vali sau guvernator general al Rumeliei pe Aleco Pașa Vogorides, bei de Samos, care în Martie 1884 fu înlocuit cu Gabriel Pașa Krestovici.

În luna Septemvrie 1885 izbucni o revoluție la Filipopole; guvernatorul fu ridicat din palatul său și dus la Sofia, iar guvernul provizoriu instalat proclamă unirea cu Bulgaria și chiamă pe Prințul Alexandru care își face intrarea triumfală la Filipopole. Puterile Europei fură surprinse de aceste evenimente, prin care se călcă tratatul dela Berlin și începură a bănui amestecul Rusiei. Aceasta însă nu fusese consultată de Bulgari. Împăratul Alexandru rechemă ofițerii ruși cari serveau în armata bulgară, iar guvernul rus nu recunoaște actul dela Filipopole. Regele Serbiei — Milan — crezută că a sosit momentul oportun pentru a-și mări regatul său cu o parte din Bulgaria și sub pretext de a menține echilibrul în Balcani, declară războiul Bulgariei și trece frontiera cu armata sa îndreptându-se spre Sofia. Bătut la Targrad și Slivnița de Bulgari, este urmărit de armata Prințului Alexandru, când intervine Austria, care oprește armata bulgară victorioasă la frontiera Serbiei. Războiul se încheie cu pacea dela București 1885.

Turcia recunoaște pe Prințul Alexandru ca guvernator al Rumeliei. Rusia însă refuză recunoașterea. Se formează în Bulgaria un partid rusofil cu scop de a înlătură pe principe. În noaptea de 21/22 August 1886, Prințul fu ridicat din palatul său de către ofițeri, îmbarcat pe Dunăre și condus în Basarabia de Sud; autoritățile rusești îl lăsară liber și în curând reintră în țară. Principalii autori ai detronării Principelui fuseseră Karavelof, Tankof și maiorul Gruief; readucerea sa s'a făcut de către Stambulov și Mutkurov. Neputând obține recunoașterea Rusiei, Prințul

își dă demisia la 7 Sept. 1886 și lasă puterea unei regente compuse din Stambulov, Karavelof și Mutkurov. Aceștia convocară Adunarea generală, care alege mai întâiu pe Principele Valdemar de Danemarca, dar acesta nu primește. După mai multe încercări, o nouă adunare este convocată la Târnova și se alege Prințul Ferdinand de Saxa Coburg care primește să fie prinț al Bulgarilor și-și face intrarea triumfală la 13 August 1887.

Momentul istoric din 1885 înseamnă un pas înainte în evoluțiunea statului bulgar. Încurajată de succesul ușor împotriva Sârbilor, Bulgaria începe să lucreze cu febrilitate pentru a rezolvi chestiunea macedoneană în favorul ei și a atinge astfel idealul național întrezărit pentru un moment la San Ștefano. Perioada dela 1885—1912 se caracterizează prin o politică constantă de expansiune teritorială urmărită de toate partidele politice, prin întreținerea de bande armate în Macedonia, prin o atitudine agresivă pe toate fronturile, prin agitarea și infiltrarea în masele poporului a ideii de război național și mai ales prin o constantă sporire a forțelor militare ale statului, în vederea unui război apropiat și inevitabil.

După o pregătire de 20 ani, în 1908 Bulgaria profită de turburările interne din Turcia provocate de revoluțiunea tinerilor Turci și detronarea Sultanului Abdul Hamid, rupe legăturile cu Turcia și se proclamă independentă. Momentul era favorabil, deoarece Turcia se găsea în conflict și cu Austro-Ungaria, care-și anexase Bosnia și Herțegovina.

Urmează o perioadă de criză politică provenită din protestul Turciei pentru ocuparea căii ferate orientale de Bulgari și oarecari neînțelegeri asupra traseului frontierei. Ambele incidente se resolvă pe cale pașnică prin intermediul Rusiei. Bulgaria se proclamă țară, iar Prințul Ferdinand ia numele de Țarul tuturor Bulgarilor.

Cu toate aceste rezultate, națiunea bulgară rămase profund nemulțumită; independența Bulgariei nu era de fapt contestată de nimeni; sacrificiile făcute de statul bulgar pentru armată ținteau ocuparea Macedoniei, care nu a reușit.

Când a izbucnit războiul turco-italian pentru

Lybia, Bulgarii au crezut că a sosit momentul să pună capăt dominațiunii turcești în Europa și să-și intrupeze idealul național.

Cultura bulgară.¹⁾

Cultura bulgară stă la hotarul de sud al slavismului. Bulgarii au venit cei dintâi în atingere cu imperiul bizantin prin care au cunoscut civilizația română. Dela ei au plecat

din această regiune. Influența ei se întindea până în Italia și Franța unde secte bulgare au ajutat formarea disidenței religioase a Valdensilor și Albingenților — premergătorii marelui Reforme din secolul al XVI-lea.

Dar, odată cu căderea Bulgarilor sub stăpânirea Turcilor, ei își pierdură nu numai independența de stat ci și cultura de popor civilizator în orientul creștin.



Tabără lângă Podgorița. Turci făcuți prizonieri de Muntenegri.

cei dintâi apostoli slavi Ciril și Metodiu, născuți în Salonic. Cei doi frați traduseră vechile scrieri din limba bulgară și puseră astfel temelie literaturii și limbii slave, în care elevii lor Clement, Gorazd, Naum, Anghel și Sava predicară Evanghelia tuturor Slavilor. Bulgarii dădeau teologi Rusiei și Moraviei, ducând în aceste țări primele elemente de cultură. Limba bulgară deveni în toată lumea slavă ortodoxă limba liturghiei. Cei dintâi regi creștini ai Bulgariei ajunseră în secolul al IX-lea la o atât de mare însemnătate în peninsula balcanică, încât sub Simeon cel Mare ea eră singurul element civilizator

Doar un elev al celebrului patriarh Eftimie, Grigorie Țambac, Crisostomul Bulgarilor, plecă din țara cucerită și avu un rol foarte important în dezvoltarea culturală a Rusiei — unde ajunse episcop de Kiew — și a Moldovei — unde a și murit cătră anul 1450. Limba bulgară — adevărat slavonă — căpătă drept de cetățenie în țările române, care mai păstrează și astăzi încă urmele influenței bulgare asupra limbii și literaturii populare.

Sub stăpânirea turcească, cultura bulgară, ca și cultura Grecilor — pe care Romanii o respectaseră — fū învăluită într'o toropeală adâncă timp de cinci veacuri, pentru că Turcii nu erau indiferenți față de această cultură, ci înțebuințau toate mijloacele ca s'o nimicească.

¹⁾ Fragment dintr'un articol publicat de prim-ministrul Bulgariei, I. Gheșof, în revista „Nord und Sud”.

Când, acum cincizeci de ani, a început reînvierea poporului bulgar, se întrebau mulți cunoscători ai Orientului, dacă populația bulgărească mai poate alcătui o națiune și mai poate avea o cultură, după ce încetase atâtea vreme să mai dea semne că nu și-a uitat trecutul. Și aveau dreptate, căci în 400 de ani nu se găsisse nimeni ca să scrie o istorie a poporului bulgar și abia la 1762, un călugăr dela Muntele Athos, Paisie, scrisese o cronică pe care o intitulă: *Istoria slavo-bulgară a poporului bulgar, a Țarilor și a Sfinților bulgari*.

Această lucrare rămase necunoscută până la războiul Crimeiei și abia dela independența obținută la 1878 se poate spune că se săvârșește renașterea culturii bulgare. Această renaștere, care a făcut de nerecunoscut poporul bulgar în timp de jumătate de secol, e datorită, lăsând la o parte calitățile înăscute ale poporului bulgar, următoarelor două împrejurări: Bulgarii n'au făcut greșala de a-și lua drept limbă literară scrisă o altă decât limba maternă, încât întreaga masă a poporului fû în stare să se folosească de toate operele scrise în limba bulgară. Totodată Bulgarii au deschis larg porțile pentru pătrunderea în țara lor a oricărei limbi streine, franceza, germana și mai cu seamă limba rusă, prin care au putut cunoaște operele cele mai de seamă ale tuturor literaturilor aflate în traducere în această limbă.

Astfel ei putură să facă pași mari într'un timp, relativ, foarte scurt.

Tineri trimiși în toate țările culte ale apusului și în Rusia, s'au ridicat la nivelul cultural al acestor țări și, întorși în Bulgaria, au refăcut sau au creat pe toate domeniile culturale — învățământ și finanțe, justiție și administrație, agricultură și industrie, literatură și știință — tot ce dă Bulgariei actuale înfățișarea de stat european, cu o viață sufletească ridicată și cu o bună stare materială a populațiunei.

Cultura turcească a rămas ca o manifestare asiatică la hotarul Europei, în timp ce Bulgaria împrumută din apus cele din urmă mijloace ce pot asigura progresul social. Astfel, după ce a împrumutat dela Belgia constituția sa, a luat, anul trecut, și reprezentarea

proporțională pentru Parlament Din Germania a împrumutat metodele pedagogice. Franța i-a dat codicele de legi și administrația și Italia impozitul progresiv pe venit. Din școlile economice ale Austro-Ungariei și-au creiat Bulgarii cele dintâi elemente ale economiei lor naționale. Legile lor asupra apărării agriculturii și încurajării industriei au servit de model legilor bulgare corespondente. Poeții și scriitorii ruși au inspirat pe cei bulgari. Știința bulgară este reprezentată de profesorii tinerei Universități din Sofia și de numeroase gimnazii. Teoria germană și exemplul rusesc, au influențat în toate direcțiile vieții sociale și legislative bulgare. Statul dă imbold și model. Nu numai căile ferate și minele, dar chiar și cele mai importante bănci, Banca națională bulgară, Banca agriculturii, Banca asociată, au fost create din mijloacele Statului. Prin toate măsurile de îmbunătățire luate în ultimul pătrar de veac, populația Bulgariei s'a ridicat la 4.500.000 locuitori; comerțul dela 110 la 384 milioane, cheltuielile dela 44 la 380 milioane lei. Capitala Sofia are la 1887 numai 30.000 locuitori și astăzi are 112.000. Budgetul Instrucțiunei publice a crescut dela 1,850.000 la 24,916.000 Lei în 1912.

Rezultatele acestui sacrificiu au fost că la ultimul recensământ nu s'au găsit decât 2%, analfabeți. În acelaș timp s'au construit 2130 km de cale ferată și vreo 6 porturi la mare, care deschid Bulgariei drumurile comerțului internațional.

De sigur, Bulgaria e tânără și mică; de aceea, locul ei între Statele europene e modest; dar vitalitatea populației sale și repedele ei progrese, îndrituiesc speranța că, cu ajutorul popoarelor civilizate, ea va căpăta o situație vrednică de măreția ei din vremile medievale.

Sârbia.

Evenimentele, cari se desfășură înaintea ochilor noștri scot la suprafață tot mai mult pe unul dintre popoarele învecinate, care prin politica sa a știut să îndeplinească o frumoasă operă de întărire națională. Sârbii, cari azi se luptă pentru eliberarea fraților, ce sunt împrăștiți prin Turcia, mâne pot

să-și îndrepte privirea în altă parte, spre alte regiuni, cari nu de mult au fost luate din mâinile Turcilor și în chipul acesta să încerce a-și desăvârși pe deplin opera de unire națională. Atunci ne vor găsi și pe noi, în fața lor, căci știut este, că prin văile Bosniei și prin celea mai înfundate sate ale Herțegovinei soldații români păzesc hotarele monarhiei Austro-Ungare.

Doar Muntenegrinii de mai respirau liber în cetatea lor de munți nebiruiți. Și totuși „raia“-ua turcească din țările, cari au fost mai înainte ale Sârbilor, nu eră cu totul amorțită. A început să-și făurească visuri, să învie amintirea eroilor săi naționali și să-și creieze, în poezia lor poporală, un izvor neseecat de nădejde pentru viitor. Din principii, regii și țarii lor au făcut sfinți, pe cari



Orașul turcesc Verane după cucerirea Muntenegrinilor în 16 Octomvrie. În față transportul răniților Muntenegrini. În fund prizonieri Turci.

Istoria Sârbilor este de altfel plină de învătăminte. În trecutul lor au izbutit să formeze patru state: 1) principatul, regatul și pe urmă imperiul sârbesc; 2) banatul, pe urmă regatul Bosniei; 3) principatul Zaholm cu Herțegovina și 4) principatul Muntenegrului. Poate aceasta a fost și cauza, că n'au putut nici ei, ca și Bulgarii, să reziste uraganului turcesc. În lupta de pe Câmpul Mierlei (1389) s'au stins cei mai buni fii, pe cari i-a avut Sârbia. Din vechiul imperiu al Țarului Dușan n'a mai rămas nimic. Se pareă că Sârbii sunt șterși de pe fața pământului.

Îi încunjurau cu înzecit mai multă venerație, decât pe cutare mucenic bizantin. Zilele înfrângerii lor naționale le-au făcut serbători ale bisericii lor, ca neîncetat să-și amintească, ce au fost odată și ce vor trebui să fie iarăși. În modul acesta jugul turcesc nu le-a istovit toate puterile și nici robia seculară nu le-a putut înfrânge idealul lor național.

De aceea când norocul a părăsit armele turcești și când armata turcească se întorcea fugărită de sub zidurile Vienei, Sârbii au fost între cei dintâi, cari s'au alăturat la creștinii biruitori. De astădată însă graba, cu

care și-au arătat ura față de Turci, i-a costat multe lacrimi. Turcii aruncă pe Austrieci din nou peste Dunăre, și în chipul acesta Sârbii rămân pradă răzbnării lor. Cei mai bogați sunt siliți să se refugieze în Ungaria (1690) unde obțin în temeiul serviciilor, ce le-au făcut, adăpost și însemnate privilegii. În „Sârbia veche” nu mai rămân decât cei legați de pământ, puțini și aceștia. Locul lor, în mare parte îl ocupă Mahomedanii și Albanezii. Un alt războiu al Austriei cu Turcii (1788—1790) le-a adus din nou întefierea oprimării.

La începutul veacului trecut, ne mai putând să supoarte jugul asupritor al Turcilor s'au răscolat singuri sub conducerea lui Cara Gheorghe și pe urmă a lui Miloș Obrenovici. Revoluția lor la început (1804—1813) a fost încoronată de succes. În anul 1813 însă au fost sdrobiți din nou. Curând, însă, după aceasta dată (1815) se ridicară iarăși și în 1817 obținură, sub un principe propriu, oarecare libertate, care se lărgi și mai mult în 1830.

De atunci, cu mici întreruperi, Sârbii au făcut frumoase progrese. Și-au eluptat și ei independența de Turci și principatul lor l-au declarat de regat. Fieea lor prea impulsivă i-a pus însă mai de multeori în fața unor catastrofe, ce ar fi putut fi fatale pentru ei. Un războiu nenorocit cu Bulgarii, în care au fost înfrânți și rivalitatea între cele două dinastii ale lui Carageorge și Obrenovici, cu mijloacele drastice, cari le aplicau față de Domnii lor șovăitori în urmărirea idealului național, i-a pus într'o lumină puțin favorabilă înaintea celorlalte popoare.

În 1908, când monarhia noastră a anexat Bosnia și Herțegovina, Sârbii s'au ridicat ca un om, ca să-și scape celea mai frumoase provincii, cari au aparținut odinioară la vechiul imperiu sârbesc. Sub presiuni mai puternice decât durerea și amarul lor național pentru această pierdere, s'au stăpânit și nu s'au aruncat într'un războiu cu totul pierdut pentru ei. Acum însă s'au dovedit destul de tari, ocupând o mare parte din imperiul lui Dușan, care își avea odată capitala în Scoplje (Ueskueb) și realizându-și în chipul acesta visul lor de veacuri.

— s.

Muntenegro.

Ținutul muntos dintre Herțegovina, Dalmația, Novibazar, Albania superioară și Marea Adriatică apare în istorie abia în secolul al XIV-lea, alcătuind principatul Zeta, care eră atârnat de Sârbia. După ce aceasta căzū sub stăpânirea turcească (1389), o mulțime de Sârbi se refugiară în Munții Negrii și împreună cu Muntenegrinii purtară nenumărate lupte împotriva Turcilor. Cei din tări stăpânitori ai țăriișoarei Zeta au fost din familia Balșici (1362—1421), care eră în strânse legături cu Veneția. După stângerea familiei Balșici, Ștefan Cîrnogorați, ai cărui urmași s'au numit Cîrnoiovici, întemeie o dinastie nouă, fiind ales de Voevod. După acest voevod s'a numit (mai întâiu la 1435) și țara Cîrnagora (=Muntenegro). Atât voevodul Ștefan cât și fiul său Ioan s'au luptat neconștient împotriva Turcilor. Voevodul Ștefan a întemeiat mănăstirea Cetinie, care dela 1528 e și reședință. După abdicarea lui Gheorghe Cîrnoievici, domnia se dă vlădicului Basilius (1516), cu care se începe stăpânirea teocratică, care a durat până la 1852. Unii dintre urmașii Cîrnoievicștilor au trecut la islamism, întărind influința turcească în Muntenegro, care la 1530 e supus Sandjaclui Scutari. Vlădica Danilo Petrovici, adunând la scaunul domniei (1696), pune bază dinastiei de astăzi. La 1707 omoară pe toți creștinii trecuți la mahomedanism, încheie alianțe cu Veneția și Rusia, redobândește independența țării și la 1711 declară vlădicia de ereditară pentru familia sa, luându-și un guvernator lângă dânsul. Guvernatorul, răzimat pe Austria, ajunge în conflict cu vlădica. Sub succesorul lui Danilo, sub neputinciosul Sava, un aventurier cu numele Stiepan Mali, dându-se drept asasinatul țar al Rusiei, Petru al III-lea, a domnit pe lângă vlădica mai până la moartea sa, luptându-se cu vitejie împotriva Turcilor, dar într'o răscoală din 1774 își pierdū vieța. În urma manifestelor primite dela împăratul Austriei, Iosif al II-lea și țarul Rusiei, Caterina a II-a, în 1788 Muntenegrii se ridică împotriva Turcilor, luptându-se împotriva a lor 50.000 oameni, până la 1791. Dar în tratatul de pace dela 4 August 1791, cele două



Cea dintâiu luptă în războiul din Balcani : artileria sprijinește atacul infanteriei muntenegrine asupra fortăreței turcești Decici (10 Oct.).

imperii nu s'au ținut de cuvânt, trecându-i cu vederea parcă nici nu s'ar fi luptat în înțelegere cu ele. Urmă un timp de pace și sfântul vlădică Petru I Petrovici (1782 - 1826) încearcă să organizeze țara, introducând legi (Zaonic), cari au rămas, însă, pe hârtie, deoarece răsboinicii Muntenegrini nu voiau să li se supună. În curând luă parte la răsboiul Rusiei împotriva Franței și Turciei 1805 - 1807 și 1810 - 14; cuceriră, în 1812, Boche di Cattaro, înaintând până la Ragusa. Rusia îi constrânge, însă, să cedeze Francezilor teritoriul cucerit. În 1813 ocupă din nou ținutul Boche di Cattaro, pe care tot la cererea Rusiei îl lasă Austriei. Petru al II-lea Petrovici făcu un nou guvernământ, alcătuit dintr'un senat cu 12 persoane și o gardia cu 150 de membri. Legile făcute de Petru I au intrat în vigoare și s'a introdus darea. Cel din urmă guvernator Vuc Radonici s'a retras la Cattaro. Luptele cu Turcii s'au continuat, aproape întotdeauna cu izbânda Muntenegrinilor. O pierdere mai simțitoare au avut, când Albanezii le-au luat insulele Vranina și Lesendra, tulburându-le pescuital în lacul Scutari. După moartea lui Petru al II-lea, urmă Danilo I. Petrovici, care renunță la Vlădicie (în Martie 1852) și obțină dela împărații Rusiei și Austriei recunoașterea titlului de „principele și domnul liberei Cîrnagora și Brda”, cu drept de ereditate. A introdus legi nouă (Zaoni Cneza Danila) și puse baze unei armate regulate. În timpul răsboiului din Crimeea s'a luptat împotriva Turcilor, reușind să fixeze granițele țării. La 1860 Danilo a fost asasinat, lăsând tronul nepotului său Nicolae I (Nichita) Petrovici. Acesta a purtat mereu răsboaie împotriva Turcilor (la 1862, 1876, 1877). Prin tratatul din Berlin (1878) s'a recunoscut independența principatului muntenegrin, mărindu-i-se teritoriul cu 5100 km². Atunci au câștigat Nicșici, Podgorița și Antivari, iar la 1880 portul și ținutul Dulcigno. La 1879 principele schimbă senatul vechiu iar la 1905 (19 Dec.) s'a introdus regimul constituțional.

Muntenegru are astăzi o întindere cam de 9080 km² cu vreo 250.000 de locuitori, cei mai mulți ortodocși (vreo 14.000 mahomedani, 12.000 catolici, mai ales Albanezi). Muntenegrii

sunt Sârbi, în vinele lor curge, însă, mult sânge albanez. Vorbesc limba sârbească. Sunt mai voinici și mai viguroși ca Sârbi. Căpetenia bisericii ortodoxe din Muntenegru e țarul Rusiei. Șeful bisericii catolice e mitropolitul din Antivari, căruia e subordonat și Collegium Hieronymianum Illyrocorum, pentru care Muntenegru a avut multe conflicte cu Vaticanul.

Muntenegru e împărțit în 21 de districte cu 83 de căpetenii. Fiecare căpitan e investit cu drepturi militare, politice, iuridice, polițienești asupra districtului său. Jurisdicțiunea e foarte primitivă. Vieața familiară e patriarhală. Mai multe familii alcătuiesc o tovărășie (bratstvo), iar mai multe bratstvo un sat (selo). Cel mai bătrân e șeful familiei, care adeseori cuprinde câte 50, 100 - 300 de membri. Contingentul armatei se urcă la 50.000 de oameni. Șeful armatei e prințul, iar comandantul prințul moștenitor. Cele mai multe dintre arme le-au primit în dar dela țarul Rusiei.

Cel dintâiu dintre statele aliate care a declarat răsboiul Turcilor a fost Muntenegru. Are multe speranțe, întemeiate pe izbânda armelor, să-și mărească teritoriul cu o parte a Sandjaçului Novibazar și cu Scutari.

Grecia.

Când rostim acest nume, gândul ne alunecă la Grecia veche, la înfloritoarea cultură elină, care e temeliea întregii culturi de astăzi. Pe cât de importantă e vechea Eladă în istoria omenirii, așa de puțin însemnată e istoria Greciei moderne, care începe deodată cu influința și dominațiunea Macedoniei asupra vechilor republici eline. Stăpânirea macedoneană încetează la 215, când Grecia ajunge o provincie romană, cu oarecari privilegii. Pe urmă e cutrierată de Goși și de diferite triburi Slave, cari toate au lăsat urme în sângele Grecilor de astăzi. Dela 395 Grecia e încorporată de Teodosiu la imperiul bizantin, care e stăpânit de cultura grecească. Soartea Greciei e strâns legată de imperiul bizantin până la prăbușirea acestuia, dar luptele interne sub diferite căpetenii n'au încetat până au ajuns sub stăpânirea turcească, 1503, când a fost împărțită în sandjaçuri. Istoria Gre-

ciei sub stăpânirea turcească, până în secolul al XIX-lea, se reduce la istoria bisericii grecești, care a fost tolerată de Turci și cu ajutorul căreia și-au păstrat limba și-au avut o influință hotărâtoare și asupra altor popoare, chiar și asupra poporului românesc. Idată după căderea imperiului bizantin, 1453, mulți Greci s'au refugiat în țările ro-

cultura elină găsi un centru pe pământul ortodox românesc, unde Grecii se bucurau de multă trecere și de multă cinste. Sub influința lor Țările românești deveniră centrul ortodoxismului, iar Bucureștii o lumină a Răsăritului. Se înființară tipografiile, școalele, se tipăreau cărțile oamenilor învățați a căror faimă eră cunoscută pretutindeni, iar domnii țarilor româ-



Lagărul unei bande Turcești în Sandjac.

mâne, unde mai târziu s'au făcut stăpâni. La început călugării greci s'au adăpostit la mănăstirile închinare, câștigând o influință tot mai mare și asupra treburilor voevodătelor române. În epoca Fanarioților, Grecii considerau țările române, ca ale lor. Pe pământul românesc a luat un nou avânt cultura grecească. Cu căderea Constantinopolului, elenismul primise o lovitură dintre cele mai grele. Învățații se împrăștiară, cărțile se risipiră și gustul de lucru pieri. O amorțeală aproape de un secol se așternu peste sufletul grecesc. Abia în jumătatea a doua a veacului al XVI-lea au început să se reculeagă, când

nești erau considerați de Greci ca urmașii fi-rești ai împăraților bizantini. Această cultură grecească și-a ajuns apogeul sub domnia lui Constantin Brâncoveanu, iar sub domnii fanarioți a început să decadă. În Țările românești — zice d-l Iorga — se formă, se întări și se mențin, cu oarecare slăbire cătră sfârșit, puternicul și largul curent al culturile elenice. În București și Iași se refugie sângele cel mai prețios al creștinătății răsăritene, pentru a fi aruncat apoi cu forță până la extremitățile corpului ortodox. Aceste două orașe cuprinseseră, resumară, adăpostiră tot ce eră mândru și luminat între creștinii supuși Sultanului.

Tot pe pământul românesc s'a urzit și vestita societate „Eteria“, cu scop de a-și scăpa țara de sub jugul turcesc. Când a ajuns în fruntea „Eteriei“ Alexandru Ipsilanti, fiu de domn și ofițer rusesc, sprijinit în ascuns de Rusia, a făcut revoluția grecească din 1821, intrând în Țările române. Dar în loc să câștige pe Români, a ucis mișelește pe Tudor Vladimirescu, iar oastea lui înjghebată a fost măcelărită de Turci la Drăgoșani. Această revoluție a Grecilor se întinde în diferite părți, fiind sprijinită și de simpatia popoarelor din Europa. Poetul englez Lord Byron s'a însuflețit așa de mult, încât a pus la dispoziția Grecilor întreaga lui avere, s'a dus să lupte în armata grecească, murind pe câmpul de războiu. Au sprijinit-o și puterile mari, Anglia și Rusia, silind pe Turci să încheie pacea dela Adrianopol (14 Sept. 1829) prin care Greciei i se redă independența, afară de insula Creta și Samos. După mai multe frământări interne la 8 Aug. 1832 adunarea națională din Nauplia proclamă de rege pe principele Otto de Bavaria, sub numele Otto I. Regimul constituțional, ca în toate statele din Balcani, a întâmpinat la început greutăți enorme. La 2 Martie 1844 s'a creat o nouă constituție, în care legislația era încredințată unei camere și unui senat. Luptele dintre partidele politice au degenerat și disolvările camerei nu mai aveau sfârșit. Regele Otto era prea slab pentru a cârmui un popor stăpânit de patimi. Neînvoindu-se a se amesteca în războiul din Crimeea, pentru a-și liberă frații de sub stăpânirea turcească și pentru a fi stăpânitorii întregii peninsule balcanice, fu detronat la 22 Oct. 1862. În anul următor, 1863, aleg de rege pe prințul danez Wilhelm, sub numele de Gheorghe I. Sub domnia acestuia s'a revizuit constituția, desființându-se senatul. Încercară, în diferite rânduri să anexeze Creta, dar n'au reușit. În schimb cu ocazia războiului din 1877/1878, prin tratatul din Berlin au dobândit o lărgire a graniței de Nord, iar în 1881 întreaga Tesalie și districtul Arta din Albania. În urma multelor mobilizări a armatei a ajuns în încurcături financiare, încât, în 1893, parlamentul a declarat prin o lege falimentul statului. La 1897 se încurcă într'un nou războiu cu Turcia,

ocupând insula Creta. La intervenția puterilor au fost siliți, însă, să o evacueze, asigurându-i autonomia. Armata grecească din Tesalia a fost fugărită de Turci. Pacea i-au impus noi sarcini materiale, așa încât a fost silită să se supună controlului financiar a puterilor mari. După acest războiu s'a ocupat serios cu reorganizarea armatei și cu echilibrarea financiară a statului. Dar vieța politică internă a fost dintre cele mai agitate; răsturnările guvernelor devenise un obicei. În 1901 eră să se încurce într'un războiu cu România pentru niște conflicte economice, cărora le-a pus capăt o convenție comercială.

Grecii au lucrat mult împotriva fraților noștri din Macedonia, pe cari i-au desnaționalizat în parte. Cei mai mari dușmani ai Românilor din Pind sunt Grecii, probabil drept recunoștință că pământul Țării românești i-a ocrotit atâtea veacuri, pregătindu-le, ca și Bulgarilor, libertatea națională.

Dintre însușirile Grecilor ținem să accentuăm patriotismul lor, pe care iată cum îl caracterizează un scriitor francez.

Una dintre virtuțile Grecilor e patriotismul.

Fără îndoială, în dragostea Grecilor pentru țara lor intră multă trufie și ei își fac ciudate închipuiri despre însemnătatea Greciei. După dânsii, toate întâmplările din Europa au drept centru și țintă numai Grecia. Dacă Anglia a făcut o expoziție universală, a făcut-o numai spre a pune în lumină produsele Greciei; dacă Franța a făcut o revoluție, e numai spre a prileji articole interesante jurnalelor din Atena; dacă țarul Rusiei râvnește Constantinopolul, e spre a-l face plocon regelui Greciei. Poporul grec este cel dintâiu popor din lume; Grecia, o țară fără pereche; Sena și Tamisa niște afluenți subterani ai Cheifului și lui Ilisus. Dar să trecem peste aceste caraghioslăcuri. Ceeace-i adevărat, însă, e că mulți Greci din insule și-au jertfit, ca marele Condurotis, toate averile lor, cari erau însemnate, spre a-și liberă patria. Toate monumentele Atenei au fost ridicate prin subscripție și cei mai mulți dintre Grecii, cari trăesc în străinătate, își lasă averile lor Greciei. În sfârșit, locuitorii din insulele ioniene, cari sunt cu mult mai bogați, mai mulțumiți și de-o sută de ori mai bine ocăr-

muiți decât locuitorii din regat, s'au răzvrătit și ei în urma întâmplărilor din 1848; ei voiau să fie ruinați de biruri, jefuiți de perceptori, să li se dea foc de cătră tâlhari, să fie hărțuiți de soldați, numai să se bucure de toate foloasele, pe cari un guvern nenorocit le dădea Greciei de atâția ani!...

Patriotismul Grecilor merge însă până acolo, încât să înfrunte gloanțele?... Am vorbit

pe pământ și iepurii în culcuș. Tot așa au făcut odinioară vânătoreea de oameni. Fără îndoială s'au găsit și printre dâșii ostași destul de îndrăzneți, spre a se primejdui în câmpie: grosul poporului, însă e altfel. Canaris, care se ducea pieptiș să dea foc unei flote, eră privit cu încremenire de întreaga națiune. Nu trebuie să credem că toți Grecii seamănă lui Canaris și e foarte rău obiceiul



Nouă cruciadă: Să înfigem crucea pe Sfânta Sofia!

adeseori de lucrul acesta cu susținătorii Grecilor. Eră o vreme când Europa credea că toți Grecii sunt niște eroi; am auzit însă pe mulți militari bătrâni cari mă asigurau că toți sunt mișei. Cred că sunt mai aproape de adevăr, spunând că au un curaj măsurat și chibzuit. În timpul războiului de neatâr-nare au luptat mai mult ca trăgători de după tufișuri.

Nu-i va fi nimănui greu să mă crează, când se va ști că ei își sprijină bucuros pușca de un copac sau de o piatră, spre a-și asigura lovitura. Vânătorii nu trag asupra vânatului din fugă: ei împușcă potârnichele

de a judecă un popor după un singur om. Nu flota grecească a atacat pe Xerxe la Salamina, ci un om: Temistocle.

Grecii nu voiau să se bată, și Herodot povestește că s'a ridicat în văzduh un freamăt, care le spune:

— Mișeilor! Când o să încetați de-a tot da înapoi?

Poporul grec nu-i născut pentru războiu, orice s'ar zice. Chiar de ar avea atâta curaj, cât își închipue că are, disciplina, care este lucrul de căpetenie într'un războiu, îi va lipsi pururea.

La Greci, dragostea de libertate e însoțită

de disprețul legilor și a oricărei autorități regulate; dragostea de egalitate se arată adesea printr'o invidie sălbatecă împotriva tuturor celor cari se ridică; patriotismul strâmt ajunge egoism și spiritul negustoresc își dă coate cu apucăturile de pungășie.

Palicarii s'au învățat dela naștere să calce egile, iar fanarioșii să le ocolească; grosul norodului n'a ascultat niciodată decât de silă și nu se crede dator cu nimic față de un guvern slab; religia nu pune în vedere credincioșilor decât practici superstițioase și uită să le predice morala. Autoritatea nu știe să se facă respectată și pare că se îndoește de sine însăși. În scurt, totul conlucrează spre a face din poporul grec cel mai nedisciplinat popor din lume.

Aceeaș invidie, care dictă odinioară hotărârile aspre ale ostracismului, face să alunge și astăzi pe toți oamenii cari depășesc un anumit nivel. Unii sunt omorâți cu lovituri de cuțit, alții sunt uciși cu vorba. Intrebați pe un Grec asupra tuturor numelor mari din țara lui; nu se va atinge de nici unul, fără să-l murdărească. Cutare a trădat, cutare a furat, cutare altul a sfătuit sau a poruncit omoruri, cei mai curați dintre ei au avut obiceiuri scârboase. În toată Grecia nu e un singur Grec, care să fie stimat.

Patriotismul grecesc se arată în două feluri, cu desăvârșire protivnice, în afară și în lăuntru țării. Grecii din afară adoră patria comună, ei se desbracă pentru dânsa și nu se gândesc decât la mijloacele spre a o face mai bogată și mai mare. Grecii dinlăuntru nu se indeletnicesc decât să închidă țara grecilor din afară. Unii au un patriotism risipitor, ceilalți un patriotism de sgârcit. Patriotismul risipitor a creat toate așezămintele mari ale Greciei, patriotismul sgârcit însă a făcut legea asupra băștinașilor și a nebăștinașilor.

Legea aceasta, cea mai nedreaptă și cea mai neghioabă ce s'a votat vreodată de un popor civilizată, dă monopolul tuturor slujbelor statului pe mâna locuitorilor Aticeii și Moreei; ea închide Grecia tururilor Grecilor, cari nu sunt născuți în regat, înlătură dela guvern partea cea mai destoinică, cea mai bogată și cea mai devotată a națiunii.

Băștinași sunt Grecii născuți în regat; nebăștinași sunt Grecii născuți pe un teritoriu supus Turciei.

Aceste caracterizări explică și vitejia lor din acest războiu. După ce se va termina, de sigur vor spune că ei l-au câștigat și probabil vor pretinde Constantinopolul.

Macedo-Românii.

Românii din Tesalia, Epir și Macedonia au jucat în evul mediu un rol politic însemnat, deoarece dânsii formau un element preponderant în locurile ce le ocupau, după chiar mărturia celor mai serioși istoriografi. De altă parte privilegiile și libertățile de cari s'au bucurat sub domnia Turcilor, având o situație politică mai bună ca ceilalți creștini, bogățiile ce strângeau prin comerț și industrie și mai ales cultura și știința prin care excelau, au contribuit ca elementul macedo-român să reprezinte noblitatea printre diferitele populațiuni din Peninsula Balcanică.

O cauză însemnată, care a micșorat în mod simțitor elementul macedo-românesc din Turcia, a fost emigrarea în țări străine. Locuitorii

din Moscopole, Nicolița, Grabova, Șipisca, Birina, Gramoste, Fușa, Vârteni, reprezentând o populație românească de aproape 200.000 de suflete, au emigrat mare parte în Grecia, Italia, România, Serbia, Bulgaria, dar mai ales în Austro-Ungaria. Mulți Români din Tesalia au emigrat din cauza Turcilor în insulele grecești, precum Corfu, Zante, St. Maure, Eubea. Până astăzi se găsesc Români la coasta de Nord a insulei Eubea (Marea Vlahie) și la sudul muntelui Delfi.

Principala cauză, însă, care a dat o lovitură puternică soartei poporului macedo-român a fost desnaționalizarea, prin influența împrejurărilor nefavorabile și mai ales a culturii străine și a contactului cu națiunile

slavă și elenă. Acțiunea de grecizare s'a produs prin trei căi: prin școală, prin biserică și prin autoritățile oficiale.

La Moscopole, metropola Românilor din Macedonia, cultura elenă înflorește așa de mult, încât în afacerile publice, în comerț, în convorbirile particulare chiar se vorbește grecește, „nu din usul comun, ci prin doctrina câștigată în școală”. Numai în familii și la ocazii intime se auză graiul românesc. În academia și tipografiile din Moscopole se învață și se tipărește mai mult literatură și știință grecească și foarte puține cărți de limbă latină. Toți învățații români din Macedonia, cari prin operele lor filozofice și științifice au devenit celebriți europene, au scris în limba greacă. „Ce bunătate ar avea filozoful Dimitrie Darvari, zice un calendar românesc dela 1821, de a scoate o carte și în limba mamei sale”. Focarul de cultură bizantină din Moscopole ar fi greșit cu totul pe Moscopoleni și poate pe toți Români din împrejur, dacă nu eră distrus și stins de bașibuzucii albanezi. În orașele Castoria, Satișta, Ianina, unde cultura greacă și-a continuat, nesupărată de nimeni, opera sa disolvată, elementul românesc reprezentat odată în proporție mare, a dispărut astăzi aproape cu totul.

În Macedonia propriu zisă, unde elementul românesc se găsește în contact imediat cu cel slav, masse întregi de Români s'au slavizat. La Veles, Usküb, Prisdren, Perlepe erau altădată colonii înfloritoare românești, cari astăzi au dispărut aproape cu totul. Actualii Bulgari din Macedonia, zice Schafarik, nu sunt decât un amestec de Slavi, Români și Tătari. Articolul pus la urmă, iar nu la începutul cuvintelor macedo-bulgare, s'a făcut sub influența vorbirii românești. În Elbasan, Tirana, Cavala, Berat, mulți Români s'au albanizat.

Cu toată această desnaționalizare, totuși elementul românesc din Turcia încă formează astăzi un puternic, viguros și însemnat factor etnic din Turcia, stând în fruntea tuturor prin situația sa economică înfloritoare și prin cultura și civilizația sa înaintată.

În toate timpurile Români din Macedonia,



Situație critică în circuitul din Balcani.

Epir și Tesalia au avut conștiință de naționalitatea lor proprie, afirmând cu mândrie cătră străini că sunt Români și că se trag din coloniile romane aduse direct din Italia. Marele bărbat de stat al Greciei, Coleti, eră dușmanit de moarte de fanaticii Eleni, din cauza că se declară Român și nu putea suferi apucăturile palicarilor greci.

Despre origina lor, Români din Tesalia credeau că se trag din soldații lui Pompei, cari s'au refugiat în munți, după lupta dela Farsala, iar Români din Moscopole și împrejurimi aveau convingerea că descind dintr'o colonie stabilită de Quintu Maxim în Taulantia (Musachia), de unde s'au refugiat în munți, în urma invasiunilor barbare. În afară însă de aceste tradițiuni orale, nesprajinite pe nici o mărturie istorică, și de conștiința vagă că sunt de origină romană, Macedo-Români n'au avut în tot evul mediu nici o cunoștință despre înrudirea lor frățescă cu Români din Dacia și despre datorită lor cea mare ca să-și păstreze și să-și apere, mai presus decât orice, limba și moravurile, în mijlocul celorlalte naționalități conlocuitoare. Toți căți erau prizoniți de soartă se refugiau în țări străine și se deșteau de Greci. Se considerau străini de frații

lor dela stânga Dunării, chiar când trăiau împreună.

Singur, Gheorghe Rosa, în cartea sa, „Cercetări despre Românii de dincolo de Dunăre“, pe la începutul secolului trecut, a arătat cu dovezi istorice, că Macedo-Românii sunt frați cu Românii din Dacia, sunt descendenții coloniilor romane ce au fost mutate din Dacia de către împăratul Aurelian și au fost așezate la dreapta Dunării. Glasul său îndepărtat, însă, n'a avut nici un răsunet în văile Pindului.

Chestiunea macedo-română.

Dela început bărbații politici ai României au căutat să lumineze pe guvernanții otomani asupra scopului cultural și pacific al propagandei române și asupra folosului de stat pentru Turcia, în caz când elementul românesc se va întări și se va trezi la conștiința națională. D. Bolintineanu a adresat lui Fuad-pașa, la 1862, un lung memoriu despre însemnătatea numirei Românilor în posturile de grănițeri și de păzitori ai strămtorilor de munți din Macedonia și Tesalia, cum a fost odată corpul armatolilor. Asemenea rapoarte au trimis și Costache Negri, Ion Ghica, pe la cunoscuții și prietenii lor din Turcia, ca să sprijinescă cauza românească și să nu dea ascultare intrigilor agenților greci. Mihail Cogălniceanu zicea: „deșteptarea elementului românesc în Macedonia va asigura un factor mai mult întăritor României“. Marele bărbat de stat și patriot, Ion Brătianu, scria: „deșteptarea Românilor din Macedonia va întări Turcia și noi avem nevoie să-i întărim, căci întărind pe dânșii pe noi ne întărim“.

Cea mai mare dificultate pentru mersul și progresul școalelor românești în Macedonia au fost dela început și până astăzi călugării și consulii greci, cari prin toate mijloacele posibile au căutat să discrediteze propaganda română, reprezentând-o ca producătoare de desordine și de anarhie pentru statul turcesc. Cel dintâi care a demascat aceste intrigi a fost neobositul luptător D. Atanasescu. Pentru a treia oară mergând la Constantinopol, adresă vizirului Ali-pașa o petiție, prin care cerea ca să i se dea în scris, iar

nu verbal, permisiunea de a putea deschide o școală. Totdeauna a alăturat un memoriu, în care expunea pe larg importanța elementului românesc în Macedonia, numărul cel mare al Românilor și scopul propagandei agenților greci de a desnaționaliza pe Români și de a creia pe ruinele imperiului turcesc un imperiu grecesc. Memoriul a fost publicat de ziarele din Constantinopol și reprodus de presa din Paris. Guvernul turcesc s'a grăbit a da ordin formal la valii, ca învățătorul Atanasescu să aibă voie a deschide școală română, oriunde îi va plăcea.

Agenții pelenici, însă, nu s'au descurajat, ci au continuat cu mai multă furie lupta lor contra propagandei românești. Arhiepiscopul Meletie din Bitolia a pus pe preotul Naum din Gopeși, 1869, să blasteme pe părinții cari își trimit copiii la școala română. Într-o Duminecă, în momentul când eșii din altar, numitul preot, ținând în mână sfânta cuminecătură, zise: „În numele acestui corp și acestui sânge al lui Hristos, ce vedeți în mâinile mele, să fie blăstămați și separați de Hristos ceice se numesc Români și instruesc pe feciorii lor în limba română“, fără ca aceste cuvinte să impresioneze pe nimeni. Mai toți institutorii și preoții români din Macedonia au fost în mai multe rânduri excomunicați de prelații greci. Școala din Clisura a suferit cele mai grozave persecuțiuni din partea arhiepiscopului din Castoria, care a mers în persoană, însoțit de un pluton de jandarmi, și a închis școala. Margarit ceru protecția consulului austriac din Bitolia și obținut un ordin dela mutesarif în favoarea sa. Arhiepiscopul raportă cazul la patriarh, care reuși să obție permutarea mutesarifului. Chemat din nou în fața autorităților din Castoria, Margarit a știut cu căldură să apere cauza română și să fie lăsat liber să continue cu predarea limbii române.

Școala din Crușova, deschisă de Sterie Cionescu, deasemenea a fost închisă după câteva luni de funcționare. Cionescu, mergând la Bitolia și adresând o petiție către valiu, obținut permisiunea în scris de a funcționa liber. Intervenind arhiepiscopul Benedict, permisiunea a fost retrasă, iar școala a rămas

închisă mai mulți ani. Școala din Nevesca, deschisă la 1875, a avut aceeași soartă după un an de funcționare, iar institutorul Chirana Ionescu pus în închisoare.

Silogul dela Constantinopol, înființat la 1870, pentru grecizarea Românilor și Albanezilor, conducea pe față în vremea aceea lupta cea mai înverșunată în contra școalelor

ordinul, trebuie să lase deplina libertate la exercitarea cultului și învățământului școlar, iar în caz de trebuință să apere chiar și să ajute pe învățătorii români“.

Pe baza acestui tacrir s'au putut deschide în urmă numeroase școale, iar învățământul românesc a putut lua un avânt însemnat.



Turcia: Alah e mare. Numai el știe de ce-a lăsat pe pământ atâția câini, cari îmi rup sdrențele împărăției.

și mișcării naționale românești. Membrii aceluși silog erau toți frunțașii Elenismului din Peninsula Balcanică, între cari în prima linie arhieriei, cari au depus sume însemnate și cari, fiind „conduși de duhurile întunerecului“, nu cruțau nimic pentru stângerea cu totul a redeșteptării naționale a Românilor din Macedonia.

La 1878, după mari stăruințe pe lângă guvernul otoman din partea ministrului de externe român, Mihail Cogălniceanu, vizirul Savfet-pașa a dat un ordin la toți valii, prin care se acordă libera funcționare a școalelor române. Funcționarii civili, ziceă

Toți călătorii străini cari au vizitat Peninsula Balcanică sunt unanim în a recunoaște, că poporul român din Macedonia este înzestrat cu calități distinse. Inteligența, hărnicia, răbdarea, prudența, aviditatea pentru cultură, spiritul de întreprindere și de economie, moralitatea, modestia, în sfârșit toate virtuțile morale și calitățile intelectuale ce se pot găsi numai la un popor ideal, au fost constatate la Românii Macedoneni și scoase cu laudă în evidență chiar de adversarii naturali. În privința inteligenței, Macedo-Românii întrec toate națiunile din Peninsula Balcanică, chiar pe Greci.

Cultura greacă în Macedonia, sprijinită în mare parte de fonduri românești, a fost cel mai mare pericol pentru elementul românesc din Sudul Peninsulei Balcanice. Redeușteptarea națională, începută la 1860, a îndepărtat cu mult acest pericol. Progresele realizate, comparativ cu dificultățile, sunt destul de

mari. Prin cultura națională, poporul român din Macedonia tinde a deveni un element de ordine și de echilibru în balanța naționalităților conlocuitoare, un factor de lumină, civilizație și viață românească puternică deadreapta Dunării.

Ion Arginteanu,
profesor.



Albania și Albanezii.

Partea de Apus a Turciei europene mărginită la Nord cu Sârbia și cu Austria — prin Bosnia, la Sud cu Tesalia grecească, la Vest cu Marea-Adriatică și la Est având ca limită orașele: Scopia (vil. Cosova), Monastir, Corița și Ohrida (vil. Bitoliei), este cunoscută sub denumirea de Arnautluc, adică țară locuită de Arnăuți, Albania.

Această provincie, care are o întindere de peste 40.000 km. \square și o populație de circa 2.200.000 suflete, se împarte în două regiuni: Albania de Sud, care cuprinde Epirul și o parte din regiunea de pe coastele Adriaticeei numită *Muzachea* și Albania de Nord, care cuprinde tot restul ținutului de pe coasta Adriaticeei și se întinde spre Nord până la orașele — azi cuprinse în regatul Serbiei — Vrania și Niș.

Albanezii, cari în limba lor se numesc Schipetari¹⁾ dela Șchipăria — Albania — se împart în două mari fisuri (triburi): în Toschi și Gheghi, cari la rândul lor, au câte o altă subdiviziune, aceea de Liapuri și Șamuri, formând astfel cele patru dialecte cari, deși au un caracter comun, formează patru grupuri cu patru idiome distincte. Aceste patru grupuri, la rândul lor, se subîmpart în alte câteva mai mici, cari diferă după localități ca: Mirdiți, Malesori, Recalii, Clementi, Castrați, Hoți, Debreni sau Dibrani, Pulachiani, etc.

Cele mai principale orașe din Albania de Nord sunt: Scopia, Bitolia, Bar, Senița, Pre-pole, Prizrend, Priștina, Vrania, Mitrovița, Elbasan, Avlona, Tirana și Scodra, pe lacul cu același nume.

¹⁾ Românii li numesc: Arbinesci; Grecii: Arvanites; Slavii: Arnauti sau Albanți; și Turcii: Arnaut.

Albania de Nord este în cea mai mare parte muntoasă, fiind străbătută de o ramificație a munților Alpi ale căror cele mai principale piscuri sunt: Șar-dag, Jleb, Grab și Galicinic. Munții sunt acoperiți cu păduri seculare.

O mulțime de râuri o străbat în lung și în lat, procurându-i astfel o fertilitate abundentă. Cele mai principale râuri sunt: Drinul alb, Scumbi, Voiuza și Vardarul.

Clima Albaniei de Nord este foarte rigidă în partea de Nord și moderată în partea dinspre Marea-Adriatică.

Din populațiunea de peste două milioane locuitori, vreo sută de mii sunt de religieuna creștină ortodoxă, vreo 100.000 catolici — din tribul Mirdiților (Bravilor) — și restul sunt de religieuna mahomedană.

Solul Albaniei, abundent în tot felul de minerale în partea nordică, care este și cea mai muntoasă, este foarte fertil în cereale la câmpii din cauza abundenței râurilor; pe când pe coasta Adriaticeei se cultivă foarte mult măslinile, cari produc cel mai fin unt-delemn.

Munții Albaniei vara sunt acoperiți de numeroase turme de oi, cari produc o mare cantitate de lână și din laptele cărora se fabrică o mare cantitate de brânzeturi renumite, cari se desfac în toate orașele mari din Turcia.

Iarna turmele de oi coboară ca să ierneze în câmpiile Salonicului sau în acele de pe coasta Adriaticeei.

Caracterul Albanezilor din Albania de Nord — al Gheghilor — diferă puțin de al celor din Albania de Sud — al Toschilor. Gheghii sunt mult mai rășboinici, mai cavaleri și pă-

strează încă nepătate moravurile lor patriarhale, de o moralitate și sobrietate fără păreche. Toschii însă, probabil din contactul lor cu Grecii, în vecinătatea cărora trăiesc de secole, au adoptat ceva din lașitatea și fanfaronada grecească, moștenind, în același timp, și moravurile rămase Grecilor moștenire dela unul din cei mai mari filozofi ai lor: Socrate. Aceste moravuri însă sunt reprobate de Gheghi.

Toți laolaltă însă diferă de toate celelalte populațiuni conlocuitoare din Turcia europeană, atât prin limbă, cât și mai ales prin obiceiurile și moravurile lor cu totul originale.

Asupra originii lor, Albanezii nu au nici o cunoștință. Acest popor, care și-a păstrat atât de bine tradiția lui, n'a păstrat nici o legendă măcar, care să arunce o cât de palidă lumină asupra trecutului întunecos.

Este o mare minune cum acest popor, care se găsește în aceste locuri din timpuri imemorabile, a putut suportă toate intemperțiile invaziunilor barbarilor de tot felul. S'au întâmplat evenimente, cari au schimbat de atâtea ori fața Europei, fără ca să poată distruge cuibul vulturilor din piscul munților stâncoși! După ce scăpară teferi de invaziunile Scito-slavilor, Albanezii rezistară invaziunilor altor barbari veniți din Orient, biruiră pentruca să fie complect biruți de Cēsarii Romei, până când în cele din urmă, Turcii, veniți din Caucas, stăpâni pe toată Asia minoră și pe Tracia, se precipitară asupra Greciei.

Primele bande, cari pe la 1395 năvăliră în Albania făcără o mulțime de prizonieri. Mai târziu însă, la 1443, Amurat al II-lea năvălind în Epir, Prințul Jean Castriota fū silit să i se închine dându-i ca ostatic pe fiul său Gheorghe, care fū crescut în religia mahomedană.¹⁾ După 18 ani Skanderbeg, întors în patrie, reușește să formeze o coaliție cu ajutorul tuturor Prinților și Voevozilor, cari domneau peste Albania, Sărbia, până și peste România.

După moartea acestui erou neîntrecut pentru timpurile lui, Albanezii fură siliți să accepte jugul necredincioșilor. Doritori, ca nici un

alt popor, de a-și păstră neatinsă libertatea, pe care nimeni până atunci nu le-o dispusese în mod serios, ei îmbrățișară islamismul în marea lor majoritate. Dela acest act însă au făcut excepție un număr de vreo 100.000 Albanezi Toschi, cari până azi au rămas credincioși religiei greco-ortodoxe, și un număr de vreo 100.000 Gheghi, cari se numesc Mirdiți (Bravi) și cari au rămas credincioși religiei creștine-catolice.

Convertirea Albanezilor la islamism s'a făcut sub Baiazed. Deși se susține în genere, că Sultanul Baiazed i-ar fi silit să îmbrățișeze islamismul și că numai aceia, cari au adoptat islamismul au putut să scape teferi de răsbunarea lui, totuș mie mai lesne îmi vine a crede cumcă Albanezii au cedat mai mult temperamentului lor răsboinic, fiindcă vedeau în islamism atâtea avantaje pe cari altfel erau să le piardă, decât că au cedat amenințării de răsbunare. Dovadă e, că Mirdiții, cari au rămas catolici n'au fost siliți să-și părăsească locuințele pentruca să-și salveze religiunea fugind. Faptul, însă, că acest trib, tot atât de puternic ca și celelalte, n'a îmbrățișat islamismul, se poate explica prin atitudinea mai severă și mai fanatică a vreunui episcop catolic cu mai multă autoritate asupra lor, de sfatul căruia au trebuit să asculte, după cum ascultă și azi, cu sfințenie, de ordinele clerului lor.

Gheghii sunt în deobște priviți ca cei mai sălbateci locuitori ai Albaniei. Cu o statură de atleți, cu ochi negri de vultur, cu nasul lor regulat, cu dinți albi și scurți, cu o barbă deasă și cu părul lăsat lung peste cap, cu un lux de vigoare și de sănătate, ei par niște Herculi născuți pentru a se luptă cu fiarele sălbaticе. Înegriți de soare din cauza vieții lor păstorale sau răsboinice, siliți să trăiască în plin aer, ei au tenul părilit de soare al Grecilor de cari diferă prin forța lor musculară și prin desvoltarea oaselor, care îi apropie de tipul circasianilor.

Albanezii au statura ceva mai mare decât cea mijlocie. Mirdiții, adecă Albanezii catolici, cari sunt cunoscuți sub denumirea de „Latini“, se găsesc răspândiți pe amândouă malurile râului Drin și nu se deosebesc de cei trecuți la islamism decât prin costumul

¹⁾ Halli Ganem: Les Sultans Ottomans.

lor, care este confecționat din șaiac alb, pe când al celorlalți este de șaiac negru. O altă deosebire este, că Mirdiții îmbracă deasupra o manta albă, lungă, care cade până peste glesne. Au un aer grav, sever și în acelaș timp melancolic; supuși, fără însă ca să fie sclavi, Albanezii poartă încă pe fruntea lor ceva din gloria soldaților lui Skanderbeg. Supuși fideli ca și războinici întreprinzători, Albanezii nu suferă nici afronturile, nici insultele tiraniei, căreia nu i s'au supus decât cu numele.

Femeia, privită la orientali ca animal destinațat reproducțiunii, la Albanezi este privită nu ca tovarășe, deși împarte pe jumătate toate sarcinile bărbatului, ci ca o sclavă, care este datoare să muncească toată ziua la munca câmpului pentru a putea să aducă de mâncare bărbatului, când excursiunea lui războinică s'ar întâmpla să nu-i producă nimic.

Femeia la Albanezii Gheghi este întocmai în situațiunea sclavelor de pe timpul Românilor. Des de dimineață se duce la munca câmpului, unde până seara lucrează, dogorindu-și fața la arșița soarelui, sau se duce în pădure, de unde cară lemne cu măgarul, și apoi, menajul casei tot ea îl face!

De talie mijlocie, svelte, cu privirile ferme, din cauza ocupațiunilor lor grele, ele nu mai păstrează nici una din acele trăsături regulate și acel ten curat, care fac farmecul femeilor noastre. Mame ale acelor oameni oțelți în răsboaie civile, de dimineața până seara, cu arma în mână, ele sunt obișnuite cu oboselile și pericolele; ele înfruntă cu atât mai vărtos moartea cu cât plăcerile le sunt necunoscute. Incinse la talie cu niște brăuri lungi, cari se înfășoară de vreo câteva ori, cu pistolul la brâu, ar crede cineva că are în fața lui pe amazonele din antichitate și ar plăti scump temeritatea lui, acela care s'ar încumeta să se apropie de ele... Și așa până și la un sex destinat la cele mai delicate ocupațiuni familiare, s'a instăpănit obiceiul unei rase ce pare a nu mai putea trăi fără arme. Atunci când casa părintească este amenințată, cu pușca în mână, le vezi luând loc printre bărbați pe cari îi excită la răsunare. Atât femeile catolice din tribul Mirdiților, cât

și cele trecute la islamism, acasă la ele, adevărat prin sate, nu-și ascund fața sub voalul inventat de gelozia orientală. Numai când se duc în târg, prin orașe, sunt silite ca să-și arunce pe cap un fel de maramă albă, care, prinsă cu un ac pe sub bărbie, le lasă vizibilă toată fața.

La Gheghi fetele se mărită încă din frageda lor copilărie, dela 12 până la 14 ani. O fată care a trecut peste această vârstă este considerată ca fată bătrână. Devenind mamă înainte încă de a fi ajuns la maturitate, brăzdăturile bătrâneții încep să se și deseneze pe fruntea unei femei încă la etatea de 25 de ani. Tenul ei vestejit, moliciunea cărnurilor ei, ne spun, că maturitatea a fost grăbită, înainte de sosirea vremii. Singura plăcere pe care o cunosc aceste ființe, cari se nasc și trăiesc pentru a satisface trebuințele materiale ale bărbaților lor, este fără îndoială aceea de a fi mame.

Altfel, toată ziua până noaptea târziu se îndelâtnicesc cu căsnicia. Sculată des de dimineață, femeia ghegă, după ce a muls laptele la vaci sau capre, din găleți îl toarnă în căldările în cari îl fierbe, pentru a-l preface în brânză, care de obicei este vândută, ca și urda, din care abia o parte dacă este reținută pentru casă. Abia scăpată de această muncă, începe să toarcă lână sau să țese la răboiu vestmintele necesare întregii familii. Și aceasta se face numai în sezonul de iarnă, când orice ocupațiune câmpenească încetează din cauza gherului. Și abia seara târziu, când toată munca s'a terminat, se poate odihni puțin, după ce a avut grija să spele picioarele bătrânilor din casă, soacră și socru, sau ale vreunui oaspe care s'ar afla întâmplător la casă.

Poporul albanez, din timpuri vechi și până azi, trăiește împărțit în triburi (fisuri). Membrii aparținând aceluiaș trib se consideră între dânsii ca rude, fără deosebire de religione. Dacă cineva dintr'ânșii este insultat sau atacat, această insultă sau provocare se resfrânge și asupra tribului. De aceea toți sunt solidari spre a se apăra sau a cere reparație prin arme.

Când cineva este asasinat tribul întreg este

dator să-i răsbune sângele, fie că cel asasinat ar fi catolic, ortodox sau mahomedan; este destul ca el să fi fost ucis de un alt trib pentru ca răsbunarea să aibă loc.

Fiecare trib, compus din mai multe sate, are un șef, căruia-i este supus necondiționat și dela care primește ordine în toate împrejurările. Fiecare sat, la rândul său, are câte un subșef, care se alege dintre cei mai bătrâni și mai cu vază din sat și care ține locul șefului. Acesta se numește Crenova. În timp de războiu mai multe triburi se pot întruni la un loc sub acelaș steag (bairac) și atunci șeful ia numele de bairactar (purător de drapel).

Satele în Albania de Nord sunt așezate la mari distanțe unele de altele, pentru a fi astfel mai la adăpost de atacul vecinilor lor. În schimb însă fiecare sat are casele una lângă alta, dispuse în așa fel încât casa fiecărui șef de familie, din a cărui progenitură s'au mai putut formă prin căsătorii colaterale câteva case, să fie așezată la mijloc ca o fortăreață, pe când celelalte sunt dispuse în formă de cerc ca un fel de fortificație, care să păzească cetatea. Astfel sunt siliți să trăiască, aproape unii de alții, de frica de a nu fi atacați până chiar și de membrii propriului lor trib, iar la caz de atac să se poată apăra mai cu înlesnire.

Casele sunt niște construcțiuni de obicei slabă, clădite din cărămidă nearsă și lemn.

Unii însă, cei cu stare, dispun de case clădite din piatră în forma unui turn patrulater, prevăzute cu niște ferestre mici, cari pe timp de lupte servesc drept meterezuri. Porțile sunt făcute din lemn gros de fag sau de nuc și căptușite cu plăci de ținc pentru a putea rezistă la foc.

Cea mai mare parte dintre case sunt acoperite cu paie. Înăuntru au câte două și câteodată și trei despărțituri. Într'una din aceste, să le numim apartamente, trăiește numărăoasa familie a Albanezului, pe când cealaltă este rezervată pentru bărbați și în acelaș timp servește drept salon de primire. Fiecare împărțitură, la rândul ei, are câte una sau mai multe odăi, dintre cari unele mai luxoase își permit onoarea de a avea și câte un ogiac. Fiecare casă

însă nu este posibil să nu aibă o mică baie (pe turcește ca și pe albanezește numită hamamgic). Cea mai mare parte a caselor, însă, abiă dacă au două împărțituri: una pentru soție și copii, iar cealaltă pentru bărbați și vite. Numai vitele mărunte au coșare deosebite.

În mijlocul casei, care pe jos este nepodită, se găsește vatra pe o întindere de un metru pătrat. Acolo se face focul, iar fumul neavând pe unde să iasă, deoarece nu este nici un fel de coș, ese sau prin niște găuri lăsate în tavan, care servesc și drept ferestre, sau prin ușe. Când se face foc, totdeauna lemnele se pun ca să arză cu partea lor subțire, căci, dacă s'ar pune cu partea groasă, au credința, că se ivește epidemie printre vitele mărunte. Deasupra vetrei atârnată pe un lanț de fier, se găsește în permanență aceeaș căldărușe, în care se încălzește apă atunci când nu se fierbe fasole sau nu se face mămăligă. Aceia, cari n'au a treia împărțitură sunt siliți să-și împartă cu vitele odaia rezervată bărbaților. De obicei aceștia au câte o mică odăiță specială pentru oaspeți când s'ar întâmplă să le vie. Dar oricum ar fi casa, fie clădită din piatră, fie că este o colibă sărăcăcioasă, trebuie să fie prevăzută cu câteva meterezuri (mazgala) de unde Albanezul trebuie să se apere, când cineva îl atacă pe când se află în casă. Astfel Albanezul trăiește în așteptare de a fi atacat și de a se apăra cu arma dintr'un moment în altul.

Și așa libertatea unui popor, în stare naturală, nu este altceva decât jenă, privațiuni, alarmă și frică de ceea ce se apropie sau de ceea ce îl înconjoară.

Cu toate acestea, această viață plină de pericole, are farmece incomparabile pentru acești oameni; ei sunt sclavii barbariei lor, și nu pot să priceapă cum un om poate să fie supus altui om. Ei se glorifică de lanțurile în care s'au încătușat și de pericolele pe cari și le provoacă. Pouqueville citează cazul unui Albanez, care se laudă, că timp de zece ani de zile n'a putut să se depărteze nici cu doi pași de satul în care locuia fiindcă ar fi fost asasinat de niște adversari cu cari eră în vendetă și pe cari însă îi de-

zasperă prin răbdarea ce avea de a se păzi, constituindu-se propriul său prizonier și astfel el se credeă ca omul cel mai independent din lume.

Hrana Albanezilor este proastă; ei sunt foarte modești, se hrănesc mai mult cu mâncări de post. Foarte rar mănâncă brânză și aceea sărată peste măsură și tare ca piatra, deoarece i s'a scos tot untul.

Albanezul, când pornește în drum, totdeauna își ia cu dânsul o bucată de turtă, fie din făină de grâu, fie din mălaiu și o bucată de brânză și le pune în tărăgăcică pe care o poartă la umăr. Această tărăgăcică este nelipsită, oricare ar fi vârsta Albanezului.

Albanezii obișnuesc băuturile spirtoase, chiar și cei musulmani cărora Coranul le interzice uzul alcoolului, afară numai de cei cari, trăind la orașe, voesc să facă paradă de fanatism religios. În Albania se obișnuesc vinul, rachiul din drojdie sau din spirt, cu toate acestea foarte rar poate întâlni cineva pe un Albanez beat.

*

Mândru și inteligent, sincer și devotat, războinic și cavalier, dar în același timp confundat într-o ignoranță profundă, poporul albanez trăiește în cea mai neagră mizerie: morală, intelectuală și economică. Pradă unor superstiții antice, care i-au atrofiat, cu desăvârșire, simțul moral, el se sfâșie frate pe frate, mai rău decât fiarele sălbatice.

Iată tristul tablou al bravului popor albanez, în pragul secolului al douăzecilea! Cu toate acestea, în mijlocul furtunilor de tot soiul, prin care a trecut acest popor, în decursul secolelor, nimic n'a putut să-l facă să-și piardă limba și conștiința naționalității lui. În Italia, în Grecia ca și prin toate provinciile Turciei pe unde soarta l-a aruncat, nu numai că nu s'a asimilat în masa poporului de baștină, dar și-a păstrat cu demnitate conștiința naționalității lui. Une i-am Schipetar! (eu sunt Albanez) îți răspunde el cu mândrie, și această mândrie pentru numele de Albanez nu i-a putut-o răpi nici fama numelui de Turc pe care armatele turcești, biruitoare, au dus-o până sub zidurile Vienei.

A spune unui Albanez că este Turc, fiindcă patria lui este contopită în imperiul turcesc, înseamnă a-l insulta, a-i aminti despre o umilință pe care i-a impus-o soarta nemiiloasă. Dar această conștiință națională la Albanezi este mai mult instinctivă; este mai mult produsul sufletului, decât rezultatul unei frământări intelectuale care s'ar putea manifesta prin o pornire spre o solidaritate etnică.

În vremea din urmă, însă, încep să se demorțască sentimentul național, bine înțeles nu în masa poporului albanez, ci printre individualități disparate care, prin diferite împrejurări, au putut veni în contact cu cultura și civilizația occidentală. Acest sentiment național s'a manifestat în deosebi la Albanezii Toschi. Fie faptul, că au trăit în contact mai des cu Românii, ale căror centre înflorau încă sub Ali Pașa, fie că în calitatea lor de păstori se coborau ca să ierneze în Grecia, Toschii de timpuriu fură fascinați de binefacerile culturii moderne. Din nenorocire însă, cultura lor, primită în limba turcească și în mod unilateral, dacă a putut să fie foloșitoare statului și literelor turcești, n'a adus însă mari foloase limbii și națiunii albaneze.

Gheghii însă, cu totul dinpotrivă, nevenind în contact cu nici o populațiune și cu nici un stat vecin mai civilizată, au rămas mai refractari culturii. Astfel pe când Albanezii Toschi, au, cel puțin, școli primare turcești sau trimet pe copiii lor la școalele grecești, acolo unde asemenea școale există, Gheghii n'au nici un fel de școală¹⁾ și nici nu se gândesc măcar să înfiinzeze. Foarte puțini dintr'ânșii, stabiliți prin orașe, unde se ocupă cu negoțul, venind în contact cu înalții demnitari ai imperiului, au început să câștige un fel de înclinare către aceste înalte demnități, la care speră că vor putea să ajungă fiii lor, dacă învață carte. Cedând acestui sentiment, mai mult din vanitate decât din dragoste către cultură, unii au început să-și trimeată copiii la școalele turcești din Constantinopol. Acolo, din contactul cu Albanezii Toschi ei încep să-și cultive

¹⁾ Afară de Albanezii catolici, cari au început să înfiinzeze școale italiene sau albaneze.

sentimentele naționale, pe cari, încetul cu încetul, încep să le propage printre compatrioții lor. Aceasta în ce privește Albanezii mahomedani, căci la cei creștini (ortodoxi sau catolici), sentimentul național s'a putut desvoltă mult mai repede din contactul lor cu celelalte naționalități din Peninsula Balcanică, pe unde au pribegit în lupta lor pentru existență. Acelaș lucru s'a întâmplat și cu Albanezii din Italia. Educați în libertate, cei cari dobândiră o cultură superioară, putură repede să se scuture de amorțea unui trecut ruginit și să se gândească la o viață națională proprie, cu trecutul ei glorios și cu viitorul ei strălucit.

De aci până la înființarea de societăți, care să lucreze pentru redesteptarea națională a Albanezilor nu a fost decât un pas. Astfel în fruntea mișcărilor, de această natură, vin comitetele din Italia, cari dela început și-au propus să aducă la îndeplinire următorul program: înființarea de școli naționale cu ajutorul statului italian, pregătirea terenului pentru obținerea autonomiei Albaniei sub protectoratul Italiei.

Grație activității acestor comitete chestiunea albaneză a devenit atât de populară în toată Italia. Acest program, însă, elaborat de Albanezii din Italia, bine înțeles, că n'a fost și nu este cunoscut de populațiunea albaneză din Albania, cu atât mai puțin aprobat; cel mult dacă a fost pus în curent tribul Mirdiților (Albanezilor catolici) de către preoții catolici, și cine știe dacă au putut obține măcar aprobarea acestora.

Ideia autonomiei Albaniei, la tribul Mirdiților, nu este nouă. Pentru prima dată ea s'a născut pe vremea principelui lor Prenc-Bib-Doda. După ce timp de aproape 70 de ani, în zadar s'a încercat s'o aducă la îndeplinire, Prințul-Bib-Doda a murit și ideia împreună cu dânsul. Este adevărat, că fiul lui, Prenc-Bey se încearcă ca să meargă pe urmele tatălui său; din nenorocire, însă, vârsta lui tânără n'a știut să-l ferească de ipocrizia guvernanților turci, cei mai neîmpăcați inamici ai poporului albanez, care l-a și pierdut. Pe la 1876 sub cuvânt, că este chemat din partea Sultanului, care dorește să-l distingă printr'un rang mare, Prenc-Bey

s'a dus la Constantinopole unde fu atras într'o cursă. Ajuns la Constantinopole a și fost internat într'un palat din Stambul.

Văzând, că nu se mai întoarce în țară, mai mulți șefi albanezi se hotărâră să facă pelerinagiul până la Constantinopole, unde începură să aibă cu Prenc-Bey dese confătuiri pentru a-l determina să fugă. Guvernul simțind planul ce se pune la cale, sub cuvânt că-i trimete o gardă de onoare, a așezat la poarta palatului prințului o strajă să-l păzească ca să nu dispară. Până la 1888 el se găsea încă la Constantinopole. Acei cari îl vizitaseră, pe vremea aceea, spuneau, că el nu pierduse nădejdea de a-și vedea patria liberată. Soarta neagră însă, care prigonește, de atâtea amar de veacuri, pe poporul albanez, a vrut ca și acel tânăr entuziast să-și vadă iluziile spulberate printre cele patru ziduri umede ale unei închisori din Diar Bechir (Asia) unde a fost internat mai târziu, ca să nu mai poată să fie în contact cu câțiva agitatori Albanezi, cari plănuiau să răscolească și pe celelalte triburi albaneze, în unire cu care să-l proclame ca principe al Albaniei.

De atunci și până acum ideia despre o emancipare a Albaniei de sub jugul turcesc a fost părăsită de mai toți patrioții Albanezi, cari văd o mare piedecă spre realizarea ei în însuș faptul, că poporul albanez este divizat în trei grupe religioase foarte recalcitrante una față de cealaltă. Astfel pe când Albanezii Toschi profesază religiunea mahomedană și creștină ortodoxă, Albanezii Gheghi profesază religiunea mahomedană și catolică. Cum că Albanezii mahomedani, atât Toschi cât și Gheghi, să fie foarte recalcitranți față de o asemenea idee este foarte natural întru cât, în starea actuală a lucrurilor, ei se bucură de mari avantajii morale și materiale pe lângă S. Poartă și chiar pe lângă curtea Sultanului, care se sprijină mai mult pe devotamentul gărzii lui compusă din soldați Albanezi. Ceeace este mai trist însă este faptul, că Albanezii creștini din Grecia și o parte din cei din Epir, în această privință, au o mentalitate și mai deplorabilă. Bazați pe comunitatea de origine a poporului albanez cu cel elen, ei

sunt dușmani oricărei emancipări a popoului albanez pe propriul său compt; dorința lor fiind aceea ca țara și neamul lor să fie anexate statului grecesc.¹⁾ Această stranie logică însă, este combătută și cu drept cuvânt, de Albanezii catolici (precum și de unii ortodoxi mai luminați) și de Albanezii mahomedani, cari susțin cumcă poporul Albanez, cu limba și obiceiurile lui, cu teritoriul lui, formează o naționalitate absolut distinctă, care merită să aibă o vieață națională proprie în concertul popoarelor europene. Pentru acest din urmă scop, acești Albanezi susțin, că lucrul primordial care-i trebuie popoului albanez este cultura națională.

Numai printr'o cultură națională ar putea să dispară deosebirele religioase și de sentimente, care despart azi pe Albanezi; numai cultura națională îi poate îndruma pe toți către un ideal comun: Albania liberă pentru Albanezi! De aci s'a iscat nevoia de a se înjgheba un alfabet, care să corăspundă ca-

¹⁾ Aceștia sunt Albanezii-Grecomani.

racterului limbii albanezești. Dificultatea nu eră mare, întrucât alfabetul latin se pretează la toate sunetele limbii albaneze. Cu toate acestea s'au găsit unii ca bunăoară cei din Grecia, cari să adopte alfabetul elen, pe când Albanezii din celelalte țări ca Italia, România și Bulgaria au adoptat alfabetul latin cu oarecare mici modificări. Incontestabil, că faptul de a nu se fi ajuns la un alfabet uniform, pentru toți Albanezii, este regretabil, căci înainte ca cineva să poată ceti o carte albaneză trebuie să-i cunoască alfabetul cu care este scrisă, ceea ce constituie o mare pierdere de timp mai ales pentru tineretul, căruia sunt adresate primele cărți albaneze.

Oricum însă, este îmbucurător faptul, că în ultimul timp, aproape toate spiritele luminate ale Albanezilor sunt de acord asupra chestiunii de o importanță capitală, că: independența Albaniei trebuie pregătită printr'o cultură maternă, predată în școli naționale.

C. S. Constante,
profesor.

În suflet simt o teamă cum s'așterne ¹⁾

de Al. Petöfi.

În suflet simt o teamă cum s'așterne:
Să mor în pat cu capul între perne!
Să mă usuc ca floarea din grădină,
De-un tainic verme roasă 'n rădăcină;
Să scad încet ca lumânarea multă
În chilioara 'ngustă și tăcută . . .
Mărite Dumnezeu din cer,
Eu ție altă moarte-ți cer!
Eu brad să fiu și fulger să mă 'ncingă,
Turbatul vifor mijlocul să-mi frângă.
Să mă prăval, o uriașă stâncă,
Să înfior prăpastia adâncă . . .
— Când neamurile lumii toate,
Cu brațele descătuate
Supt steagul roș porni-se-vor ca vântul,
Libertate,
Și vor străbate

¹⁾ Această poezie apărută înainte cu opt ani în revista noastră astăzi e de o deosebită actualitate.

Din răsărit spre-apus răsbunătorii
Și-n calea lor vor sta asupritorii,*
Acolo să cad eu
Pe câmp de bătaie,
Să-mi curgă din vine
Tot sângele tânăr ce-mi arde 'n văpaie.
Strigarea din urmă a buzelor mele,
Să moară 'n vuetul păgân de oșele,
În glasul de tulnic, în huet de arme.
Și trupul să-mi sfarme
Copitele aspre de roibi furtunatici,
Ce-or trece pe câmpuri, în goană, selbatici
Vestind biruința cea sfântă și mare!
— De-acolo să-mi strângă și moaștele frânte
În ziua măreață de-obștească 'ngropare,
Când surle duioase domol au să cânte
Și steaguri cernite veni-vor în soare
Jelind, libertate, pe morții tăi fii
Închiși sub zăvorul aceleiaș glii.

Octavian Goga.

Bătălia dela șase Septemvrie 1877.

I.

Încă, de când eram ca de trei ani, în minte, că tot venea la noi unu Gh. Nichifor, din părăul Buciumenilor: — venea la tata. L-am văzut melițian, făcând muștru, pe ulița noastră, ca Dorobaș, cu o mulțime de decorații pe piept. Pe urmă ca meseriaș, stoler, și din cele ce vorbea cu tata, dădu a înțelege că a fost și în războiul dela 1877.

Copilul are un suflet tare curat; în el, chiar dela întâia sburătuire copilărească, se văd simțemintele cele mai frumoase. Așa și eu, cum auzii că a fost în bătaia cu Turcii, o mulțime de icoane se născociră în minte și, par'că vedeam cum se bat păgânii cu Români, și între care eră și Nichifor și par'că-l vedeam împușcând în Turci; dar toate, știi, nelămurite și mă uitam la el, cu oimire și mă întrebam, cum a scăpat neomorit. Și venea mai în fiecare seară la noi, și cu tata stăteau de brașoave și povești; dar niciodată nu s'a vorbit de bătălie. O bucată de vreme Nichifor s'a rătăcit și n'a mai venit pe la noi. Pe om, dacă nu-l vezi, îl uiți dela o bucată de vreme. Crescusem, acum, de vreo doisprezece ani; cetisem o mulțime de cărți de haiduci și altele de literatură; cum și povestiri din războiul dela 1877. Și lucrurile astea își făcuse un culcuș cald în sufletul meu; stărnise închipuirii de fapte auzite, dar nelămurite bine, și o sete de a ști din ce în ce mai mult mă îndrumă să cetesc mai mult; iar ceeace cetisem n'au fost decât lucruri sănătoase: așa că la vremea de doisprezece ani, sufletul meu eră cuprins de un avânt de patriotism și de o dragoste cătră Dumnezeu la care mă ajutaseră mult părinții mei și căroră le datoresc azi firea mea, că începusem să-mi arăt focul mai întâiu prin poezii. Cu toate astea nu eram de pus la icoane. Copilăria eră în mine și trebuia să-și urmeze calea ei și eram tot așa de obraznic și de hoinar ca și cu un an, cu doi; cu cinci în urmă, ba încă și mai și. Din pricina asta mâncam niște bătăi dela părinți, de s'auzeă la a șaptea casă.

Într'o seară, așa înaintea Sfântă Măriei mici,

stam cu toții în casă. Afară vreme de ploaie. Plouă de vreo săptămână, cu întreruperi, așa că mama, care făcea focul la poartă, într'o vatră de pământ, a fost silită să-l mute în casă. Acum stă și își fierbeă obișnuitele oale cu de ale gurei, la focul din vatră. Eu, nu știu ce răspusesem mamei că mă bătuse; iar tata îmi făcea niște filozofii despre creșterea copiilor de par'că îmi vorbea de pe altă lume și zicea: „Copilul de mic să-l bați, că de nu te bate el pe tine. Iar când o fi mare n'are să-ți bănuie că nu l-ai învățat. Și are să-ți rămână cu îndatorire toată viața”

Eu în mintea mea găseam că n'a trebuit să mă bată.

În vremea asta numai ce auzim niște pași pe afară și cănele lătrând. Tata eși afară, și deodată el deschise ușa dela casă și am auzit un glas: „Taci! Taci! Na! na!” cătră căne; iar tata: „Da nu, da așa e el”. Și un om mustăcios ne intră în casă. L-am cunoscut, deși trecuseră atâția ani, da-i uitasem numele. Și numai mama mi l-a adus aminte că i-a zis dupăce s'a uitat bine la dânsu: „Dumneata ești, d-nu Nichifor?”

Sărut mâna, mătușă Domică, eu sunt. Bună seara.

— Că unde ai fost? — Că nu știu ce”. Și spuse el că de când n'a fost pe la noi, a fost cu nevasta prin jos de lași, că a avut de lucru la un boer mulți ani; că nevasta i-a murit, și s'a însurat, pe acolo, a douaoară și că și asta e bolnavă și amă a venit cu dânsa acasă. Și a venit și pe la noi. Și între altele se jelu că deși a fost în războiu, da statul tot nu l-a scutit de toate dările. Și că trebuia să-i dea și pământ, că a dat la mai mulți și lui nu i-a dat.

Venirea lui Nichifor la noi a fost ca o prenoire de amintiri în sufletul meu, și auzind că la alții le-a dat pământ și pe dânsul l-a nedreptățit, deși copil, m'am năcăjit și l-am întreat:

„Și nu ți-a dat nici o pensie?”

Asta o știam că prietenul Chitarcă și unu Nicolae Onofrei, din Opișeni și Liteanu Gheorghe din Sasca, cu care învățasem în

clasa I primară, din pricina că tații lor au murit în războiu primeau câte douăzeci de franci pe lună pensie:

„Nu zău, grăi mama, mestecând cu lingura într-o oală cu ciorbă; nu te-a scutit cu nimic?

— Ba, m'a scutit de șosele, de bir, da de foniceră, am făcut o petiție când m'am dus, și a zis că mă scutește și amû îmi cere pe atâția ani din urmă.

— Mă rog, îl întrerupse tata, lasă asta. Amû rămâi să ospătezi la noi în astă seară, da când a murit maiorul Ion erai acolo?

— Poi, cum: Dacă am fost ordonanță la el, că vistavoiful lui a fost pușcat tocmai când a eșit din șanț. Și, atunci, maioru mi-a zis să-l urmez eu, că mă cunoșteă.

— Și ai omorît mulți Turci, acolo? îl întrebai eu, ca fript la inimă de nerăbdare.

— Par'că eu știu, zise el; dădeam și eu în grămadă. Par'că, acolo, te mai gândești pe cine îi ochi ori ba. Tată să-ți fie și dai în el. Dar tot țin minte că am doborât pe unul cu stratu puștii“.

La asta mă minunai mult, cum să dai cu pușca și să nu știi câți să dobori. Totuși, auzind că a doborât pe unul îl și întrebai:

„Dar cum, cum, l-ai omorît?

— Apoi“, glăsui el,...

Dar aici, mama îl întrerupse:

„Se zice că eră om tare rău maiorul ista?

— Rău și neînfrânat. Când s'a dus în marș spre Plevna un soldat de lângă mine a vrut să tragă în el.

— Fiu! Fiu! Fiu! făcû tata, minunându-se.

— Da, zise, Nichifor. Când făceau Doro-banții, mustru, aici, în târg, și eră el de față, care nu făcea bine, îi puneă șeaua în spinare, și porunceă unui căprar ori serjent cu biciul de-l alergă pe câmp, până cădea cela cu limba scoasă“.

Și vezi, tot nu mureă maiorul atunci, da numai firea lui l-a prăpădit.

„După ce au luat ai noștri Grivița am venit în șanțuri mai multe soiuri de soldați: vânători, dela linie și regimentul 15 Doro-banți, unde eram și eu. Dela reduta asta, așa cam la o falce depărtare peste o vale plină de schinării de tufe, eră Plevna și o

altă redută Grivița Nr. 2, pe care noi am botezat-o Plevnița, din pricina că de treiori au încercat ai noștri s'o ia și n'a fost de chip. Noi și cu maiorul Ion am fost cei dintâi care i-am făcut hora, că am și început a o bate cu tunurile. Asta eră pe vremea asta, înaintea Sântă Măriei mici. Și se pomiră, märe, niște ploii mocnite și dese de te pătrundeau la os. Unde te uitai numai miriști și popușoiști culcate; sate pustii și câni flămânzi. Auzeai cale de poște noaptea urletul cânilor; iar glodul prin șanțuri până la genunchi: toată ziua râneam la glod și el se făcea la loc. Noroc că aveam corturi și cotloane făcute în păreții redutei, în partea de unde veneă glonțul și nu aveă, la urmă, de unde să curățe așa des din noi; măcar când dormeam. Da toate astea n'ar fi fost nimic, că așa-i la bătae, dacă am fi avut în totdeauna și ce mănăc, căci se întâmplă o vreme, că nu se găseă nimic în hrubele intendanței și nici la bucătari, că tocmai podul de peste Dunăre se rupsesse, din pricina ploilor, și n'aveă cum ne veni merinde din țară și nici căruțe turcești nu mai prinsesem, că toate le luau Rușii, cari erau în drumul Țarigradului.

Da, să zice, îl întrerupse mama, că nu aveă să ieie Plevna, că zice că Turcii aveau tren pe sub pământ, de le veneau bucate și numai un soldat de ai noștri a dat de veste, că a înfipt baionetu în pământ și s'a dus de a spus.

— Apoi, cam așa am auzit și eu, răspunse Nichifor, că a săpat acolo și a dat că veneau trenuri cu mâncări și amû să pregăteau să fugă și ei, să-i apuce pe ai noștri dela spate și să-i încunjure. Da și eu am auzit că Jidanii i-au ajutat mult cu bani. Și să rugau la D-zeu zi și noapte să biruie Turcii.

— Apoi, zise tata, Turcu, Unguru și Jidanu, numai nu se pupă în bot unul cu altul, că zice că-s de un sânge.

— Eu am auzit alta, grăi mama, că, niște Jidovi dela noi au trimis niște putini cu brânză la Turci. Da ce i-o venit unuia dela vamă, dela noi, unui soldat, de aștia ce păzesc cu schimbul, că a scos baionetul și l-a implântat în brânza ceea și a dat de ceva tare. Când au căutat, au dat numai de galbeni.

— Apoi, câte n'au fost, zise Nichifor, da vezi D-zeu drăguțul, nu le-a ajutat la dușmani și tot noi am eșit deasupra, că nu se putea ca sfânta cruce să nu birue, că nu de geaba s'a prăpădit atâta sânge de creștin. Și, urmă el, că a fost asta cu trenu că Rușii le luau proviziile, că ei nu mai trimeteau, nu știu, da ei stăteau întăriți ca un urs în bârlog. Și am răbdat în draci vreo câteva zile.

Da, foamea ce nu te învață să faci, că nu degeaba e vorba: „Golăciunea încunjoară satul; iar foamea dă deadreptul“.

— Că bine zici, zise mama, da asta-i așa...

Și, urmă Nichifor; am prins a da și noi vaiște prin țarinele cu păpușoi și coceni și mâncau. Mâncau și ofițerii și sergenții și stam noaptea de povești împrejurul focurilor și ascultând glasul tunurilor și a ghiulelelor cari veneau vâjâind dela Turc și cu o lăută și făceau: „Zdup!“ de par'că ar fi aruncat cineva niște saci de pământ. Unele unde picau, acolo, le luă dracu; nu luau loc; altele se înfîgeau în pământ; altele forfo-teau, scurtau pământul ca porcu și deodată pocneau ca trăsnetul sărind în mii de țandări de par'că ar fi trântit un harbuz. Apoi, care eră pe aproape îl vedeă sfântul. Și numai ce vedeai câte o căciulă, dela noi, cu cap cu tot sburând, ori câte un trup despărțit în două, ori câte un tovarăș punând mâna la inimă ori la frunte și prăvălindu-se pe spate, ori îngenunchind ca o scăpărare de lumină. Chiar cum am venit în șanț un soldat, lângă mine, din târgul Lespezilor, tocmai îmi povesteă că i-a trimes ibovnica lui o scrisoare și, că de abia așteaptă să se ducă acasă, că o aude prin somn plângând, și numai ce aud ceva vâjâind. Eu m'am dat deoparte să văd de unde vine, când colo, eră scroafa, și l-a lipit, săracul, de celalalt mal al șanțului cu capul sdrelit ca o nucă sfărmată.

— Vezi, îi luă, tata, vorba din gură; așa ți-a fost scris: anume ți-a dat gând să te dai deoparte...

Iar, Nichifor urmă:

„Dar nici noi, de ici, nu ne lăsam că le trimeteam și noi purcelele noastre la păscut

și făceau o vaiște prin ei, încă și mai și, că tunurile noastre erau mai bune și decât a Rușilor și decât a Turcilor la un loc: unde nimereau se cunoștea isprava.

— Da, așa când erau vreo trei zile până în Sfântă-Măria-mică, noaptea s'a înseninat, și a doua zi a picat brumă; iar când ne-am dus la popușoi erau brumați; da tot am mâncat de aceea. Apoi, dă, Doamne, bine a dat holera în noi, și atunci s'au bolnăvit mulți, și mulți au murit de tifos negru. Da, eu n'am avut nici pe dracu, mie mi s'a întâmplat alte“...

Aice, nerăbdarea de a auzi ce i s'a întâmplat, mi se scurgeă pe piept și mi se lungeă gâtul“.

Iar el, după puțină gândire urmă:

„Da când mai erau vreo două zile până în Sfânta-Mărie, a început să ploaie. De pe la toacă tunurile tăcuse și dela Turc și dela noi. Când numai ce vedem de maior prin șanțuri cu ofițerimea după el așa cum îl știam, dar mânios, scrâșnind din dinți și uitându-se cu ochianu spre Turci și zicea ofițerilor: „Cum nu i-or bate dacă is niște mămăligi. Da eu cu un batalion iau reduta“.

Ceia au zis că nu se poate. Vezi că nu degeaba e vorba că „Rămășagul e lucrul drăcului“, că poate dacă nu se puneă rămășag, el scapă, ori luă reduta. Că s'a pus rămășag cu ofițerii și ghinării pe nu știu câte șipuri de jambanie și de vin, că el o ia.

Da ceia au zis „Bine!“ Și el a scos și-a pus jos nu știu câți napalioni, și ceia iar nu știu câți și i-a dat în mâna unuia, care n'a merge în foc, să-i fie. Și s'a dus după asta, și incurânt a venit domnitorul Carol, urmat de doftorul Davila, și de o mulțime de doftori și ghinării și ofițerime, și de maior. S'a uitat ei spre Turc, și ce-a vorbit domnitorul nu știu; da maiorul s'a ridicat și a zis că el o ia numai cu un batalion.

Și, cu atâta încredere a zis, că a înlemnit și Vodă și nu a grăit nimic decât i-a strâns mâna și i-a spus nu știu ce pe urmă, că niște ofițeri — alții decât aceia cu rămășagul — după ce s'a dus domnitorul, i-au zis, unii, cum să bizue s'o ieie numai cu un batalion, da el le-a grăit, să-i deie pace; să nu-i bată capul.

„Săracu, zise mama, vezi, așa e când își caută omul moartea.

— Apoi, ce te crezi; făcû Nichifor. Stați, să vedeți“...

La asta, el se opri și, îi zise tatei:

„Nu cumva ai o țigară, cuscre?”

— Ba, da!“ Și, tata băgând mâna sub perină, și scoate portofelul și îl dă.

Nichifor își îmbală un deget, prinse o hârtie și făcându-și o țigară, întrebă:

„Da, d-voastră l-ați cunoscut?”

— Cum nu, răspunse tata; eu stam în casele lui Alecu Lănă și el stă mai la deal. Îl știu.

— Apoi, îi luă vorba mama, eră om așa de măsura omului ăstuia al meu — și arată cu mâna spre tata. Tata eră om înalt și spătos — și zise ea: uscățiv, smolit și aveă niște musteți lungi și groase.

— Tocmai, făcû Nichifor, aprinzindu-și țigara cu un chibrit, și aveă niște ochi de te înfiorau.

— Amarnic om! Zise mama.

— Da și militar fain, zise Nichifor; soldatu la el mergeă pe scripeț și îi cunoștea pe fiecare din regiment ce-i poate pielea. Mă rog am auzit așa, că la dânsul eră întâiu soldatu, calu și, apoi, nevasta; așa cică o spuneă el între ofițeri.

A trecut și inspecția lui Vodă și a ghinărarilor și ce-a mai vorbit ofițerii ceia, că s'a împrăștiat vorba prin șanț, că a doua zi, la șase Septemvrie, avem să dăm asaltul și să ne pregătim.

Știi, d-nu Vasile, toată noaptea n'am dormit și am stat pe lângă focuri. Din când în când veneă câte o împrășcătură de tunuri și iar încetă și toți pâcuri, pâcuri pe sate și fiecare își vedeă moartea cu ochii și ziceau unul altuia: „Eu dacă oi pică să spui mă-mucă-i așa și așa“. Altu ziceă altuia din un sat cu el: „Eu, măi cutare. Tu poate fi scăpă, vezi măi să nu uiți pe nevasta mea: ia-o și tu cu binișorul, să nu-i spui dintr'odată“. Și așa toți își aminteau de boi lăsați sub șură; alții de ibovnice și fiecare lăsă la a lui din sat de o pică el să spună celor de acasă câte ceva. Da eu eram la un loc cu Niță Onofrei din Fulticeni-Vechi cu văru meu Nicolae a Marandei și cu alții roată și ne

făceam amoniția la foc. Ploaia mai stătuse în răstimp, ba nădăjduiam să nu mai ploaie, că ne hrănisem de atâta glod. Toți tăceam. Deodată Onofrei îi dă: „Măi știi tu ce scârbă am eu pe suflet, de Doamne ferește“.

Ba eu, a zis văru-meu, par'că am înebunit: par'că îmi lipsește jumătate de cap. Și stau și mă minunez; de ce mi-am lăsat eu boii în ocol, nevasta cu copilul mic și toate în voia Domnului, și am venit aici să mă bag în foc să mor, că eu știu, cum oi intră...

„Ia, taci și tu, îi grăi un sergent dela spațele noastre. Măi, da proști mai sunteți: Măi, când o veni moartea te ia de unde-i fi. Dacă ți-e scris să mori: te îmbeți la crăsmă și te bați cu unu și-ți dă cu ceva în cap. Te apucă o ploaie pe câmp și te trăznește. Trec peste niște șirbe de drum de fier și te apucă o mașină. Da ni-te glonțul care vine la întâmplare... Ai zile, treci și prin iad și ieși ca oul de sânătos“.

Asta ne-a mai îmbărbătat; ne-a mai înviorat. Ne-a făcut să rădem. Da râsu lui Onofrei eră amar și silit. Da nu mult, i-a trecut; că numai ce am auzit o scripcă mai încolo, și s'a încins o rusească ca acelea și ne-am luat cu toții la joc. Și am jucat, de par'că nu făceam a bine.

II.

A doua zi, de dimineață, tunurile dela bateria a treia din Regimentul patru de artilerie comandată de căpitanu Crăiniceanu a început focu.

Niciodată Grivița numără doi, nu ne-a părut mai înfioroasă ca atunci: păreă un iad păzit de bălauri, care vârsau foc pe nări și pe gură, care de câteori se luminau se sguduiă pământul de credeai că se risipește; par'că atunci, se băteau, cei patru pești, ce-l țin, cap în cap.

Da și noi nu ne-am lăsat. Când au început toate bateriile s'a cutremurat carnea pe mine.

Un biet ofițer, săracu, tânăr, l-am văzut și eu cum a picat îndată: încarcă tunul și se suiă pe parapet și strigă: „Amû!“ Apoi, după aceea strigă „Bravo!“ și flutură chipiul în vânt și săreă în șanț. A tras de vreo

câteva ori și umplea lumea de curaj și, odată, numai ce l-am văzut mort peste tun.

Asta par'că ne-a luat ceva dela inimă și gândul ni s'a dus la steagul ce fâlfăia pe Plevna; spre care aveam să ne ducem. Mulți s'or duce, dar câți s'or întoarce. Asta eră întrebarea tuturor. De sus a prins a bură iar de ploaie: nourii vineți ca niște valuri de fum treceau dela miezul nopții spre nămezi și așa de jos cât crucea bisericeii. Asta eră semn că are să mai ploaie câteva zile. Când numai ce auzim trâmbițele de front: eră maiorul. Cum dă cu ochii de noi, ne întreabă:

„Gata sunteți!

— Da, să trăiți, d-le maior, am zis și soldații și ofițerii; gata!

— Bine!“

Niște căprari și sergenți, ne-o mai tras câțiiva pumni; câte un strat de pușcă, să ne aliniem mai bine: știi asta în loc de cinste.

Maioru a făcut semn la tunuri să mai steie.

Ochii noștri sticleau ca niște lumini oarbe de grije și neliniște.

Deodată comandantul după ce s'a uitat dela un cap la altul de front a zis cu glas răgușit. „Băieți, gândiți-vă, că dincolo, de Dunăre e moșia strămoșilor noștri pe care ei au apărât-o cu trupurile lor ori decăteori streinii au vrut să le încalce legea și obiceiurile, și i-a gonit peste hotar. Astăzi după trei veacuri de rușine, de jafuri, de silnicie, din partea păgânului a venit iar vremea să dăm piept cu dânsul. Gândiți-vă că dacă ne-or birui, apoi n'au să fie cruțați nici nevestele, nici copiii voștri. De data asta, să ne aducem aminte de vremurile lui Ștefan cel Mare și de Mihaiu Viteazul. Și să sdrobim pe dușman nu numai să nu ne mai calce țara, dar să ne și cinstească. Gândiți-vă că dacă voi își lua Plevna — reduta de dinaintea noastră, cei care își rămâneă, țara are să vă răsplătească în deajuns: își fi scutiți de lucruri, își căpătă pământ; alții slujbe; pensii. Și nevestele și copiii voștri vor fi ajutați de țară. Deaceea să ne batem cu vitejie să smulgem steagul roșu, de unde fâlfăie, care steag e muiat mai mult în sânge de român de ai noștri. Să nu vă uitați că sunteți pușini.

Odinioară strămoșii noștri, doar cu o mână de oameni băteau oști de sute de mii de păgâni, să dați vârtos și cât puteți de fără greș, că păgânul n'are milă“.

Uite așa ne-a vorbit domnu Vasile și Cuscără, grăi Nichifor înlăcrimat. Să crep dacă nu ne-a zis așa. Că în minte ca azi. Și ne-o mai amintit cum Bajbuducii la atacurile date înainte n'au cruțat nici răniții.

„Mă rog, întrebă mama, scociorând cu cleștele focul, ce erau Bajbuducii ăștia?

— Hoți, răspunse Nichifor, scăpații de prin pușcării, omoritori de drumul mare; veneau acolo să se pricopsească: vedeau unul care-i rănit, îi da un topor în cap și după ce fură tot ce aveă îl tăia ca de găluște. Dădeau peste morți, apoi dacă aveă unul un inel de aur pe deget: îi tăia degetul cu totu. Aveă o păreche de ciobote bune și trebuia să le ție de degrabă, tăia picioarele dela genunchi...“

— Bată-i mama lui D-zeu să-i bată, zise mama; auzi, auzi, cum să-și bată ei joc de creștin.

Dacă n'ai fost acolo să vezi, îi vorbi Nichifor. Și, urmă el, după ce ne-o spus vorbele astea, ne-o mai amintit cum Turcii au intrat în bisericile bulgărești în ziua de Paști și au tăiat limbile la preoți și și-au făcut răs de femei în sfântul locaș.

— Așa, așa, grăi, mama, dând din cap cu mahnire și aprinsă la față de para focului, așa am auzit și eu, bată-i D-zeu. Ba, nu, zău, să fi avut un fecior și eu îl trimeteam să gătue măcar un Turc.

— Apoi, atuncea, îi tăie vorba tata, au venit hârtii pe aici. Și-apoi, nu peste mult a trecut Rusu spre țara turcească“.

Ion Nichifor, urmă: Feluiu cum ne-a vorbit, ne-a înfierbântat pentru moment, și ne-a făcut să ne gândim cu grijă la cei de acasă, la ai noștri și să ni se umezească ochii și să ne umplem de curaj și de ciudă pe păgân.

Da steagul roșu mereu fâlfăie pe Plevna, ca un ceva amenințător; par'că și el ne grăia, că în adevăr de aceea e roșu, unde l-a scădat în sângele atâtor, care s'au apropiat să-l smulgă de acolo, și deodată în loc să crească în noi dorul de bătălie par'că s'a întors deodată inima în noi și ne veni dor de

acasă și rămaserăm împietriți în bura de ploaie cu mâinile pe stratul puștilor ca niște stane de piatră, și ne uitaram la ofițeri, care și ei păreau gânditori.

„Bine, a zis el, ei ce ziceți? Ha? Ați pălit? Nici unul nu răspunde? Atunci, să mă duc singur, ha!” Și se făcù galben la față; dar iar s'a înroșit; ochii îi sticleau ca de lup, și stă cu gura gata să spuie ceva: la răspunsul ce ar fi căpătat.

Da nimic nu poate îmbărbăta pe cel mai mic, decât cel de sus: primejduirea lui, eră rușinea vieții noastre și ne-am simțit la vorbele astea așa de coboriți față de chemarea noastră, că fără voie am strigat și ofițeri și soldați, nerăbdători și dornici de a da ochi cu păgânul: „Toți, domnule maior, toți; picior de om nu rămâne.

— Ho-ho! a zis el. Că doar n'am să iau lumea întreagă”.

Și ne-a trecut pe toți în revizie și a început să tot apuce de umăr pe câte unul: „Tu, tu, tu”... Și tot așa a făcut până s'a făcut un batalion de haiduci; da știi, pe sprânceană, unul și unul, și toți dela noi din județ, mai ales Litenari, Boroeni, Tătărășeni, că știi că aceștia sunt bătăuși strașnici, Drăgușineni, hoțomani de ceia, cari treci ziua nă-miaza mare prin sat și-ți fură tot din căruță și dela munte. El îi cunoștea cât le plătește pielea, pe fiecare, că doar făcuse instrucție cu dânsii și printre ei m'a ales și pe mine, pe Niță Onofrei, pe al Timoftoaei, și dacă a văzut așa vâru-meu Nicolae al Marandei, a zis că el de ce să rămâie și și-o cerut voie și a mers și el.

„Da, domnule maior, au zis niște ofițeri, nu suntem puțini?”

— Ne-om lua și noi mai multe cartușe și dumneavoastră mai mult curaj”, le-a răspuns el.

Apoi rușine ce au fost pe ceice au vorbit: au îngălbinit și au roșit.

„Amù, bun, a grăit el”, și își chiemă ordonanța și îi grăi: „Măi Pupăză”, că Pupăză îl chiemă, și scoțându-și ceasul dela sân, se descheie de o curea lată cât palma, și îi grăi: „Na astea să le pui în lada mea, și dacă D-zeu m'a osândi, să iei lădița să o duci nevestei acasă. Mai înțeles?... Așa,

du-te de le du. Și dacă îi cădeă și tu, să iee grija ăștia” și m'a arătat pe mine. Apoi uitându-se la batalionul ales grăi:

„Atacul îl dăm pe însărate, până atunci mă mai duc în cort după ceva treburi și voi să fiți gata”.

III.

Toată ziua au bubuit tunurile bateriei a III-a. Să înserase. Reduta Turcilor eră încă în pâcla de toamnă și în fumul tunurilor trase de cu zi și acolo parcă eră ceva ce coceă ca o bubă, că de pe însărate nu se simțea vieață.

Când iată și maiorul, și ne strigă:

„Sunteți gata?”

— Gata! răspuserăm toți până la unul.
— Brava, îi grăi el. Și, băeți, să aveți încredere în voi și în mine, că de-om lua reduta, numele vostru are să se scrie și pe pietrele de pe drum”.

Apoi, porunci să ne aducă rachiu moldovenesc, de-al nostru și după ce am tras câte două ciocane, de-am mai prins inimă, să mai uită odată la noi sfredelindu-ne cu ochii lui cei de Tatar și strigă:

„Faceți-vă cruce! Așa!... Înainte!... Marș!”

Nici un semnal nu s'a dat, nimic. Rostul eră să prindem pe Turci pe negândite, și cum eră pe însărate să creadă că cine ști cât de mulți suntem și să-i zăpăcim.

Mayorul ca să vadă mai bine ce se petrece sus, se sul călare.

Noi, mai sprinteni decât căprioarele, și cu el în frunte am suit parapetul nostru.

Când să dăm pe povârniș, Turcii, cu toată ceața, ne văd și dau alarma.

Și deodată, unde nu începù mare, tunurile dela ei, și o ploaie de gloanțe cum te-ar bate iarna viscolul, când mergi împotriva, și răpaelile lor păreau că arde un târg de lemn; iar ghiulelele vâjăeau ca furtuna și se învârteau printre noi ca mistreții, spărgându-se, cu pocnet de trăznet, ca și cum ar cădeă din cer, niște harbuzi, împrăștiind cu măruntaele lor de fier, moarte, în dreapta și în stânga: soldații, gradați și ofițerii, cădeau ca trăsniți. Și cu toate astea ei mergeau înainte; o mână nevăzută ne duceă. Și cu

cât vedeam că pică din noi cu atât ne înfierbântam mai tare și ne sălbătăceam sufletele, de a ne prinde piept la piept cu Turcu, și mai ales, eu, aveam o ciudă, că dacă aș fi avut un păgân înaintea, l-aș fi rupt cu dinții, și cu cât înaintam, cu atâta huetul eră mai mare: huiă pământul de cutremurul lui, gemea și văzduhul de glasul oțelului, de părea că eră vaetul țarei pe care o călcăm; de abia se auzeau vaetele și strigătele celor rămași în urmă; iar ceice mai trăiau păreau prin paclă și fum ca niște umbre sufletești; pe cânt maiorul, de furtuna gloanțelor, a fost silind să-și pună două hârbețe la ochi.

Deodată văd pe Pupază picat jos; mă plec, el îmi spune că e rănit, și-mi face semn să mă duc înainte. Când mă uit, calul maiorului slobod și pe el nicăiri. „Taci, îmi zic, că o fi căzut și el”. Mă sucesc să-l caut, dar, de unde? Parcă intrase în pământ. Când numai ce-i aud glasul ca dintr'un zâmbic; eră înainte și strigă, în vreme ce plumbii și ghiulele făceau rânduri de moarte: „Nu vă dați, copii! Înainte! Înainte!” Și strigătul lui părea eșit cu suflet cu tot. Mă duc, îl văd înaintea tuturor fluturându-și sabia în vânt și nu departe de el, drapelul cu pajura, fâlfâia, ca prin un fum de cine ști ce girezi arse, și el, plin de suflet, de parcă avea toată lumea cu el.

Din ce în ce să înseră și fumărie, fumărie, amă nu se mai vedeă om cu om: nici câți au rămas locului, nici câți trăesc; iar când m'am uitat la steag, săracul steag: părea un straiu rupt de calic, spânzurat de-un par.

Aici, auzii glasul tatei:

„Tă! Tă! Tă! Mare comedie!

— Stăi, să vezi”, grăi Nichifor, ce a fost: m'am dus la dânsul, de câteva ori, și l-am tras de tunică și i-am făcut semn să treacă mai la spatele noastre din bătaia plumbilor. Chiar soldații l-au încunjurat să-l apere, de câteva ori, și i-au făcut zid cu trupurile lor, da el izbea în cine nimerea cu latul sabiei, și își făcea drum și sărea tot înainte.

Deodată, îi văd că pe turuiatca ciubotei lui izvorând ceva care să închegase.

„Domnule maior, îi zic eu, v'ați rănit la picior”, și îi arăt la turuiatcă.

El înainte, ba încă apăsa și mai tare piciorul.

„Să vede că eră rănit numai în carne, îi taie vorba tata, că de-ar fi fost în ciolan, nu mai apăsa el așa tare.

— Se vede, grăi Nichifor, și cum spun, îi zic de picior, da el, cum am mai zis, nu”...

Dela frunte până pe piept a dat să izvoarscă alt răușor.

„Domnule maior! Domnule maior îi strig; ați înebunit? Nu vedeți că ne omoară. V'ați rănit la frunte!”

El scoate basmaua și se șterge strigând: „Nu vă dați, băieți! Înainte! Înainte.

— Eu îl impușc, a zis un soldat cătră mine: A înebunit! Asta nu mai e bătălie, e peire”. Și da să întindă pușca, da eu îl apuc de gât și cu o smâncitură îl pun în genunchi și mă răstesc la el cu stratu. Da el a început să se roage și nu știu cum veni un glonț, că îl și culcă la pământ; îl izbise în frunte cât eram eu de oțărît; da mi s'a făcut jale de el, și l-am lăsat — și după maior.

Când l-am ajuns eră legat la cap și în pas gimnastic tot strigând: „După mine, flăcăi! După mine! Și de abia îi auzeam cuvintele, că amă eram aproape și sgomotul de tunuri și răpăiala de puști părea că bate piatra pe acoperișul caselor.

Ca sania pe ghețuș, suntem ajunși la șanțul din fața redutei, iar mai înainte de a-l umplea cu fășine s'a umplut cu trupuri ome-nești.

Afară, se îngână ziua cu noaptea. Sus pe parapet fesurile sute și mii și mii de părăituri; trăgeau în noi ca în câni turbați.

La vederea infioroasă a nopții, la cele ce vedeam sus, am început a șovăi. Da maioru a început să deie în noi cu latul sabiei.

Un singur căpitan ne ia cu binele: „Încă odată, flăcăi! la, uitați-vă la mine!” și se sui cel dintâi pe scară.

Apoi, după el, am sărit toți; da care vrea să ajungă sus, e plesnit de plumbi ori de baionete și prăbușit în șanț, iar ceice aveau norocul să ajungă sus îi trăgeau Turcii cu niște cângi de cele cu care scoți ciuturile din fântână.

Dar bietul căpitan abia a suit parapetul și numai ce veni de-a berbeleacul și doar atâta a zis: „Nu vă lăsați, băieți!” Și cu el rânduri, rânduri de ai noștri vin de-a pră-

valu pe scări; care împuşcaţi, care străpuşi. Sergentul-maior Miha, Miha, asta care aici, căpitanul Miha, că pe atunci eră sergent-maior, şi el ducea steagul, — voind să sară după căpitan se prăbuşeşte şi el plin de sânge:

„Ce-i, domnule“, strigă maiorul, care stă jos şi îmbie soldaţii să suie.

El arată nasul sângerând: un glonţ i-a sfărâmat osul nasului. De atunci e el aşa cărn.

În adevăr, şi eu cunoşteam pe căpitanul Miha, dela noi, din târg, că avea vreo trei băieţi cari umblau la şcoală; ba, unul eră într'o bancă cu mine şi mă duceam pe la dâşii. Iar tatu lor, par'că-l văd: un om scurt gros, cu faţa tucirie, şi cu nasul curmat, ne spunea să învăţăm că ne trimite în şcoala de marină să ne facă ofiţeri. Apoi, băieţii, doi, mi se pare că sunt chiar ofiţeri.

Şi, urmă Nichifor, atunci, maiorul cătrănit, îi smulge steagul şi ca o mătă se caţără pe o scară şi, sus. Văzut-aţi, poate, cum foscălucesc gândacii roşii pe frasin şi dau buzna unii peste alţii să ajungă sus, aşa şi noi, când îl văzurăm, sus, ne prididiram spre redută, îmbărbătaţi, ca prin o vrăjitorie, de nepăsarea lui, de dorul de biruinţă, de năcaz, şi de steagul ce fâlfăia cu pajura aurită care se vedeă amă, ca un fulger la lumina focurilor de puşcă, şi un „Ura“ îngrozitor, eşi din piepturile a sute de voinici, căci am văzut steagul împlântat sus.

Asta, pe Turci, i-a îngrozit şi au crezut că suntem mulţi; că numai ce am auzit: „Aman! Aman!“ Împuşcăturile au stat, valurile de fum s'au mai împrăştiat mânate de vânt şi fesurile nu s'au mai văzut.

Mai repede ca un iepure fug până la o ridicătură mai mare a redutei şi, ce să vezi: Turcii cu cai, cu tunuri, cu ce puteau din amoniţii, fugeau rupând pământul; strigau: „Aman! Aman!“ şi dădeau buzna unii peste alţii; iar tunurile cu călăreţi şi carăle nu mergeau pe pământ, ci pe drum de trupuri o meneaşi.

„Hura! Hura! Trăiască Moldova noastră!“ strigau cei de pe redută. „Sus! Sus!“ se auzeau cei din urma noastră, şi trimbiţele au cântat de izbândă.

Atunci, să fi avut, nu mult, cinci sute de oameni, tot aşa de sdraveni şi hodiniţi, şi noi, eram stăpâni pe redută chiar atunci.

Da, iacă-te, că pe un dâmb de parapet se arată un gornist turc, că sună şi face semn la ceia să se întoarcă, apoi a picat lat. Da, maiorul strigă: „După mine!“ Şi se aruncă după Turci cu o samă de oameni.

Da, poate, aţi văzut cum vine, de clocoţitor, o apă când dai drumul la opus, aşa s'au revărsat asupra lor valurile de Harapi şi Turci urlând: „Aman! Aman!“ — Şi mai ştiu eu ce — şi i-au încunjurat şi au dat busna şi asupra noastră, şi să se caţere pe redută ca dracii şi furtuna de gloanţe să se verse nu numai asupra celor ce căutau să urce, da şi asupra şanţurilor să nu ne vie ajutoare.

Eu, încă înainte de a-i încunjură, o luai după maior; să se întoarcă înapoi, da el apucă goarna şi strigă ajutor, şi de ciudă şi mânie se repede în Turci cu câti au putut să-l urmeze strigând: „Daţi, flăcăi! Nu vă daţi, băieţi!“ Da Turci mulţi ca iarba şi se începe atunci o adevărată căsăpie şi de-o parte şi de alta şi am auzit: „Veniţi, fraţilor, că ne omoară Turcii!“

De cum l-au încunjurat nu l-am mai văzut pe maior. Eu apuc o goarnă din mâna unui gornist ce căzuse atunci şi strig ajutor. Dacă am putut strigă nu ştiu, ca trâmbiţaş n'am fost, da am auzit goarnele dela noi, că vin. Da, Turcii la asta, au năvălit şi mai mulţi pe parapet şi amă aşezase tunurile; iar pe o parte din noi ne-au împins dincoace de şanţ şi au început o ploaie şi mai amarnică de plumbi asupra şanţurilor noastre, că am gândit că plouă numai foc, ca la vremea de apoi.

În şanţ omor pe capete, da nici cei rămaşi pe parapet nu s'au dat: un soldat cred, că eră la zece păgâni şi poate la o sută. Şi eră o harmalae de par'că eşise toţi dracii din iad. Din sgomotul tunurilor şi a puştilor, nu se auzeă decât: „Nu vă lăsaţi, fraţilor! Daţi băieţi! Stai păgâne! Aman! Aman!“ Şi sburau scăfârliile cu fesuri cu tot, ca nişte mingi de trozneă stratul puştilor de credeai că bat păpuşoi în sat la dâşii; eu nu ştiam ce mai fac: ne-am pus spate la spate cu vâru-meu cu Nicolae şi dam de zor. Nu eră

chîp să se apropie nimeni de noi, că-l vedeă sfântul și tot am dat înapoi. Din toate glasurele a maiorului îmi frîngea inima: „Nu mă lăsați, băieți! Nu mă lăsați, băieți!” Și nu-i puteam da nici un ajutor.

La asta ochii mamei se umplură de lacrimi și cu glasul udat de plîns zise:

De asta, așa am auzit și eu, că așa strigă și păgânii mereu tot tocă dintr'ânsul și svârleă peste ceice fugeau și strigau: „N'avă băieți! N'avă băieți!”

Tocmai, grăi Nichifor! i-au tăiat picioarele, mâsurile dela fiecare încheietură și după ce le tocă ca de sarmale le aruncă peste noi. Pe semne din păgâni știau moldovenește, că strigau, cum zici d-ta, când svârleau: „N'avă băieți! N'avă băieți!” Da, ajutor nu ne-a mai venit: am aflat pe urmă, că s'a pornit două regimente într'ajutor, dar toți s'au așternut la pământ de urgia plumbilor. Să fi îndurat ce-am îndurat noi și să fi venit îi dam gata pe păgâni: Plevna eră, chiar în noaptea aceea a noastră.

Iar de pe parapet câți scăpaseră din ai noștri scăpaseră; iar mulți s'au încurcat în niște rețele de sârmă și de acolo îi luau harapii cu cângile ca pe sticleți și-i tăiau ca de găluște.

Printre aceștia pică și un ofițer tânăr, săracul: scăpase din cei încunjuțați și când să ajungă sus, s'a încurcat în niște drăcii de acelea și îi bîgase un harap negru ca noaptea și buzat, cîngea în turniatca ciubotei și îl trîgea ca pe un câne; iar el scăpase sabia și cu mâinile prinse de un pocumb se năcăjea să scape și strigă de te frigea la inimă: „Valeu! Valeu! Săriți! Săriți băieți, nu mă lăsați!”

Eu, cu Onofrei și cu Nicolae a Marandei și cu alții sârim o gloată: Unii s'au pus cine s'ar apropiă să-l pocnească și trăgeau în Turci, Nicolae a Marandei îl apucă de guler; Onofrei de chinga sabiei, unu a Timoftoaei Gheorghe din Baia apucă cîngea; iar eu când l-am hultuit cu un strat de pușcă pe harap, s'a dus de-a berbeleacul și a lăsat și cînge și tot. Da, și bietul a Timoftoaei, nu știu de unde i-o venit un glonț că, după ce a scos cîngea din ciubotă, a picat în genunchi și acolo a rămas.

La asta n'am auzit decât un jalnic sunet de retragere venit dinspre șanțurile noastre.

Atunci, câți am putut scăpa, am luat pe ofițer subsoară și, cu el la vale printre schinării și porumbiște, pe unde am apucat. Când numai ce-l văd pe bietul Onofrei că se lasă într'o rână. Las pe ofițer lui Nicolae a Marandei și l-am luat pe dânsul în spate, da nu mult și eu simțesc o ferbințeală la piciorul stîng, și ajung la șanț; da Niță a meu doar face ochi la mine, mari, turburi, îmi face semn cu degetul spre țară. Ce a vrut să spuie, nu știu, că a oftat și și-a dat sufletul. Da mie din opincă îmi forfotea sângele gârlă.

Amu se înnoptase. Rânduri, rânduri soseau fugari: vreo sută cincizeci dacă am scăpat și aceștia mai mult morți de groază și de cele ce-am văzut, cu mantalele și cușmele ciur de gloanțe și plini de năduv, glod și sânge.

Deodată ne-au încunjuțat sanitari: pe cei care au fost răniți și i-au suit în căruțe și ne-am dus la spitalul Crucei-Roșii, cât de cei rămași pe câmp și răniți greu, Turcii nu i-au mai lăsat să-i ridice. Care a avut noroc să se tîrăe până la șanț au scăpat, care nu, acolo i-au căsăpît peste noapte, Bajbuducii. Apoi, de căpitanul Mihu, așa am auzit, că a scăpat: s'a tot târît în coate și în genunchi.

„Da cu lada maiorului, ce-ai făcut?” îl întreb eu.

„Apoi, am luat-o cu mine”, răspunse el și dela Crucea Roșie, m'au trimes la spital la Turnu-Măgurele, și de acolo, am dat-o cu iscălitura cucoanei unui căpitan Davidescu, Davideasca care șede aici, în târg, și ea a dat-o cucoanei maiorului: că m'am dus pe urmă pe la dânsa și mi-a spus că și bărbatul ei a fost rănit la o mână și el a eșit înaintea mea din spital. Da alta: m'am trezit, în aceeași cameră unde eram eu, cu ofițerul scăpat de mine și de bietul Niță și ceialalți; îi sfârticase cîngea pulpa piciorului: La căpătâiul lui stătea o femeie bătrână cam de 50 de ani îmbrăcată cu cătrință. Se vedeă că-i din partea Muntelui.

Eu mă uitam întrebător, „cine e”; iar el face ochi mari la mine și mă arată cu degetul: „Mamă, uită-te băietanul care m'a scăpat

din cîngea harapului". Iar femeia așa s'a uitat la mine de cu duioșie și îndatorire, că fără voie, mi-am adus aminte de ochii mamei, de acasă, și cum eram slab de prea mult sînge ce mi-a curs, așa mi-a venit o tăietură prin inimă și o slăbiciune, că par'că am leșinat de jele și numai spre sară mi-am venit în fire.

„Și, unde te-au pușcat? întrebă tata.

— Drept în picior, răspuse el; mai sus de genunchi. Noroc că nu mi-a sfărîmat osul. A trecut plumbu prin carne și s'a oprit aproape de piele, așa că n'a fost mult chin cu mine să mi-l scoată. Și amu să cunoaște semnul“.

Apoi, dela asta, după Sf. Paraschiva, prin postu Crăciunului, numai am auzit că a picat Plevna; iar pe mine atunci m'a desconcentrat îndată, că nu mai erau paturi, că nu mai aveau paturi pentru rănii, că au venit și Turci o mulțime și mi-a dat drumul, da tot mă durea și m'am dus acasă și mi-a făcut mama niște oblojeli și niște alifii cu argint viu și cu piatră vînată și tot am pus în rană. Apoi, ce am pătimit până m'am tămăduit, vai, lume. Și iacă-tă, azi, is sănătos“.

„Mare comedie, zise tata offînd. Zău, mare comedie și cu bătăliile astea: mult suflet omenesc să prăpădește.

— Apoi, bătălia, e muzica lui Dumnezeu, zise mama.

— Da asta e așa, răspuse tata; toți câți mor în bătălie să fie jidan, țigan, turc: toți merg în împărăția cerului.

— Și să vezi, d-nu Vasile, îi zise Nichifor; că vreo șase luni capu meu — amu venisem acasă — necontenit a tot huit a bătaie; iar glasul maiorului, Dumnezeu să-l hodi-nească, și azi îl aud.

— Săracu, grăi mama, Dumnezeu să-l ierte; așa i-a fost scris.

— Ba, eu, oi zice alta, răspuse Nichifor; a fi și blăstămul soldaților, că-i bătea.

— Da-i gata mîncarea ceia, Domnică? întrebă tata.

— Și, iacă-tă, amu, ne-a făgăduit atâtea și nu ne dă... Da, mă duc, și își caută pălăria.

— Da, stăi, stăi, îl îmbie tata. Stăi, și-i ospătă, că a fi târziu, și, apoi, lasă, că te-i duce...

— Nu, nu stau, că m'am dus așa de acasă, și ea e bolnavă. Lasă, lasă, altădată“ . . .

Cu mare greu a rămas Nichifor, deși anume îl opriseră părinții mei, că s'au socotit că dacă i-e femeia bolnavă, poate nu i-o fi făcut nimenea de mîncare. Apoi, cât timp am stat la masă, meru mă uitam la dînsul, la fruntea lui strălucitoare de lumina lampei, și par'că auzeam înaintea alt om, un om din poveste, care s'ar fi bătut cu bălauri și cu zmei. Și până am adormit m'am tot gîndit cum să dai cu pușca și să nu știi pe cine dobori și cum a scăpat el, din ploaia atîtor gloanțe și ghiulele, neomorît și tocmai când să scape, hop, la și ajuns unul.

I. Dragoslav.



Pribeag.

Mă birue chemarea
Vrăjitelor izvoare,
Din codrul cu poene
Domol povestitoare.

Și plec setos de pace,
De farmecul visării...
Cum tremură frunzișul
Spre capătul cărării!

E liniște, din largul
Umbritei bolți se lasă,
Un svon de blînde șoapte
Un freamăt de mătăasă.

Și 'n suflet îmi răsună
A clipelor poveste,
Cînd soarele s'ascunde
Furiș pe după creste.

I. N. Părvulescu.



Rusia și războiul din Balcani.¹⁾

— Traducere după manuscrisul rus de Lt. Cezar Sfat. —

Opiniunea publică rusească se interesează cât se poate de mult de conduita actuală a României față de războiul ce-l poartă statele balcanice cu Turcia.

Interesele României, ca putere creștină și doritoare de libertate, care nu se mărginește cu Turcia, reclamă ca ea să păstreze neutralitatea. Dar aceeași Românie, ca stat liber și independent, e îndreptățită să nu lase liberă dezvoltarea, la frontariile sale, a unui stat puternic bulgar, care ar putea ocupa în viitor Dobrogea și cu aceasta să lipsească România dela stăpânirea unei părți din țărmul Mării Negre. Acest fapt e atât de logic și de natural, încât e de prisos să mai vorbim de dânsul. Rusia a creat Bulgaria și a înzestrat-o prin tratatul dela San Ștefano cu astfel de granițe, încât a stârnit indignarea Greciei și Serbiei. Panslavismului bulgăresc i se aduse ca jertfă pământuri populate de Greci și Sârbi. Diplomația rusească condusă de prințul Gorceacoff și contele N. P. Ignatief gândește să ajungă printr-o Bulgarie mare la Bosfor și Dardanele, înființând două Gubernii: de dincolo de Dunăre și de dincolo de Balcani, iar apoi să pună mâna și pe o parte din Macedonia sacrificând pe Sârbi Austriei.

Dar întrebarea e ce se face cu România? Să facă ea politică românească, rusească ori austriacă?

De sigur, întreagă lumea rusă ar fi fost adânc recunoscătoare României, dacă ea ar fi făcut politică rusească, care ar fi fost în același timp și creștină și cu adevărat românească.

Această politică se rezumă în aceea, ca România liberă să alipească la sine Moldova de peste Prut, Bucovina, Transilvania, Banatul, Aradul și alte pământuri românești, cari gem sub jugul maghiar și să intre în confederațiunea balcanică chiar și sub prezența Rusiei.

Dar oare poate să dorească aceasta o di-

¹⁾ Publicăm acest articol, ca să se vadă și planurile ademenitoare pe cari ni le oferă Rusia.

plomație săracă cu duhul și perfidă în acțiunile sale criminale, care vinde pe Sârbi, care dă Boki și Katorjski din Bosnia și Herțegovina Austriei, care își neagă promisiunea de a da insula Creta Greciei, care răpește aliatei sale Moldova, apoi României, Moldova de peste Prut, se îndrăgostește îndată cu asasinii setoși de sânge ai creștinilor — Turcii, plecându-se apoi în genunchi dinaintea perfidei Austriei bătută de toată lumea și salvată de Ruși în 1849?

Împotrivindu-se unirei Românilor și Sârbilor (acestora din urmă după acordarea Bosniei și Herțegovinei Austriei) diplomația rusească, care lucră pentru crearea unei Bulgarii mari, trimete România peste Dunăre să îndeplinească rolul jandarmului atât de gentil față de Austria și Ungaria.

Noi nu știm ce face ambasada română la St.-Petersburg și de ce ea nu vorbește niciodată de problemele istorice ale României. România n'a fost niciodată dușmana Rusiei și nici nu poate fi. Și apoi însăși Rusia în persoana diplomației sale și a panslavismului său ilegal reprezentat prin Sinodul guvernului, împinge pe Români în lagărul dușmanilor României.

Prin urmare dacă România intră în alianță cu Austria, atunci sigur, că o face pentru siguranța sa proprie și grație acelei politici păgubitoare și desbinătoare de consăngeni pe care o duce Rusia în Basarabia, căci Rusia ține aci 3 arhierii-provocatori, cari ațâță împotriva moldovenilor și nu dă celor 2 milioane de Români dreptul de a-și avea episcopii lor.

Dacă Rusia nu s'ar fi îndepărtat dela chemarea sa istorică de a liberă de sub jugul turcesc și austro-ungar popoarele balcanice înlesnindu-le unirea, atunci desigur, că în Rusia nu e de loc drept să se vorbească de trădarea României. România fără îndoială va deschide teritoriul său pentru armatele rusești, cari unindu-se cu armata română și sârbă ar putea pătrunde în hotarele Ungariei în același timp, când pe la Vest, trupele ru-

sești ar ocupa Galiția. Dar pentru aceasta e necesară o înțelegere prealabilă. Rusia să cedeze României Basarabia, mai puțin județul Hotinului, să se oblighe a împărți Bucovina pe naționalități, lăsând Rusiei populațiunea rutenească. În modul acesta Rusia pierde cele 2 milioane de locuitori ai Basarabiei, din cari $\frac{1}{6}$ sunt Români; în schimb, prin alipirea la Rusia a Galiției și a Bucovinei rusești de peste Carpați și de Vest, ea își sporește populațiunea sa cu 5 milioane, din cari Ruși sunt până la 4,250.000 suflete.

Și astfel România este gata a înlesni realizarea unirei marelui popor rus și rămâne pentru deapurarea prietena și aliata lui. Dar și Rusia în loc să servească intereselor și hrăpirilor Austriei ar trebui să înlesnească uniunea popoarelor: grec, român, sârb și bulgar și apoi și a celorlalți slavi din împărăția austriacă.

Iată în ce ar trebui să se cuprindă problema istorică, binefăcătoare, cinstită și măreață a Rusiei, iar nu în subjugarea popoarelor, nu în asuprirea lor, nu în prigonirea Moldovenilor.

Despre actuala politică rusească în Balcani, condusă de un diplomat nu se poate mai nepriceput, Sassonoff, se poate spune numai,

că e antirusească. Nu mai departe decât la sfârșitul lui August a. c. Sassonoff, într'o convorbire avută cu un publicist s'a exprimat, că Rusia e slabă, nepregătită, și că el nu se așteaptă la nici un eveniment în Balcani, despre care îl prevenea ambasadorul Austriei la St.-Petersburg.

El, în simplitatea sufletului său, nu știe, că ambasadorii Austriei la Petersburg n'au alt rol decât acela de a prosti și de a determina diplomația rusească să-și pună pe cap căciula prostului. Că d-l Sassonoff, prin chiar Ministerul de externe rus, conform tradiției, va lucra pentru Austria — nici nu ne mai îndoim. Tot așa și Bosnia și Herțegovina au fost vândute în Reichstag de către Gorceacof pentru a deschide Austriei drumul spre Salonic și poate chiar și pentru a plantă pe Habsburgi pe tronul Bizanțului și a restabili Imperiul Roman de Răsărit.

În cazul din urmă vorbim de cabinetul Ignatiev din St.-Petersburg, în care se rezolvă toate afacerile imperiului și unde, la prea stimata contesă, la five o'clock-uri, se aleg miniștrii, arhierii și alte personaje importante, de puțină distincțiune, cu scopul de a le da posibilitatea să-și facă o carieră.

(„N. R. R.”)

N. Durnowo.

Starea socială a Românilor basarabeni.¹⁾

Astăzi poporul moldovenesc de sub dominațiunea Rusiei cuprinde două pături sociale bine distincte una de alta prin năzuință de cultură și de viață socială.

Una este cea care, adăpându-se la cultura rusească, s'a înstrăinat de noi cu totul, și, ceeace-i mai dureros, servește acolo drept cel mai docil instrument în conducerea acțiunii de opresiune și împiedecare a oricărei încercări de cultură națională românească.

A doua pătură a moldovenilor basarabeni o formează imensa mulțime a poporului moldovenesc care trăiește nu numai pe terito-

riul dintre Prut și Nistru, ci și dincolo de acest hotar până la Dnipro și pe malul Mării Negre până în Caucaz și de acolo mai înainte până la locurile depărtate siberiene și manciuriene. Ea este aceea, care suportă cea mai cumplită opresiune și totuș de un veac rezistă cu eroism tuturor încercărilor de rusificare.

În tot cuprinsul Basarabiei de azi, nu există nici un fel de școală românească, laică sau religioasă, de stat sau particulară, nici la sate, nici la târguri ca și în întreaga Rusie pe unde viețuiesc frați de ai noștri. Statul rusesc nu îngăduie să se facă nici măcar un curs cât de elementar al limbii române în școlile primare sau secundare de acolo, pe lângă limba rusească sau celelalte limbi

¹⁾ Comunicare făcută la congresul „Asociațiunii române pentru înaintarea și răspândirea științelor”, ținut în Galați. Din acest articol scurt ne putem face o idee limpede, ce înseamnă stăpânirea rusească.

străine ce se propun liber și acolo ca și la noi. Mai mult: Neamurile străine din Rusia: Evreii, Tătarii, Finlandezii, Polonii, Circazienii ș. c. l., au voie pe lângă școli, să se închine lui Dumnezeu în limba lor maternă; numai frașilor moldoveni le este oprit acest lucru.

Numai la cimitir, acolo, sub cer liber, la groapa mortului, departe de strășnicia jandarmului oficialității și numai după insistența familiei îndoliată, dacă vreodată mai îndrăznește preotul ca să zică cu jumătate gură, „Veșnica pomenire” în românește!

În sfârșit, nu se tolerează nimic, care ar înlesni vreun fel de cultură națională moldovenească. Nu există nici un ziar cu adevărat românesc, care să contribuie la înălțarea culturii românești sau să aperse dreptatea cauzei frașilor noștri. Este adevărat, că la Kișinău apare acum o revistă bisericească „Luminătorul”, în moldovenește, dar ea este scrisă numai cu litere chirilice și nu se publică într’ansa decât subiecte pur religioase, servind astfel mai mult de meală pentru moldoveni, ca să-și dea copiii pe la școlile rusești și să poată ceti apoi și revista moldovenească, după ce prin acele școli li se vor învenina sufletele cu duhul trădării de neam.

Iată câteva din mijloacele pe cari oficialitatea sfintei Rusii le întrebuințează pentru desnaționalizarea frașilor noștri.

Sunt acum vreo patru ani, când se răspândise vestea, de altfel publicată și prin ziarele rusești, că în sfârșit împăratul Nicolae II s’ar fi milostivit și că va da voie să se oficieze românește prin bisericile moldove-

nilor. Un preot român, dintr’o comună a județului Ismail, nu așteaptă sancțiunea vestii și s’apucă să slujească în biserică românește. A doua zi, el dispăre din sânul familiei și nici până în ziua de azi nu se știe ce s’a făcut cu dânsul, e viu sau mort!

Alt fapt: oficialitatea sfintei Rusii a târât mii din frași de ai noștri în Manciuuria, în războiul ruso-japonez, unde, punându-i mereu în primele rânduri de bătae, au pierit dintre dâșșii patru spre zece mii. Numai la Liao-Jang au căzut mai bine de cinci mii, la prima ciocnire! Cei rămași în viață, schilodiți, în cea mai mare parte, întorcându-se în Basarabia pe la vetrele lor, s’au adresat guvernatorului ca să li se înlesnească oarecum traiul. Drept răspuns de mângâiere și de alinare a suferinței lor li s’a dat câte o placă patrată ca să o atârne de grumaz, și care să le dea dreptul de a cerși!

O altă măsură: În Dobrogea există mănăstirea „Cocoș” și la hramul acestei mănăstiri, prin Maiu, în fiecare an veneau unii din basarabeni ca să se închine măcar odată pe an lui Dumnezeu în graiul părinților noștri. În anul acesta li s’a interzis și acest mijloc de comunicare cu noi. Prea sfințitul Nifon, episcopul Dunării de jos, trecând în anul acesta dela Galați spre Isaccea, pe timpul opririi vaporului lângă Reni, a văzut acolo o mare mulțime înghenunchiată pe malul Dunării și care prin semnul crucii și alte gesturi îi imploră o intervențiune la autoritățile rusești, ca să-i îngăduie libertatea de a merge la hram. Prea sfinția Sa a intervenit, dar totul a fost în zadar.

Ioan Cortescu,

direct. organizațiunii cultur. a Românilor basarabeni.

Poezii populare din Basarabia.¹⁾

Frunză verde de doi spini,
Am auzit din bătrâni
Că-i rea pâinea prin străini,
Am auzit și n’am crezut
M’am dus singur de-am văzut.
Frunzuleană trei grante
Trecui Nistru ’n ceea parte
În neagra străinătate.

N’am ce zice, pânea-i bună
Dar îi în țară străină,
Bună-i pânea și miezoasă
Dar la mijloc veninoasă;
Mânânc pâne și beau vin
La inimă pun venin.
Mai bine păsă de mei
Dar să fii între ai mei

¹⁾ Aceste poezii redau credința țaranilor din Basarabia despre stăpânirea rusească.

Frunză verde ninifar,
Rău de fire e Muscal,
El te 'ndeamnă la frăție,
Frate zice ca să-ți fie;
Să nu-l crezi nici când îți jură
Că el crucea și o fură.
Decât Muscalu creștin
Mult mai bine Turc păgân.

Vine ploaie, vine mare
Huește pădure 'n vale
De tunet, de trăznet mare.
Plouă piatră, via-mi strică
Vin Muscali, flăcăi ridică,
Și mi-i duce prin străini
Prin străini, printre păgâni.

Decât la Muscal picam
Mai bine mă spânzoram
Că te bate, te stâlcește
De-i grăești moldovenește.

Frunză verde siminoc
Am să trec Prutu în not,
Și-am să trec la cela mal,
Să mă răcoresc de-amar.

Colea 'n deal la curmătură
Șuer' un voinic din gură;
Și-l cunosc pi șuerat,
Că-i voinic înstreinat.

(Culese de Z. C. Arbore și Gh. Madan).

Un popas în Bucovina.

— Impresiile unui călător. —

În drumul meu spre țări îndepărtate, m'am abătut pentru câțeva vreme spre frumoasele plaiuri ale vechei Moldove. Mă atrăgeau văile încântătoare, dealurile și munții cu pitoreștiile lor priveliști, și mai mult mă mână dorul de a cunoaște obiceiurile fraților noștri bucovineni, și de a pătrunde taina sufletului lor îndurerat de greutățile aceleiași robii, cum e și a noastră.

Cine n'a avut prilejul să cuture mândrele plaiuri ale Arboroasei lui Ștefan Vodă, va crede desigur că tăria elementului românesc încătușat și astăzi de lanțurile persecuției străine este mai viguroasă, tocmai în părțile acestea, unde gloria străbună a îngrozit vecinătatea, și a uimit toată suflarea Europei și unde aureola unui trecut plin de vitejii a luminat secolii de arândul amintirea vremurilor de altădată.

Călătorul de astăzi însă, care cu neastâmpărul curiozității sale caută să pătrundă tainele vieții românești din aceste locuri, rămâne zdrobit sufletește în fața dezastrului, ce i se desfășoară înaintea ochilor, pe toate terenele vieții publice. Nu este colțișor, cât de ascuns, unde să nu se fi încuibat străinismul cu toată influința lui dăunătoare. Văile Prutului și Siretului sunt încărcate de puhoai ucraine,

cari se adâncesc tot mai mult ca niște viermi urâcioși în miezul ființei românești din Bucovina; iar Suceava și Moldova par'că ar fi adus pe undele lor năvalnice, hâdoase seminții semite și leșești, aruncându-le pe ici pe colo la țarm, unde par a se fi lipit pentru vecie.

Rădăuții lui Bogdan Vodă, Suceava, mândra reședință a marelui voevod Ștefan, Siretul, Dorna, Câmpulungul, Gurahumorului, în sfârșit toate orașele Bucovinei, până la cel mai retras cuib, pitit în coama munților, gem de adunătura spurcată a jidovilor habotnici, distrugători de moravuri și acaparatori îndărătnici ai întregii mișcări economice.

Iar pe deasupra acestor neajunsuri, ca o bătaie a lui Dumnezeu, tronează domnia îngâmfatului guvern austriac cu șireata lui ocrotire „părintească“, neînțeleasă de ai noștri, o ocrotire, care roade la rădăcină și așa intrată în putrefacție a elementului românesc din Bucovina.

Pentru lămurirea cât mai temeinică a situației actuale a Românilor bucovineni, — care este scopul acestor rânduri — cred, că nu vor fi de prisos câteva considerațiuni istorice.

În urma unui tratat austro-turc vechea Moldovă este încorporată la Austria în anul

1775. Toate actele oficiale de pe atunci vorbesc de menținerea statului-quo, de păstrarea caracterului românesc al țării și al bisericii ei, de libera dezvoltare a poporului în direcția lui națională, de crearea de școli românești, de respectarea limbii românești în administrație, în justiție, și ca o consecință firească de protejarea elementului românesc în ocuparea oricăror funcțiuni de stat. Așa glăsuiau actele. Faptele însă sunt cu totul de altă natură. Îndată după încorporare, Bucovina este alăturată la Galiția și se nimicesc astfel granițele și se dă drum liber năvalei ucraino-semite. Oardele acestea încărcate de privilegii inundă țara, copleșind întreagă partea ei nordică, iar jidovimea se lasă ca niște puternice stoluri de lăcuste în orașele românești, unde își începe opera ei de acaparare lacomă a averilor românești. După o jumătate de secol, Bucovina își reia independența administrativă și devine ducat „liber”. Scopul urmărit de guvernul austriac se realizase. Procesul de exterminare a caracterului românesc al țării, și de distrugere a statului-quo este într-o activitate ferventă. Orașele sunt date pradă jidovimei, iar temelii existenței elementului românesc în aceste locuri: biserica cu averile ei considerabile, donate de domni și boieri români ajunge tributară ucrainilor venetici, cari se înfig în inima ei.

Elementul românesc este deci strămtorat din toate părțile și dacă a putut să reziste în parte până în zilele noastre curentului puternic de slavizare, faptul acesta îl putem atribui pe deoparte spiritului de conservare al rasei, pe de altă parte izolării părților muntoase de contactul cu străinii cutropitori.

Cu toate acestea multe comune românești între cari unele cu populație până la 12.000 de suflete sunt cu totul rutenizate și abia colo și colo câte un bătrân de își mai aduce aminte de câte-o vorbă românească. Tendința de rutenizare rămâne un pericol constant pentru ființa elementului românesc din Bucovina. Ea este condusă după un sistem anumit, în care rolul cel mai detestabil îl joacă guvernele țării, sub ochii politicianilor români în mare parte lipsiți de energie, alții iarăși umblând cu o nesocotită condamna-

bilă după ranguri și după căpătuială. Astăzi părțile din sus de Prut, sunt rutenizate cu totul; cele din josul acestei văi, — grație somnolenței conducătorilor români — încep a prinde mușgaiul înstrăinării. An de an răsare câte o școală ruteană cu câte 2—3 elevi unde nici nu te gândești. Statul o ia sub ocrotirea lui și numai în urmă vine și Românul cu mîntea lui veșnic târzie să ceară și el școală, o cerere, care de obicei să trăgănează până când Rutenii prind rădăcini adânci în locurile, unde se așează.

Școli medii românești există numai cu numele. De fapt ele sunt străine de adevărata lor misiune, — grație unui utraquism păcătos, practicat în contra tuturor dispozițiilor pedagogice cu o râvnă într-adevăr de compătimit.

Școlile de fete sunt și ele un focar de propagandă imorală, (să nu se încerce o demințire, pentru a nu fi silit să citez cazuri), iarăș mulțumită guvernelor îngăduitoare, conduse de principiul supremației îngâmfate: *laissez faire, laissez passer*.

Eră odată și o școală inferioară de agronomie la Cernăuți, care s'a închis însă — auziți — din lipsă de elevi. Și nimeni n'a încercat până astăzi să descopere adevăratul motiv al acestei neghioabe dispoziții într-o țară cu bogate culturi agricole. Să ni se îngăduie aci o firească nedumerire: Nu cumva vreo influință jidovească a pus capăt unei instituții atât de necesare, unde se putea instrui un număr mare de elevi români; căci prea e bătătoare la ochi influența considerabilă a jidovilor în arândarea moșiilor fondului religionar? O justă apreciere a situației ne îndeamnă să credem și această minune, altcum nu înțelegem, de ce din 27 de moșii mari, (2 treimi din întreg hotarul țării) 23 înfruptă punga jidovească și numai 4 sunt arândate la creștini, bine înțeles străini de neamul nostru!

Iată și aci unde bate părinteasca îngrijire a guvernului austriac.

Dar dacă Bucovina Austriei civilizate stă atât de trist sub raportul instrucției (3 din patru părți ale populației sunt analfabeți) în afacerile ei bisericești este cu atât mai puțin lămurită. La încorporarea țării există în Bucovina o singură biserică, cea a Ro-

mărilor ortodoxi, căreia i s'a dat dreptul să-și păstreze caracterul ei românesc și averile lăsate moștenire de voievozii și boierii români. Prin încuibarea Rutenilor venetici în sânul bisericii ortodoxe, s'au șters în mod indirect aceste dispoziții legale, cu atât mai mult, cu cât însăși guvernele austriace sprijinesc tendința de preponderanță a elementului ucrain în biserica ortodoxă. Dovadă, că nici astăzi scaunul de vicar vacant după moartea neuitatului Călinescu nu s'a putut întregi din cauza uneltirilor nevrednice ale ucrainilor.

După cum se vede, Românii singuri nu sunt lămurii în deajuns în chestia postulatelor lor naționale-bisericești și teamă ne este, ca nu cumva capii de astăzi ai bisericii să nu făptuiască vreo greșeală cu mult mai mare decât încăpăținării din anii 70, cari au refuzat propunerea marelui Șaguna, de a uni biserica de-acolo cu cea de aci. E o teamă cu atât mai firească, cu cât actele oficioase ale discuțiilor recente dietale, vorbesc prin gura raportorului oficios al Românilor în chestia bisericească de acordarea unei episcopii proprii pe seama rutenilor. În felul acesta — credem noi — cu greu se va putea păstra o preponderanță românească în treburile bisericești, de aceea, nu înjosim pe nimeni când asupra acestei chestiuni, care privește pe toți Românii din toate părțile, s'ar luă convenitele instrucții prealabile în regatul liber sau la noi. S'ar găsi oameni cuminiți, cari să le servească cu plăcere din curată dragoste de neam.

Dupăce cunoaștem astfel situația îngrijitoare a școalei românești și a bisericii istorice din Bucovina, ne cuprinde o temere firească: ce e cu limba noastră din părțile acelea? Ce este cu tezaurul acesta național, pentru care s'au jertfit toate popoarele subjugate ale lumii și care la noi alimentează energia și credința în izbândă, împotriva dușmanilor noștri etnici; ea care singură ne poate mântui de primejdia sigură a desnaționalizării? Ei bine, răspunsul este pe cât de dureros, pe atât de compromișător pentru întreagă vieța sufletească a celor din Bucovina: nunumai că nu există o dragoste pentru limba strămoșească, dar ea este disconside-

rată chiar, mai ales în cercurile intelectualilor. Rar mi s'a dat ocaziunea să aud o vorbă românească grăită cu căldură. Preoțimea, funcționarii, profesorii, advocații, studenții, cu deosebire cei dela societățile „Bucovina” și „Moldova” șablonate după Nemți, în sfârșit întreagă pătura cultă nu are pentru graiul nostru strămoșesc, decât un fel de simț apatic, ba în multe cazuri o aversiune și nedemnă și fatală intereselor românești.

De aceea vedem încuibat în toate școalele utraquismul, apărat chiar de un număr considerabil de dascăli români, de aceea biserica românească a ajuns în stadiul extrem al știrbirei caracterului ei istoric.

Astăzi a fi român bun însemnează în Bucovina a fi rămas înapoia vremurilor, a păstra încă din credințele deșarte ale trecutului.

Astfel devin iluzorii toate dispozițiile liberale ale legii, referitoare la întrebuițarea limbii noastre în administrație, în justiție și în oficiile publice, pentru că tocmai advocații, judecătorii și slujbașii români sunt aceia, cari în urma unei educații greșite, o înlătură ca pe ceva incomod și nepractic.

Sub raportul politic stau și mai rău. O unitate de acțiune nu există. Cele două partide politice unul democrat și altul așa zis naționalist parodiază numai firmele adoptate. Neavând un program stabilit, sunt de o inconsecvență detestabilă, oscilând între oportunism și demagogie. Subjugații de interese personale, duc o luptă fratricidă, îndârjită, biruitoare — ce e drept — de multeori, pentru scopurile lor de parvenire, fatală însă oricărei propășiri a poporului năcăjit. Boerimea plecată tuturor guvernelor se află într'un stadiu rușinos de decadentă. Parte mare din moștile ei a trecut în mâni jidovești cu tendinți de colonizare străină. Câțiva „cavaleri” rămași încă în avutul moștenit dela părinții harnici umblă după titluri de nobleță, pentru a lărgi astfel și mai mult prăpastia între ei și țărănimea lăsată în voia sorții.

S'ar crede, că preoțimea și învățătorimea cu menirea lor tradițională au rămas singurii îndrumători ai poporului dela țară. Din nenorocire judecata cade aspră și asupra acestor tagme. Preoții, creșcuți în spiritul unor dogme învechite, într'un institut pe jumătate rute-

nizat, impropriu deci unui curent cultural în direcția naționalistă, sunt numai niște lefegii ai fondului religios; iar învățătorii în mare parte fără studii speciale niște unelte oarbe în mâna corifeilor democrați, cu idealul în fundul buzunarului. Indușmăniți până la cuțite, din motive de ordin material bineînțeles, acești doi factori ai vieții publice nu mai au în Bucovina rolul social, cu care sunt învredniciți în sânul altor neamuri. Trăesc despărțiți în două tabere stăpânite de pofta parvenirei și a corupției, așa cum este întreagă atmosfera politică a țării.

Lipsa aceasta de solidaritate națională n'au întârziat să-și impună urmările ei dezastruoase. La țară o desorientare pe toată linia, la orașe înlăturarea sistematică a elementului românesc din toate funcțiunile publice.

În felul acesta să pierdă zi de zi caracterul românesc al Bucovinei și mare va fi minunea, dacă noi generația de astăzi nu-i vom cântă: vecinica ei pomenire, deoarece n'am putut descoperi nici o surescenență sănătoasă, care să ne inspire încrederea într'un viitor mai bun.

* * *

Povestea unei vieți.

Roman de I. Agârbiceanu.

(Urmare.)

După puține cuvinte reci, în cari se aminti călătoria, drumul, domnul Grecu își ridică deodată ochii neliniștiți și o privi țintă pe doamna Olimpia. Puțin îi mai rămase acum pe față din masca lui de bunătațe. Doamna Olimpia îl află acum și mai respingător.

„Trebuie să vorbim despre un lucru foarte serios, Olimpio, începui el cu liniște. Eră bine poate dacă ne înțelegeam amândoi dela început. Atunci poate tu nu ai fi alunecat să faci două greșeli mari.

— Asta-i frumos, zise batjocoritor doamna Olimpia. Abiă ai sosit acasă și începi să mă muștri.

— Nu-i muștrare, zise cu hotărîre deputatul. E vorba de fericirea copilei noastre. Tu ai văzut-o în ce hal a ajuns. Și la asta numai tu ești de vină.

— Și, te-aș ruga să-mi spui, pentru ce?“ îl întrebă înțepată doamna Olimpia, care nu putea suferi ca omul acesta respingător, străin, să-i facă muștrări. Ah! cât îi eră de străin! I se părea că l-a cules de pe drumuri.

„Te rog să mă ascuți în liniște, începui din nou avocatul. Repet că tu ești de vină. Întâi l-ai oprit pe Ion Florea să-i mai scrie, apoi, știind că venim, l-ai alungat din cancelarie.

— Te'nșeli amar prietine că eu l-aș fi alungat“, voi să spună doamna Olimpia, dar se resgândi îndată și zise:

„Intâia acuză cred că nu poate să mă încreuneze. Eu, ca mamă, aveam dreptul să-l opresc de a-i mai scrie. Apoi din cancelarie cum l-aș fi alungat? Cum înțelegei vorba asta?

— Prin purtarea ta i-ai dat să înțealegă că nu te învoești la căsătoria lui cu Mărioara“.

Doamna Olimpia svâcni de pe scaun, și zise cu mînie:

„Da, e adevărat! La căsătoria asta n'am să mă învoesc niciodată. Niciodată!

— Bine, bine, făcui domnul Grecu. Te rog numai rămâi în liniște. Nu strigă. Poate să audă fata. Acum eu îți spun că lucrul acesta e hotărît. Căsătoria aceasta e hotărîtă. Nimic n'o mai poate opri.

— Și, mă rog, cine a hotărît-o? întrebă cu dispreț doamna Olimpia.

— Eu, răspunse Grecu.

— Tu singur?

— Eu și fata, adause avocatul.

— Așadar eu nu număr nimic în casa asta?

— Știi că totdeauna ți-am împlinit voia, când a fost vorba de casa noastră sau de tine. Însă acum e vorba de fericirea Mărioarei. Avocatul tăcui puțin, părănd că se gândește. Și îți repet, că dacă nu te învoești, căsătoria aceasta se va face peste voința ta. Și, cât mai în grabă.

— Nu va fi niciodată! Niciodată“, strigă doamna Olimpia. Fața ei eră albă și ochii ei de ghiață. Privea aiurită prin casă.

„Destul, Olimpio! Eu ți-am suferit totdeauna capriciile tale. Te-am lăsat să strigi. Dar acum îți poruncesc să te liniștești“. Glasul lui tremură: „Este aici — și el arată cu mâna spre odăița fetei — cineva care are lipsă de liniște, de pace. Tu i-ai răpit-o și trebuie să i-o redai. Eu nu voi suferi ca pentru ambițiile tale fata mea să fie nenorocită. Iată îți spun și eu; niciodată. Chiar dacă ar trebui să-mi pierd liniștea casei, a familiei, la care tu știi că am ținut foarte mult. Vezi

și te gândește. Fericirea e neasemănat mai mult decât un capriciu. Eu aș vrea să fie pace și bunăînțelegere la noi. Dar dacă nu se poate, nu eu voi fi de vină. Am vrut să îi le spun acestea dela început. Pe urmă tu vei face cum vei vrea, zise ridicându-se. Eu mai mult nu voi vorbi cu tine despre asta. Vei veni și-mi vei spune cum te-ai hotărât. Eu trebuie să-mi îngrijesc fetița".

Advocatul eși palid și obosit. Doamna Olimpia rămase cu inima scârbită. Îl disprețuia pentru fiecare cuvânt ce i l-a spus, îl disprețuia pentru că eră bărbatul său, îl ură de moarte pentru că a cutezat să-i spună astfel de vorbe.

Acum îi veni deodată întrebarea: ce-o reține în casa asta? Pentru ce nu-i acum la Florea? De câteori simțise o putere neînvinșă să alerge în brațele lui? Pentru ce nu a ascultat de această pornire? Ea nu cuteză însă să-și răspundă nici acum la întrebările acestea. Intrezărea lașitatea din sufletul său: voia să câștige tihnă pentru dragostea lor cu mijloacele cele mai ușoare.

Până l-a robit pe Ion Florea ea nu-și văzută decât patima sa, ar fi trecut atunci surzătoare printră cunoștuți, dacă aceia i-ar fi stat în cale, și l-ar fi îmbrățișat. Dar acum după ce și-l știă robit, doreă să-și afle culcușul cel mai moale, unde să se retragă cu el. Întocmai cum uliul se lasă ca o săgeată și prin sute de primejdii, prinde puțul din curte, dar după ce s'a înălțat odată în văzduh cu el în ghiare singurul gând e să zărească un ascunziș bun, unde să-l poată înghiți în tihnă. Ea, deocamdată, nu-și pută închipui alt culcuș pentru dragostea lor, decât acela care l-au avut până acum.

Pentru aceea se revoltase îngrozitor la cuvintele lui Grecu. Ea nu-și închipuise niciodată că avocatul s'o iubească pe Mărioara atât de tare. Simți din sara cea dintâi, că Vasile Grecu nu se va abate dela hotărîrea sa, însă totuș nu-și pierdă nădejdea.

Dar zilele cari urmărară fură îngrozitoare. Advocatul se ținu de cuvânt. Nu numai că se feri să mai vorbească cu d-na Olimpia, ci o înconjură să nu o întâlnească. Lui îi căzuse cu totul masca de bunătațe de pe față, și părea că îmbătrânește pe fiecare zi. D-nei Olimpia îi părea câteodată că îl va pierde pe Florea și atunci se simțea iarăș gata se treacă prin orice primejdii să-și prindă prada.

Ceeace o reține eră avocatul Chirca. Omulețul acesta intră de multeori în camera doamnei Olimpia.

"Sunt iarăș aici, doamnă, vă rog să mă scuzați, dacă îndrăznesc mereu. Dar eu aș dorii mult să vă pot convinge.

— E zadarnic, domnule avocat. Eu nu

pot să mă calc în picioare. Întâi fata nu-i de măritat. Mai poate aștepta și patru ani. Și eu cred că în interesul ei bine priceput trebuie să mai aștepte. Eu nu pricep pe bărbatul meu. În urmă e de înțeles că o fată se poate îndrăgosti în cineva. Dar un părinte trebuie să fie prevăzător". Doamna Olimpia, dornică de vorbă, cum tăcea ziua întreagă cu sufletul sfâșiat de chinuri, îi spunea acestea și alte cuvinte c'o repezeală vertiginoasă. Abia își lăsă timp pentru respirare. Ea nu atingeă nici poziția socială, nici nu-l învinuia cu ceva pe Ion Florea. Dar repetă mereu că lucrul nu trebuie pripit. Așa că dela o vreme îl convinsese aproape pe avocatul Chirca. El stărui pe lângă Grecu să amâne căsătoria cu un an cel puțin.

De câteori venia să-i spună rezultatul convorbirilor cu d-na Olimpia, avocatul Grecu părea că nu aude nici un cuvânt. Totuș inclină mereu din cap. Inclină și când îi făcu propunerea din urmă.

"Poate prietinel meu ar fi aplicat să se amâne căsătoria cu un an", îi zise Olimpiei într'o zi avocatul Chirca. El însuși începă să desperde de situația din casa prietinelui său. "Da? atunci ar fi altceva, zise cu bucurie Olimpia. Un an e mult. Intr'un an se pot cunoaște oamenii".

Cu răspunsul acesta Chirca intră la avocatul Grecu. Însă acela inclină numai din cap, ca totdeauna, și începă să vorbească despre sănătatea Mărioarei. Medicul nu pută constata decât o extremă nervositate, care-i aduceă ferbințeli și dureri mari de cap.

Rari erau ceasurile când ferbințele mai scădeau. Atunci fata vorbiă încet cu tatăl-său și cu avocatul Chirca. Acesta cercă s'o facă veselă. Dar înzadar. Mărioara slăbiă tot mai tare, și de buzele ei nu se mai apropiă surisul.

Doamna Olimpia intră din când în când la fată. Peste chinurile ei îngrozitoare, suferințele Mărioarei cădeau ca un balsam alinător. Simțea că apropierea ei îi mărește suferințele fetei, dar această conștiință îi da puteri să rabde durerile sale. Căci cu cât treceau zilele patima d-nei Olimpia sângeră din rani tot mai multe. Nu mai cuteză să se apropie de nici o mobilă pe care se odihniase Ion Florea. La amintirea lui plăcerile gustate înviau, biciuindu-i sângele, o usturau par'că. Ea îl dorea cu o durere vie în tot trupul.

Ea se plimbă ca o fiară rănită, gemând prin camera sa, prin micul prânzitor. Zilele erau nesfârșite. Tot mai dese erau clipele când se hotărâ să părăsească această casă care se schimbasesc în iad. Dar gândul că poate lui Chirca îi va succede să câștige amânarea căsătoriei, gândul că Mărioara ar putea să se îmbolnăvească grav, să moară,

o rețineau încă. Vieța ce-a dus-o un lung șir de ani, cîntea de care se bucurase înaintea societății românești, îi lăsase par'că o întipărire adâncă în suflet. Eră o femeie pe care puterea obiceiului o robea fără să-și deeseama. Apoi aici în camerele sale erau atâtea lucruri, pe cari atingându-le Ion Florea, părea că sunt acuma vii. Din voluptatea trupului său părea că a împrumutat câte-o pîrticică tuturor lucrurilor din casă.

Totuș când patima ei eră mai aprinsă, când se gîndeă că-l poate pierde pe Ion Florea, ea, ca să nu alerge îndată în stradă, să strige, intră la Mărioara.

Fata sta în pat, cu obrăjorii aprinși de febrințeli. Perdelele erau lăsate și în odăiță eră o tăcere adâncă. Plapoma albastră îi înfășură trupul tânăr, se ridică în cadențe dese deasupra sînilor. Ochii Mărioarei se făcuseră nespuse de clari. Când o zărea pe maică-sa, o scutură un fior adânc, și își întorcea capul spre părete. Doamna Olimpia cercă să-i vorbească, să-i spună noutăți din oraș. Dar fata nu răspundea nimic.

„Te rog, mamă, să eși. Sufăr“, îi zicea fata cu fața la părete. Vocea ei eră rece, plină de durere.

Olimpia eșia, dar de cîteori o cuprîndea desnădejdea, intră la fată, dacă domnul Grecu nu eră acolo.

Dar într-o zi Mărioara reținuse lângă patul său pe domnul Grecu mai mult ca de obicei. Advocatul văzî că fata are să-i spună ceva.

„Te-aș rugă, dragă tată, să-mi faci un bine“, zise cu greu Mărioara.

„Oricare, scumpa mea“, oftă avocatul.

„Te-aș rugă să-i poruncești mamei să nu mai intre la mine“, zise șoptind Mărioara.

Vasile Grecu o privi înspăimîntat. Dar nu-i putea vedeă fața, Mărioara ș'o întorsese spre părete. El eși, cu inima grea, se strecură încet în camera sa. Dar de-atunci d-na Olimpia nu mai intră la Mărioara.

De cîteori domnișoarei Grecu îi eră mai bine, avocatul se înșenînă. El numai atîta așteptă: să se întrămeze puțin Mărioara. El îi scrisese lui Florea, muștrîndu-l cu asprime pentru purtarea lui. Dar candidatul îi răspunse scurt: „Doamna Olimpia mi-a oprit orice apropiere de domnișoara“.

„Bine, însă eu am să te apropiu iar“, își zise avocatul.

De când nu mai intră doamna Olimpia în camera Mărioarei, fata își mai venise în fire. Se ridică din pat, se plimbă încet prin casă, se apropiă de fereastră. În ziua de cincisprezece August ea vorbi mult cu tatăl-său și cu domnul Chirca. Se simțea mai tare, mai liniștită. Prânzi chiar cu oarecare poftă. Domnul Grecu o sărută pe frunte, o mîngăie

pe părul moale. „Are să fie bine, dragă, îi zicea. Să nu ne mai gîndim la mamă-ta. Ea e o femeie neînțeleasă. Cu trenul de seară eu am să plec în T. M. și am să-l aduc pe încăpățînatul acela“.

Mărioara îl ascultă cu plăcere. Începî să spereze, și un suris îi jucă mereu în colțul buzelor. Fata în după amiaza aceea fî veselă. Începî să-și caute mici lucruri prin casă, se apropiă de geam și privea depărtările. După amiaza aceasta eră senină. Cerul eră înalt și munții vineții străpungeau în depărtări albastrul. Amintirile trecutului o coplesiau cu fiecare lucrușor ce-l află și-l luă cu delicatețea în mîinile ei palide. Află mînușile cari le purtă în iarna trecută la patinat. Și deodată, nădejdea ei începî să-i crească. Da, mamă-sa îi va rămănea pe veci străină. Nu va putea-o iertă niciodată. Dar el, el nu-i așa de vinovat, cum îl crezuse! El e un om prea corect, cum spuneă avocatul.

Mărioara din când în când ședea, se odihnea pe-un scaun, într'un colț de divan. Apoi se ridică și-și căută iarăș lucrușoarele ce-l amintea de Ion Florea. Inserarea se coboră blîndă și dulce. D-na Olimpia nu eră acasă. Mărioara se apropiă de-o mescioară din prânzitorul cel mic. Ochii ei se opriră asupra unui bilețel a cărei scrisoare o cunoștea. Il luă tremurînd, ochii ei fugiră pe scrisoare, dar când ajunsesse la șirul din urmă: „Tu mă vei putea înălțaș oricînd cu brațele tale dulci“, ea scoase un țipăt și căzî pe covor. Iși pierduse conștiința. Cameriera care intră speriată din camera vecină, o văzî și, înspăimîntată alergă să-l cheme pe domnul Grecu. Avocatul eră de nerecunoscut. Ochii lui priveau înspăimîntați din fundul capului, părea că nu pricepe nimic, nu vede nimic. Fața lui eră brăzdată adânc de durere, de desnădejde. Părea că stă în fața morții. Abia pricepî semnele camerei care-l rugă să-i ajute, s'o ducă pe domnișoara în pat. El se aplecă, dar trupul lui îmbătrînit se sgudui. Mărioara eră rece. Cu mîntea rătăcită o luă singur în brațe, alergă cu ea și o puse în patul din camera fetei. El căzî în genunchi lângă pat. Ii ținea mîna rece în mîna lui și o privea cu spaimă.

Cameriera alergă îndată după doctor. Când bătrînul sosi, domnul Grecu eră tot în genunchi înaintea patului. El nu înțelegea nimic din tot ce vedeă, din tot ce-l încunjură.

Medicul, după multe sforțări, reuși s'o aducă la conștiință. Domnișoara Mărioara își deschise pe-o clipă ochii, oftă adânc, apoi începî să spună cuvinte neînțelese.

Advocatul, auzindu-i glasul, se trezi ca dintr'un somn adânc, și ochii lui se umplură de lacrimi.

„Nu trebuie să se ridice din pat. Domnișoara e încă prea slabă”, zise doctorul cu vocea înăspriată. El îi scrisese ceva medicină, și se depărtă ridicând din umeri.

Vasile Grecu trimise numai decât după domnul Chirca. Fata oftă mereu, și trupșorul ei slăbit se sguduia în restimpuri. Spunea mereu vorbe neînțelese. Uneori se ridică repede de pe pernă și privea înspăimântată. Obrăjorii ei, mâinile ei ardeau.

„Bădica? Unde-i bădica? bolborosea Mărioara. Mi l-a luat! Da, mi l-a răpit. Iacă vine! Vine și patinăm! Vai cât e de bine! Stai că ghiața e prea lucie! Mi-e frică. Fugi! Fugi repede, repede, repede! S'a rupt! Iată că ne înecăm!” țipă ea svâcnind de pe pernă. Apoi oftă, ochii ei înspăimântați se deschideau, priveau țintă înainte. Buzele ei începeau să tremure. De pe ele se ridicau cuvinte tot mai neînțelese. Șoptea. Vasile Grecu abia putu înțelege „să plâng amar... întâia oară”. Trupul fetei se sguduia. Apoi, într'un târziu se liniști. Adormi într'un somn adânc.

„Domnul Chirca a sosit”, spune cameriera intrând.

Advocatul îi făcu semn să rămână lângă fată. El eși, clatinându-se pe picioare. Nu răspuse nimic la salutul domnului Chirca. Descuie un scrin, luă două coli de hârtie, pe cari, pe toate patru fețele erau aruncate litere mari.

„Te rog să iscălești ca martor, zise cu vocea șuerătoare Vasile Grecu. E un contract de căsătorie, și testamentul meu. Tot ce am dau fetei. Te rog să iscălești. Eu în sara asta am să plec în T. M. să-l aduc pe acel tânăr nenorocit, Mărioara e bolnavă rău”, gemu el, lăsându-se pe un scaun.

Inima lui Chirca se strânse de durere. Luă condeiul și cu mâna tremurătoare iscăli cu litere scâlciate cele două hârtii.

„Așa dar nu mai aștepti. Eu credeam că va fi bine”, zise cu greu Chirca.

„De-acum nu mai aștept”, răspuse cu durere Vasile Grecu. Ei rămăseră multă vreme în tăcere. Se auzi cum se deschise ușa dela anticameră, apoi, una după alta, alte două uși. După foșnitul rochiilor Vasile Grecu știă că a sosit nevastă-sa. Sună repede, o slujnică intră.

„Să vină doamna, acum îndată”, zise avocatul.

Doamna Olimpia avuse chinuri îngrozitoare în aceea zi de cincisprezece August. Ceti de nenumărateori plicul ce i-l lăsase Ion Florea la plecare, și simțea că trebuie să plece numai decât în urma lui. Se îmbracă și eși în stradă, spionând cu privirile în toate părțile. Ah! cât eră de bun aerul acesta! Cât erau de largi străzile, de luminoase! Pe care să

apuce? Ori pe care, eră neasemănat mai bine ca acasă.

Ea umblă multă vreme în neștire. Părea că scăpase dintr'o închisoare întunecoasă și rece! Și, libertatea îi ațâță în grad extrem patima. De când nu mai intră la Mărioara ea simțea cât de nemernice sunt toate considerațiile cari o țin legată de casa aceasta. Suferințele ei, neîmblânzite prin nimic, o făceau să vadă iarăș vieața având un singur scop: să-l țină îmbrățișat pe Ion Florea. Unde? Oriunde, și într'o speluncă murdară. Oriunde!

În după amiaza aceea o urmăriră mulți ochi curioși. Deodată ea-și adusese aminte c'a lăsat plicul ce-l purtă mereu în sân, pe mescioara aceea din prânzitor. Un singur gând avea: să-l ia și să plece. Acum îndată. Ii venea să batjocorească lumea întreagă.

Gasul servitoarei îi părû străin, necunoscut. Bilețelul, pe care îl aflase jos lângă masă, îl ascunsese în sân. Ea intră îndată în camera unde Grecu și Chirca așteptau tăcuți.

„Am venit la porunca dumnitale”, zise Olimpia batjocoritor. Ea-și ținea trupul drept ca o statuie.

„Mărioara e bolnavă, Olimpio, începî cu greu Vasile Grecu. Eu în seara aceasta plec în T. M. să-l aduc pe tânărul acela încăpăținat. Îmi pare foarte rău că trebuie să o fac aceasta fără voia ta.

Vreau să te cruț de oboselile acestei călătorii, răspuse cu vocea șuerătoare Olimpia. Am să merg eu. Și am să-i spun lui Ion Florea: îmbrățișează-mă, sărută-mă. Sunt a ta pentru totdeauna!” Înainte ca cei doi să-și fi venit în fire, ea deschise repede ușa. Se auziă cum aleargă pe trepte, cum îi foșneau rochiile.

Pe Vasile Grecu ca și când l-ar fi izblit cineva c'o multe de topor în frunte. Privea fără de nici un înțeles pe avocatul Chirca. Fața acestuia se mică, se adună, păreau obrăjorii unui copil bolnav.

„E neună”, zise într'un târziu Vasile Grecu. El se sculă repede și începî să pacheteze unele mărunțișuri. În geamantan încuie și celea două coale de hârtie. „E neună” repetă mereu, simțind că acest cuvânt îi dă putere. „Da, e neună”.

El privi ceasul, își luă paltonul și se apropie de ușa camerei în care eră fata.

„Ce vrei?” îl întrebă îngrozit avocatul Chirca.

„Mă duc să-l aduc pe Florea, zise zâmbind Vasile Grecu. Vreau să-i spun Mărioarei. Până dimineață nu e mult. Până dimineață voui fi cu el aici”.

Chirca se repezi și-l prinse de braț.

„Sărmanul meu prietin! zise el, și în ochii

lui izvorîră pentru întâiaoară în vieață lacrimi. Sărmanul meu prietin! Nu te mai duce! Totul s'a sfârșit!"

Vasile Grecu se întoarse și-l privi cu ură. Apoi se smânci din brațele lui, și intră surizând în camera bolnavei. Chirca se strecură, ca o umbră, după el.

Fata deschise ochii și-l privi cu mirare pe tatăl-său.

„Drăguță, zise el zâmbind, netezindu-i părul. Tu știi ce-am vorbit înainte de prânz. Eu mă duc cu trenul de șapte“.

Fata îl privea mereu cu mirare. Se gândi: pentru ce suride tata? Dar eră oare tatăl său, ori eră un străin?

Il vedeă gata de călătorie. Unde se ducea el? Apoi deodată în mîntea ei se făcu lumină.

Ea-l îmbrățișe pe bătrân cu disperare. Il strîngea la pieptul ei ferbinte, îl sărută.

„Nu te duce, gemu ea. Mama niciodată nu m'a iubit. Niciodată!“ Din privirile ei într'o clipă înfelesese avocatul Grecu, ceea ce nu voia să creadă, ceea ce-i părea cu neputință. Ochii fetei se opriră măriți de suferințe asupra lui și priveau cu adorare.

„Vom fi amândoi, tată, va fi bine!“ șopti ea. Dar lacrimile îi umplură îndată ochii, și ea începă să plîngă amar, cutremurându-se. Apoi începă să aiureze.

Cei doi prietini veghiară toată noaptea lângă patul bolnavei. Ea spuneă vorbe crude Olimpiei, lui Florea. Din când în când îl chemă

pe acesta cu vocea dulce, mlădioasă. Apoi fața ei se umplea de spaimă, voia să sară din pat. Părul ei despletit se împrăștiă pe pernă, fața ei albă, de moartă, rămânea câteva clipe nemișcată. Câteodată deschideă ochii mari, puneă mîna sa palidă pe fruntea lui Grecu: „Tata! da e tata“ șoptea. Aiurările finură până spre ziuă, când Mărioara se confundă într'un somn adânc ca și când ar fi murit.

Vasile Grecu se simțea pustiu și gol, ca și când adevărul pe care-l pricepu acum, i-ar fi smuls sufletul, inima din piept. Ii părea că nici nu mai simte, nici nu mai suferă, văzând chinurile fetei. Un singur gând, înviorător, îi veniă din când în când: „E bine că mi-am făcut testamentul“.

Ii pără foarte ciudat că omulețul acesta șade mereu, neclintit lângă el. În unele clipe îi părea că-i o umbră, o nălucă, și atunci îl pipăia pe avocatul Chirca.

El nu mai aveă conștiința timpului. Vremea nu trecea nici încet, nici repede. Părea că nu mai este timp, ci un gol nesfârșit în lăuntrul lui, în jurul său, în lumea întreagă. Nu mai eră nici o putere care să-i țină pieptul drept. Pentru că în el nu mai eră nimic. Pieptul i se suspese adânc. El ședeă frânt de durere, cu ochii reci privind mereu un punct. Nu simți când se depărtase avocatul Chirca. Dar după ce văzu scaunul gol, își zise cu conștiința împede: „da, a fost o vedenie“.

(Va urmă).

Sonet.

În țara ta.

În țara ta cu flori de portocale,
Cu chiparoși ce 'n raze se 'ncunună,
Aș vrea s'adorm sub farmecul de lună
În lumea basmelor orientale.

Aș vrea s'adorm cu crinii de 'mpreună
Ce-ascund comoara visurilor tale,
Să-și scuture podoaba de petale
Pe-a sufletului meu vrăjită strună.

Și-așa pierdut să cânt o veșnicie
Povestea ta de farmec și lumină,
Ce-mi pasă astăzi dacă mi-ești străină?

În țara ta tu iar zâmbi-vei mie.
... Și-oi sărută iar buzele-ți de roză,
Visând a dragostei apoteoză!

Macedonia, 1912.

P. Papazissu.

Părerii despre războiul din Balcani.

Spre orientarea cetitorilor noștri publicăm câteva păreri asupra războiului din Balcani și asupra atitudinii ce trebuie să o aibă neamul nostru față de greaua situație în care se află. Din declarațiile și părerile de mai la vale rezultă o divergență de opinii caracteristică, din care putem trage oarecari învățături.

În mijlocul evenimentelor foarte serioase, ce se petrec, România trebuie să păstreze cu orice preț pozițiunea sa eminentă, pe care și-a dobândit-o prin puterile sale și prin munca sa. Precum a știut să desfacă lucrarea sa de ori și ce caracter aventuros, așa atitudinea sa nu este permis să producă impresia pasivității, care n'ar corespunde nici intereselor sale, nici conștiinței rolului său, nici forței sale militare.

Problemul balcanic interesează România în două direcțiuni: din punctul de vedere al echilibrului politic și al populațiunii române macedonene. Soarta acestei populațiuni a fost totdeauna obiectul îngrijirii guvernelor române și impune astăzi statului nostru îndatoriri, cari nu pot fi neglijate.

Nădăjdum, că silințele unanime ale Puterilor mari vor fi astfel întocmite, că interesele române vor rămâne și în viitor în concordanță cu dorința noastră, de a limita, încât atârână de noi, întinderea conflictului actual și de a deslegă problemele pe cale pacinică.

*

Preocupările noastre actuale, comportă diferite feluri de acțiuni. Este și o acțiune diplomatică, este și o acțiune politică, care incumbă în primul rând guvernului. Dar pe deasupra tuturor, preocupările noastre comportă o acțiune pe care nu o pot face decât Românii în întregimea lor: e o acțiune de redesteptare a conștiinței naționale. Forțele popoarelor desigur sunt în raport cu întinderea suprafețelor în care ele sunt cuprinse și cu numărul cetățenilor, dar mai ales sunt în raport și cu cantitatea de energie națională, care e cuprinsă în sufletul cetățenilor.

Nu trebuie, desigur, să ne îmbătăm cu credința falacioasă că putem face cu ușurință tot ce poate fi în dorințele noastre. Nu trebuie însă nici să ne deprimăm, ignorând

facultățile puternice ale poporului nostru. Avem un tezaur mare de forțe naționale.

Dacă n'am știut în fiecare moment să tragem din ele tot ce se cuvine în ziua de azi, oricare ar fi direcțiunea împrejurărilor de mâine, trebuie să facem o operă de trezire și de educațiune, așa încât să dăm o rodire cât mai puternică izvoarelor de energie națională. Trebuie pentru aceasta să acordăm sforțările tuturor.

Prin unirea și disciplina noastră să dăm tuturor un exemplu cum trebuie să fie concepute acțiunile politice în orice moment, dar azi mai mult ca oricând: nu prin prizma personală și a intereselor chiar legitime ale fiecăruia, dar dominate exclusiv de interesele generale.

Ioan I. C. Brătianu,

șeful partidului liberal, fost ministru-președ. al României.



De Chestiunea Orientului este legată lupta seculară, nu între două mari puteri europene numai, ci între două sisteme, între două concepții de viață, între două idealuri. Dacă astăzi apar, campioni de prima linie, în lupta aceasta, pe deoparte monarhia habsburgică, iar pe de alta imperiul Țarilor, ea însă în realitate ni se prezintă numai ca faza modernă a procesului de mai multe ori milenar, ale cărui epizoade tragice au fost în decursul vremurilor victoria dela Marathon și căderea Țarigradului sub puterea Turcilor.

Astăzi, această luptă e colorată de groaznică problemă slavă, în sensul larg al cuvântului, — nu e decât o față a acestei probleme.

Dacă aruncăm ochii asupra unei hărți etnografice, ușor constatăm că masa lumei slave, de aproape 140 de milioane, este astăzi împărțită în trei corpuri distincte. Peste o sută de milioane sunt îngrămădite în marele imperiu de nord, mai bine de douăzeci de milioane intră în amalgamul habsburgic, și peste zece milioane sunt împărțite între diferitele state și provincii ale Peninsulei Balcanice.

Chiar dacă vom detașa cele zece milioane

de Polonezi din Polonia rusească, care formează mai curând greutatea moartă în sânul imperiului și gravitează mai mult spre Apus, încă aproape 70% din rassa slavă se află sub sceptrul „Țarului alb“.

Dacă Slavii din Austro-Ungaria, în cursul veacurilor de dominațiune germano-maghiară, și-au însușit aspirațiunile Apusului și astăzi se prezintă și ei ca un factor însemnat de prefacere a imperiului habsburgic pe temeliile de federalism, de respect pentru ideile mării revoluții franceze, de libertate și autonomie națională, — idei cari formează atmosfera morală comună întregului Apus european și cimentează toate popoarele și statele civilizate într'o impulsivne irezistibilă a istoriei universale spre progres și spre triumful idealului de justiție socială și internațională: Slavii din Rusia, dimpotrivă, se înfațesează ca razimul neclintit, ca temelia reacțiunii mondiale, pe care veșnic o reprezintă în istorie politica Țarilor.

Afel rivalitatea celor două imperii ne apare, în lumina acestui conflict ireductibil între forțele progresului din Apus și forțele reacțiunii din Orient, în adevăr, ca un moment al formidabilei drame mondiale, ca o fază modernă, cum am spus, a necontenitei lupte de alăteori milenare, între despotismul și stagnațiunea Orientului, pe deoparte, și dorul de viață și toate aspirațiunile civilizațiunii apusene pe de altă parte, — între Asia și Europa.

Dacă în procesul de descompunere a vechiului Imperiu Otoman, care se prelungește mai bine de un veac, nu s'a putut naște încă pentru toată raiaua creștină din Balcani o așezare definitivă a vieții lor naționale, aceasta se datorește numai faptului că, printr'un fatal concurs de împrejurări, problema locală s'a încrustat într'o problemă mondială, izvorită din ciocnirea năprasnică a acestor mari curente ale istoriei universale.

Cine va succedă, în fond, „Omului bolnav“ în Balcani? Rusia, care întrupează idealul Orientului, — sau campionul Apusului, imperiul habsburgic? Sub care semn se vor desăvârși noile formațiuni politice ale popoarelor balcanice, — sub semnul autocrației ortodoxe moscovite, sau sub semnul

Apusului european, al idealurilor mării Revoluțiuni din secolul al XVIII-lea? Această întrebare ne-o pune sfînxul istoriei.

Faptul că în Balcani au preponderența numerică covârșitoare popoarele de rassa slavă a făcut cu puțință ca Rusia să-și îmbrace aspirațiunile în haina strălucitoare și seducătoare, pentru cei lesne-crezători, a panslavismului, a unirii tuturor popoarelor slave. Dar rezultatul întronării eventuale a vulturului de nord, cel cu două capete, în capitala Sf. Sofii nu poate fi îndoelnic.

Viiitorul popoarelor slave ineseși e prevestit de soarta celor zece milioane de Polonezi și a celor treizeci de milioane de Ruteni din sânul imperiului rus. Iar pentru Apusul european, stăpânirea Dardanelor, — care ar prefaca Marea Neagră într'un lac rusesc la adăpostul oricăror atacuri, — ar da forțelor de reacțiune mondială o energie care ar fi în măsură încă lungi veacuri de a opri în loc întreg progresul omenirii. Triumful politicei țariste ar fi fatal chiar aspirațiunilor care frământă astăzi pe însuși marele popor rus. (Aceasta ne explică pentru ce democrația rusă însăși e atât de dușmănos însofletită față de uneltirile panslaviste.)

Așa dar, soluțiunea problemei balcanice locale, într'un sens sau în altul, va avea fatal o înrăuire hotărâtoare asupra istoriei universale. Deci soluțiunea aceasta nu poate să fie indiferentă. Și dacă sortii războiului vor putea înclina, cum am văzut, cumpăna într'una sau în alta din aceste două direcții ireductibile, oricât de hotărâte ar fi Marile Puteri de a amâna conflictul final, în așteptarea unor împrejurări mai prielnice, nu există nici o forță, care ar putea opri conflagrațiunea generală, cu atât mai mult, cu cât chiar astăzi însăși simultaneitatea și acordul între manifestațiunile din urmă ale celor 4 state balcanice, ne fac să bănuim inspirațiunea din care au izvorit. Atitudinea ziarului „Novoe Vremea“ din Petersburg, care cumulează caracterul de Monitor al panslavismului cu acela de oficios al ministerului de afaceri străine, este în această privință foarte semnificativă. Organul, al cărui redactor principal astăzi este d-l Stolypin, fratele defunctului prim-ministru, spune pe deoparte ritos Slavilor din Balcani:

„acum ori niciodată, trebuie să faceți sforțarea supremă pentru a vă realiza aspirațiunile prin voi înșivă” — și în acelaș timp, cu toată atitudinea de neutralitate a Rusiei oficiale, adresează îndemnuri înflăcărate poporului rus de a veni în ajutorul fraților din Balcani prin colecte de bani și înrolare de voluntari. Pentru ceice își aduc aminte de preliminările războiului din 1877, aceste manifestări sunt cât se poate de suggestive. Cine poate ști, dacă și de astădată Rusia oficială nu va fi silită „să cedeze curentului popular”, mai ales dacă deslegarea „războiului localizat” îi va crea o situațiune priinică.

Și aci se află toată gravitatea tragică a momentului de față.

Care este atitudinea pe care România trebuie s'o ia în fața acestor evenimente? Cari sunt interesele noastre naționale, pe cari avem datoria a le salvardă?

Întru cât privește problema balcanică, pur-locală, răspunsul nu este greu.

Nu putem stă în calea aspirațiunilor legitime ale popoarelor slave din Balcani. Noi, având noi înșine revendicări naționale la cari nu putem renunța, putem privi numai cu o vie simpatie încercările Bulgarilor și ale altor popoare creștine din Balcani, de a-și crea o soartă mai conformă cu idealurile de dreptate și libertate. Regimul sub care trăiesc astăzi creștinii în Macedonia și în alte provincii ale imperiului Otoman, nu mai poate dăinui. Și partizanii cei mai neînduplecați ai principiului de status quo în Balcani, trebuie să-și dea seama, că conștiința lumii civilizate întregi nu mai poate tolera anarhia și opresiunea, sub cari zac milioanele de creștini din Turcia europeană.

Dar în Macedonia se află o populație românească de câteva sute de mii de suflete. Nu putem avea năzuinți de anexare în această privință; însă orice soluție s'ar găsi pentru așezarea vieții politice de-acolo pe noi temelii, suntem datori în primul rând să le asigurăm Aromânilor, a căror conștiință națională este de mult deșteptată, condițiunile de cârmuire și dezvoltare pacinică, conforme cu interesele și aspirațiunile lor. Nu putem

accepta, dacă merităm să trăim ca națiune și ca stat, nici o soluțiune, care ar fi contrară acestor interese și aspirațiuni. În această privință trebuie să fim în măsură de a spune cuvântul nostru, la nevoie în contra lumii întregi.

În al doilea rând, dacă nu avem în minte vreo extensiune teritorială în această direcție, avem datoria de a ne asigura viitorul apărării noastre naționale. Se cunosc incidentele penibile la care a dat loc, în urma războiului Independenței, fixarea graniței noastre din Dobrogea, din punctul de vedere strategic. Avem dar dreptul și datoria în momentul de față, când schimbările din Balcani pot da naștere unor năzuinți agresive mai primejdioase și mai puternice, să pretindem rectificarea acestei granițe, după cum cere dreptatea și după cum considerațiunile strategice elementare ne povățuesc. Avem dreptul și datoria să arătăm că suntem un factor de care, în împrejurările actuale, oricine trebuie să țină seamă și că suntem în măsură de a face ca cuvântul nostru să fie ascultat.

De o altă însemnătate este pentru noi problema, din punctul de vedere al situațiunii politice generale din Europa.

Dacă, cum am arătat, conflictul din Balcani în fiecare clipă ne poate amenința cu complicațiuni, cari pot avea înrăurire hotărâtoare nu numai asupra echilibrului de forțe în acest colț al Europei, ci și asupra îndrumării istoriei universale, — noi de mult ne-am ales calea. Acțiunea noastră în această privință, de sigur, nu este subordonată intereselor nimănu, dar ea trebuie coordonată cu marile interese ale civilizațiunii apusene. Intre Rusia despotică și crotopitoare și monarhia habsburgică, de ale cărei destine este legat viitorul atâtor milioane de Români, nu putem sta indiferenți și impasibili. Am avut prilejul de a arăta, în paginile acestei reviste¹⁾, că viitorul românismului și chiar al tuturor statelor balcanice atârână, în mare parte, de îndrumarea pe care fatal e menită s'o ia dezvoltarea interioară a imperiului habsburgic, și că în această privință sunt solidare interesele tuturor ramurilor în care

¹⁾ C. Stere, — Imperiul Habsburgilor și politica Românilor, „Vieța Românească”, volumul XI, 1908.

s'a împărțit neamul nostru. Iar din partea imperiului de nord ne amenință veșnic desnaționalizarea și desființarea politică.

Dacă e cu putință de a coordona dezvoltarea noastră națională, pe de altă parte, cu ființa a patru milioane de Români în sânul imperiului habsburgic, salvarea pentru cele două milioane de Basarabeni nu poate isvori decât din stăvilirea avântului panslavist.

Dar, pentruca întreg viitorul neamului nostru să nu fie compromis, trebuie să dăm dovada, în fața evenimentelor ce bat la pragul istoriei, oricum s'ar desfășura ele, că suntem o forță conștientă și hotărâtă, că în această clipă de cumpănă suntem gata de a ne spune cuvântul și de a-l susține, la nevoie, prin puterea armelor.

*

Din toată această expunere rezultă lămurit, că față de manifestațiunile din Balcani, noi trebuie să stăm cu arma la picior, pentruca nici o hotărâre să nu poată fi luată, de nimeni, fără de noi și împotriva noastră.

Mai mult. Orice hotărâre luată și orice soluție găsită fără noi va fi în acelaș timp, fatal, împotriva noastră.

Prestigiul unui popor, greutatea cu care cade în cumpăna acțiunii internaționale, atârână în mare parte, de puterea lui de voință, de hotărârea cu care știe să-și apere drepturile și demnitatea.

Piemontul nu eră direct interesat în războiul din Crimeea, dar Cavour, prin contingentul trimis sub zidurile Sebastopolului, a asigurat Italiei unirea și rolul ei de mare putere. Dovada ex contrario ne-o poate da dezastrul Franței din 1871, care în mare parte se datorește indolenței manifestate cu prilejul războiului dintre Prusia și Austria, care în aparență nu o priviă direct.

Dar chestiunea balcanică e de o atât de covârșitoare însemnătate pentru noi, încât numai arătând în orice moment, că suntem gata la toate jertfele pentru a rămâne un factor de căpetenie în rezolvirea ei, ne vom putea asigura, eventual o soluțiune prielnică, chiar dacă nu ar exista nici o primejdie imediată.

Dar mai cu seamă în situația actuală, in-

dolența și pasivitatea ar constitui prin ele înșile un verdict istoric de moarte națională și politică.

Cărmuitorii acestei țări își asumă, deci, o grea răspundere în fața neamului și a istoriei, dacă acțiunea noastră va fi stânjenită de orice considerațiuni lăaturalnice.

Colaborarea tuturor forțelor naționale pentruca statul român să poată fi, în acest moment, la înălțimea misiunii sale istorice, este o datorie de care nu poate să fie iertat nimeni.

C. Stere,

prof. univ. în Iași, directorul revistei „Viata Românească”. Setul clubului liberal din Iași *



În ajunul unui războiu.

S'a vorbit și se vorbește de o participare a României în războiul balcanic. Nu știm dacă statul nostru are angajamente față de Turcia amenințată și de ce natură sunt aceste angajamente. Și, pe de altă parte, nu ne putem închipui, că un guvern românesc să se fi învoit a trimite pe soldații noștri ca jandarmi chesaro-crăiești în Bulgaria, numai pentruca Austria aliată nu dorește o Serbie mai mare decât cea de astăzi și alți ocupanți pe drumul spre Salonic.

Ideia unei intervenții militare românești și a unei rotunjiri de hotare la Sud, care ar fi să rezulte dintr'ansa, nu pasionează pe nime nici azi, deși lucrurile se grăbesc spre o soluție. Dovedim prin aceasta, nu lipsă de spirit militar, care, acesta, nu se arată prin gură mare înaintea de războiu, ci un serios început de judecată politică. Pe Bulgari nu-i urim, pentruca până în clipa interesată de acum, și-au arătat și față de noi, în chestia zadarnică, a Dobrogii, obișnuita lor dărzenie provocătoare. Fără a-i iubi li prețuim — și poate chiar peste cât se cuvine. Cu ceilalți, Sârbi, Greci, n'avem dela stat la stat nici o dușmănie. Și ideia unei măiri teritoriale nu ne cucerește inimile, când e vorba de pământuri unde nu sunt frații noștri, meniți de soartă a trăi alături cu noi. Sufletul acestui popor e prea nobil pentruca să se încălzească pentru smulgerea unei prăzi oarecare atunci când îi e mai greu adversarului. Cred acest neam

e în stare să aibă avânturi de vulturi și nu târâri viclene și lacome de șacal.

România e datoră să fie gata de luptă; neamul românesc însă nu vede peste Dunăre războiul său.

N. Iorga,

profesor la universitatea din București. Șeful partidului național-democrat. Direct. revistei „Neamul Românesc”.



În ceasul al 12-lea.

E o realitate, că războiul din Balcani, oricine i-ar fi urzit firele, nu va rămâne fără de urmări pentru Europa și în deosebi pentru statele din bazinul Dunării.

Nu mai pomenim de enorma turburare economică, provocată pe piețele comerciale apropiate, dar și mai semnificativă va fi repercutarea evenimentelor din Balcani în evoluția politică și etnografică a tuturor celor ce trăiesc între Alpi și Marea-Neagră.

Dacă micul ed grecesc a avut naiyitatea și ambiția să intre în horă cu lupșorii slavi din Balcani, fără să se gândească la eventualitatea amestecului vreunui lup bătrân dinspre stepă, care îl va învinovăți mâne poimâne, că turbură apa, Ungurii, Românii și Germanii nu pot fi atât de naivi. Făcând dela Alpi și până la malurile Pontului un zăgaz etnografic între slavii de Nord și cei de Sud, ei se așteaptă să simță chiar de mâne efectul mișcărilor din Balcani. Dela slavism și până la panslavism, diferența e de o singură silabă.

Formând deci între Tirol și Marea-Neagră masse etnografice cam de aceeaș mărime și în plină continuitate teritorială, Austriecii, Ungurii și Românii trebuie să cugete la ziua de mâne altfel decum au cugetat până ieri.

Căci dacă Grecii, Sârbii și Bulgarii dela comitații și antații, care masacrau reciproc populația greacă, sârbă și bulgărească au putut trece la un acord, noi cei dela Viena, Pesta și București, cari n'am vorbit prin antați, ci am manifestat aspirații superioare putem organiza la rândul nostru o solidaritate de un ordin mai înalt și cu succese comune de o valoare cu mult mai mare. Năzuința de a ridică un neam pe ruina altuia e un rest de concepție politică primitivă. E oare așa de greu lucru să pricepi, că nu

numai nicovala se turtește, ci se turtește și ciocanul care o izbește?

Cei din bazinul Dunării, pe lângă solidaritatea geografică, indicată și de marele fluviu, mai au în fața lor de realizat o solidaritate economică și pe deasupra și una de politică istorică. Și, cu acest gând, e în interesul nostru al tuturor ca fațada dinspre Marea-Neagră și Marea-Egee să fie libere. Granițele României spre Sud și Est nu interesează deci numai pe România. De aceea, hotarul de mâne nu trebuie să jertfească elementul românesc în favoarea populațiilor slave. — Dacă împrăștierea teritorială a Aromânilor în Macedonia, Epir și Vechea Serbie îngreuiază acolo grozav deslegarea politică a problemei etnografice, cel puțin, elementul românesc, care e în imediata atingere cu reșagul nu trebuie și nu poate fi jertfit în folosul Slavilor.

Dreptatea pe care o cer Bulgarii și Sârbii pentru conaționalii lor din Macedonia, o cerem și noi pentru conaționalii noștri din Bulgaria și Serbia. Dreptate și nimic decât dreptate. „Bunele granițe fac bunele vecinătăți” și e spre folosul tuturor ca să nu rămână între România și Statele balcanice motive de frecări și nemulțumiri pe viitor. Iar statele Europei centrale, legate de bazinul Dunării au tot interesul ca sfera lor de influență în Peninsula Balcanică să nu fie îngustată, ci să corespundă echilibrului real de interese.

Dacă așadar, împreună cu cei din Pesta, Viena și de aiurea, avem cu toții sentimentul, că ceea ce se cântă acum în valea Mariții și a Vardarului, va răsună mâne în valea Dunării dela Passau la Sulina, fără să mai așteptăm ce va eși din enorma mistificare din Balcani, gândul celor ce au răspunderea zilei de mâne, nu va putea fi decât acelaș: solidarității ofensive a Slavilor trebuie să-i răspundă solidaritatea Ungurilor, Românilor și Germanilor, precum și a formațiilor etnice vecine, care — deși apropiate de slavi — totuș prin cultura lor n'au nici o predilecție pentru muzica vântului rece din stepele de răsărit.

S. Mehedinți,

profesor la universitatea din București. Directorul revistei „Convorbiri Literare”.



Războiul balcanic și interesele României.

Toți simțim că urmările războiului ce se desfășură acum în Balcani vor fi mari nu numai pentru viitorul popoarelor în luptă, ci și pentru noi, ca stat și ca națiune. Sentimentul nostru public e însă împărțit sau nelămurit. Unde trebuie să meargă simpatiiile noastre și, la nevoie, cui să întindem mâna? Cu care perspective se împacă mai bine interesele noastre naționale? Cu izbânda finală a Turcilor sau cu a statelor creștine? S'au spus multe, în această privință, și în ziarele noastre și în cele străine. Socotim totuși că nu e de prisos să stăruim puțin asupra câtorva puncte, lăsate mai în umbră sau chiar nerelevante.

Mai întâi îndrăznesc a crede (poate împotriva sentimentului multora dintre noi) că este nu numai în interesul obștesc al culturii omeniești, ci și în interesul neamului nostru — dacă vom fi știut din vreme să-l apărăm cum trebuie — să biruiască până în cele din urmă statele aliate, iar nu Turcii. Al doilea, cred că se poate găsi o formă care să în-găduiască, în acest caz, nu numai întărirea poziției noastre de stat, ci și asigurarea vieții naționale a fraților noștri din peninsula balcanică.

Trebuie să recunoaștem că e în interesul culturii omenirii să iasă biruitori creștinii. De atâtea sute de ani de când Turcii au pus stăpânire pe Balcani, ei n'au fost capabili să organizeze și să desvolte în această parte a Europei o vieță de cultură, o vieță într'adevăr umană, nici pentru ei, nici pentru popoarele supuse lor. Exploatare și ruină a însemnat pretutindeni stăpânirea lor.

Cea mai elocventă dovadă pentru asta e însăși capitala imperiului lor. Cine a vizitat Constantinopolul în toată întinderea lui, se întoarce aproape bolnav din acel haos de strade strâmte, neregulate, murdare, pe care furnică o veșnică plebe. Să ai „Cornul de aur” și să-l lași în halul în care îl țin Turcii, e cea mai patentă dovadă că un astfel de popor e incapabil de o cultură mai înaltă. Închipuți-vă numai ce ar fi devenit acest oraș, situat în acea unică poziție, nu în mâinile unei mari națiuni de cultură ca Englezii, Francezii, Italianii sau Germanii, ci chiar în

mâinile unora ca noi: comparați-l, de pildă, în această privință, cu Galații sau Constanța, cu Atena și Sofia. E dar un interes superior de cultură și de dezvoltare liniștită a Europei ca peste aceste ținuturi să stăpânească iarăș popoare capabile de muncă și de ordine. Apoi, în ceea ce ne privește în deosebi pe noi, oricât s'ar spune că datorăm păstrarea neîntreruptă a autonomiei noastre de stat suzeranității turcești — nu știu ce soartă am fi avut fără ea; nu trebuie să uităm însă că ignoranței, venalității și incapacității oamenilor lor de stat datorăm, în cea mai mare parte, ruperea Bucovinei și a Basarabiei din trupul Moldovei, iar cruzimii și rapacității lor datorăm iarăș, în bună parte, risipirea Aromânilor (Ali-pașa, distrugerea Moscopolei) și pierderea privilegiilor lor. Chiar în vremea din urmă, cu tot devotamentul Aromânilor pentru statul otoman, acest stat n'a fost în stare să le obțină sau să le acorde autonomie religioasă, nici să-i ocrotească împotriva bandelor de antași.

Pe lângă acestea, alte motive de natură etică trebuie să ne facă simpatică izbânda creștinilor. E cea mai înaltă și cea mai îndreptățită aspirație a națiunilor de cultură ca să-și întindă hotarele lor politice până la limitele granițelor lor etnice. E un interes general uman într'aceasta: nu numai fiindcă prin realizarea unității naționale în toate părțile ar fi mai multă pace între popoare, ci și pentrucă atunci fiecare națiune ar putea da pentru vieța de cultură a omenirii maximumul energiei și talentelor sale. Cu toate greutatețile de fapt ce-i stau în cale, în spre această țintă pare a se îndreptă dezvoltarea istorică a vieții omenirii. Realizarea acestor aspirații îndreptățite atârnă pururea de relațiunea de forțe între ceice vin în atingere: câtă putere are fiecare, atâta drept; progresul culturii tinde însă a face din ce în ce mai mult, și în această privință, din drept o putere. Oricum, noi, ca popor cinstit, ca popor cu conștiință morală, nu putem tăgădui altora ceea ce revendicăm pentru noi înșine ca cel mai înalt drept și cea mai sfântă datorie.

Cum să ne bucurăm însă de această fericită perspectivă a vecinilor noștri de peste Dunăre, când realizarea ei le aduce, pe de-o

parte, o întărire și o mărire de teritoriu ce ne poate fi primejdioasă în viitor, iar pe de alta ea implică absorbirea în alte neamuri a risipiților noștri frați din peninsula balcanică?

Fără îndoială, dacă lucrurile s'ar întâmpla așa, ar fi într'adevăr motive de cea mai mare neliniște și întristare pentru noi — deși nici atunci n'ar fi loc de jale și de desnădejde, ci de muncă încordată spre o refacere sufletească a tuturor păturilor neamului nostru. Crediința noastră este însă că regele și oamenii noștri de stat, care au grija și răspunderea viitorului neamului, vor fi luat din vreme măsurii de apărare a drepturilor și aspirațiilor noastre și pentru această eventualitate.

Se vorbește de compesații — în schimbul jertfii Aromânilor și a neutralității ce a păstrat statul nostru. Socotim că avem dreptul să cerem dela învingători și dela marile Puteri ale Europei, ca nici vieța națională a Românilor din peninsula balcanică să nu fie sacrificată, nici statul nostru să nu fie pus în umbră, prin mărirea țărilor vecinilor noștri de peste Dunăre.

Cum observă foarte bine o corespondență din București a unui ziar din Viena, dacă aliații balcanici au întreprins războiul spre a asigura o vieță națională conaționalilor lor din Turcia, acelaș principiu național avem dreptul să-l invocăm și noi pentru frații noștri din întreaga peninsula balcanică, nu numai din Turcia. Corespondența aceea zice anume că România va trebui să ceară alipirea ținuturilor dela granița ei locuite de Români (100.000 în Serbia și 80.000 în Bulgaria) și protectoratul asupra ținuturilor din Macedonia (și dela Pind) locuite de conaționalii ei.

Pe ce sprijinim însă acest drept, când noi n'am luat parte la războiu, n'am jertfit pentru această cauză națională a noastră zeci de mii de vieți și sute de milioane de lei?

Îl sprijinim mai întâiu, cum s'a zis, pe neutralitatea noastră, fără de care aliații n'ar fi putut porni la războiu, sau n'ar fi putut ieși biruitori. Atitudinea noastră a fost unul din factorii care au hotărât izbânda creștinilor; e drept dar să ne împărțășim și noi din succesele lor.

Acest drept al nostru îl mai sprijinim apoi pe sângele a mii de Români din armatele

statelor aliate, care au căzut vitejește pentru cauza națională a acestor state. În Serbia nu sunt numai 100.000 de Români cum zice corespondența citată, ci cel puțin 200.000, tot ținutul Crainei, dela Cladova și Negotin până la Zaicear. (Adineaori, un prietin al meu îmi povestește că văzând azi pe stradă trei țărani cu un port românesc deosebit, i-a întrebat de unde sunt: erau din Zaicear și se întorceau în Serbia). Acești Români sunt acolo, în țara lor, de veacuri, și după cercetări recente la fața locului se pare că, înafară de urmașii emigranților din veacurile trecute din Muntenia și Banat, a fost acolo neîntrerupt o populație românească băștinașă dela nașterea poporului nostru și până astăzi. În Bulgaria, înafară de Aromânii risipiți pretutindeni, ca și în Serbia, nu numai întreg ținutul Vidinului, ci tot malul Dunării e cuprins, într'o bună parte, de sate și orașe cu populație românească; printre cele dintâi regimente din armata bulgară care au intrat acum în foc au fost și regimente de Români. În Grecia, afară de cei din vechea „Vlahia mare” de odinioară, absorbiți azi cu totul de Greci, sunt încă Români din Pind, anexați după războiul din 1877: eu însu-mi am vorbit la Paștele trecute românește cu un mândru evzon din garda dela palatul regal din Atena.

Negreșit, acești Români s'au luptat și au murit ca cetățeni credincioși ai statelor în care locuiesc; aceasta nu ne ia nouă dreptul de a apela la calitatea lor de Români, când e vorba de regulat succese care au fost câștigate și cu sângele lor, de a cere, pentru asigurarea noului echilibru de forțe ce se va stabili între popoarele dela Dunăre și Balcani, ne întindem și noi granița spre miazăzi, la apus peste acele ținuturi din Serbia și Bulgaria locuite de Români, iar la răsărit peste ținutul până la linia Varna-Ruscuc (sau cel puțin Cavarna-Turtucaia) locuit în cea mai mare parte de populație musulmană și, pe lângă Dunăre, și de Români.

Cum să salvăm însă pe Aromâni? Afară de cei dela Pind, care alcătuiesc o masă relativ compactă, ceilalți sunt răspândiți prin Meglen, Macedonia și Albania, formând mici „enclave” în mijlocul Slavilor, Albanezilor și Grecilor. Corespondența citată vorbește

de un protectorat al nostru asupra lor. Cu toată depărtarea acestor ținuturi, mi se pare că am fi îndreptățiți a cere nu numai protectoratul, ci chiar anexarea lor directă la țara noastră. Chiar dacă în organizarea de până acuma a statelor nu ar mai fi nici un exemplu de o asemenea stăpânire la distanță, aceasta nu ar fi un cuvânt hotărîtor: omenirea încearcă mereu forme nouă de organizare, care să fie cât mai bine adaptate scopurilor supreme ale vieții umane — producerea de opere de cultură în lăuntrul unor alcătuirii naționale. Dar sunt și exemple: nu numai coloniile, în țări și continente mai puțin civilizate, ci în Europa însăși posesiuni la o mare depărtare de trupul țării de care țin. Anglia are în Spania Gibraltarul, în lăuntrul imperiului german, în care statele federate își păstrează suveranitatea lor deosebită, ca să nu mai vorbim de teritoriile așa de încălcite ale micilor state din Turingia, amintim că Prusia are principatul Hohenzollern în sudul Germaniei, închis între regatul Württemberg și marele-ducăt de Baden, Bavaria are, la Rin, Palatinatul, iar Oldenburgul are, lângă Palatinat, un ținut cât o jumătate de județ de al nostru.

Dacă s'ar obiecta că situația e acolo alta, întrucât statele germane alcătuiesc laolaltă față cu străinătatea o singură unitate, imperiul german, am putea duce și noi analogia mai departe: să intrăm într'o legătură politică și economică mai strânsă cu statele balcanice, într'o federație de state dunărene-balcanice, care ar garantă tuturor mai bine dezvoltarea lor națională mai departe. Războiul actual a arătat vitalitatea extraordinară a popoarelor creștine din Balcani. O federație cu asemenea state ar fi o temelie sigură a dezvoltării liniștite și a întăririi tuturor națiunilor din această parte a Europei.

Sau dacă anexarea nu s'ar putea obține, minimumul cu care sentimentul nostru de stat s'ar putea mulțumi ar fi o lărgire a graniței între Dunăre și Marea-Neagră și autonomie etnică pentru Aromâni în lăuntrul unei formațiuni politice cu Albanezii, sub protectoratul nostru sau al Italiei.

I. Rădulescu-Pogoneanu,
profesor.



Stimate d-le Redactor!) Nu știu, dacă mă apropii de vederile D-voastre, și ale factorilor, în primul rând chemați, să dea publicului românesc o orientare luminoasă, relativ la chestiile din Balcani, ce Vă preocupă. Cât mă privește individual, însă, pot spune respect că situația internațională nouă, creată prin ultimele evenimente din Balcani și urmările lor ce de acum se pot prevedea, judecată din punctul de vedere românesc, pe mine nu mă neliniștește, ci, dimpotrivă, mă întărește în nădejdea unor zile mai bune și pentru noi, căci, iată cum văd eu lucrurile:

Cunoscut fiind că prefaceri teritoriale însemnate, potrivite a schimbă raporturile reciproce de putere, nu pot rămâne fără influență asupra statelor învecinate, și știind că curente, provocate prin tendințele dominante ale timpului, nu cunosc granițe meșteșugite, deci nu pot fi oprite la hotarele unui stat, noi Români ardeleni, element de ordine și progres, cum suntem, de sigur, numai bucură ne putem, văzând că în vecinătatea monarhiei noastre, pe un larg teritoriu, se formează state naționale cu un mare viitor, și că în apropierea monarhiei noastre triumfează acele idei salvatoare, dela a căror înstăpânire și înfăptuire cinstită în monarhia noastră, așteptăm și noi crearea condițiilor indispensabile pentru dezvoltarea normală a vieții noastre românești distincte. — În urmărire, noi trebuie să simpatizăm cu nizuințele statelor confederate în Balcani, pentru că, prin succesele lor au dus la izbândă principiul libertății naționale și al civilizațiunii europene, care formează și crezul nostru.

Și aceasta putem să o facem cu atât mai mult, cu cât elementul românesc nu e amenințat de nici un pericol din partea confederației balcanice, pentru că acele state nu au nici interes nici putință de a formă revendicări asupra teritoriului locuit de Români.

Dar, cum spunem la început, noi putem prinde chiar noi nădejdi, întemeiate pe prețioasele învățături, ce pot fi trase din eveni-

) Voind să dăm o orientare publicului dela noi, ne-am adresat la câțiva bărbați politici, rugându-i să fixeze atitudinea ce trebuie să o avem noi față de evenimentele din Balcani. Publicăm răspunsul d-lui Mihu, căruia îi mulțumim și pe această cale pentru bunăvoință.

mentele ultime, căci pățania Turcilor e foarte instructivă.

Iată câteva din aceste învățături, ce pot fi utilizate de factorii hotărâtori chiar și ai statului nostru:

- Sistemele de guvernământ, întemeiate pe dominația și exploatarea majorităților din stat, de cătră o minoritate privilegiată, nu au trăinicie, ci, mai curând sau mai târziu, se prăbușesc în mod fatal;
- opresiunea unui popor, fie aceea cât de meșteșugită, la momente bine venite, se răsbună amar împotriva opresorilor;
- ideilor generoase de progres și de cultură generală, nimenea nu li se poate opune cu succes;
- forța adevărată a statelor nu residă singur în numărul baionetelor și tunurilor, ci în îndestulirea, comunitatea de interese, și, mai ales, în însuflețirea generală pentru un ideal comun.

Noi Românii Ardeleni am fost, suntem și dorim a rămâne cetățeni fideli ai patriei noastre comune, și astăzi mai mult ca oricând suntem conștienți de identitatea de

interese în special a Românilor, Maghiarilor și Germanilor din monarhia noastră, drept aceea dorim din toată inima ca pățaniile Turcilor să ne fie de folos.

Din cele expuse, urmează dela sine răspunsul la întrebarea D-voastră, referitoare la atitudinea, ce ni se impune.

După mine:

- în politica externă vom simpatiza cu confederația balcanică, câtă vreme aceea va respecta și ocroti minoritățile supușilor săi;
 - în politica internă vom ține și în viitor cu tărie și sinceritate la statul nostru, dar nu vom încetă a solicita mereu crearea condițiilor indispensabile pentru existența noastră națională și pentru progresul nostru cultural și economic.
- Iar pentru a nu îngreună din partea noastră o apropiere reciprocă, reclamată prin interese comune de existență, trebuie să ne ferim a da acțiunilor noastre ascuțituri sau aparente antimaghiare, ori îndreptate în contra statului din care facem parte.

Dr. Ioan Mihu.

Cronici.

Artă.

† Octavian Smighelschi.

Un nume străin, care ne-a fost așa de scump, căci el eră al unuia dintre cei mai mari artiști ai neamului românesc. În Ardeal a fost cel dintâiu pictor, care a creat adevărate opere de artă. În pictura bisericească, Smighelschi a întemeiat o școală, școala picturii naționale, care numai în viitor își va ajunge apogeul.

Smighelschi eră un om foarte ciudat. Până la vârsta de 40 de ani n'a știut aproape nimeni despre existența talentului său. A apărut deodată deus ex machina, umbind lumea. Cele câteva expoziții aranjate în Blaj, Sibiu și Budapesta ne-a atras și nouă atenția asupra lui. Încă în 1903 am făcut cunoștință cu talentul lui mare, pe care l-am relevat în reperițe rânduri în „Luceafărul“. Pe urmă l-au apreciat toți, chiar și Ungurii.

Cine eră acest om nou?

Un fiu de Polon, care a rățâcit pe la noi în vremea absolutismului. Tatăl lui, Mihail, a fost notar în câteva sate românești. În unul din ele s'a însurat cu o Româncă, Ana. Din această căsătorie, la 9 Martie n.

1866 s'a născut Octavian în Ludoșul-mare (comit. Sibiu). În orașul Sibiu și-a făcut studiile primare și liceale, trecând examenul de maturitate cu „eminență“, la 1884. Pe urmă a terminat școala de desen pentru pregătirea profesorilor din Budapesta. Dela 1890 a fost profesor de desen mai întâiu în Șemniț apoi în Ibașfalău. A făcut călătorii de studii prin străinătate, mai ales prin Italia, unde s'a ocupat cu pictura bizantină. Iată biografia pictorului nostru înainte de a fi cunoscut de lume!

Vieța retrasă și de muncă tăcută a imprimat ființei lui o stângăcie în purtări, o timiditate și o modestie supărătoare. Cine nu-l cunoșteă mai de aproape își făcă o idee prea puțin favorabilă despre dânsul. Când ți se prezintă abia își puteă rosti numele. Vorbeă greoi, incurcat — și umblă tot așa. Îmi aduc aminte, că l-am întâlnit odată alături de fratele său Victor, canonicul din Blaj. Deși sămănu, parcă nu erau frați. Toată mândria neamului polonez a moștenit-o numai fratele mai mare. Felul cum pășește învățatul canonic din Blaj, nota de sarcasm cu care vorbește, singurătatea pe care o caută sufletul lui nemulțumit — sunt moșteniri polone. În frațele mai mic se intrupase parcă modestia, umilința

și poezia sufletului românesc al mamei. Stăruința și tăcerea, cari au însoțit pregătirea lui, sunt deasemenea însușiri specifice ardelenesti. Oroarea de vorbă e o însușire a firilor contemplative și visătoare. Octavian Smighelschi eră unul dintre aceste firi alese. Dacă-l rugai să-ți explice, cum înțelege el pictura bisericească, își vâra gâtul între umeri, clipea des din ochi, tusea de câtevoari și pe urmă, după ce spunea câteva fraze incurcate, făcea un gest brusc cu mâna dreaptă și se oprea: „Nu pot să-ți spun. Hai să-ți arăt!“ Și te ducea în atelierul lui, unde fața lui păroasă și posomorâtă, se transfigură. Ochiul de opal străluceau în scîlpîri diamantine, fața i se inscena, trupul încovăiat se îndreptă și devenia mai elastic, gesturile erau mai armonioase. În atelier eră altul. Nu mai eră omul neajutorat de pe stradă sau din birt, ci eră artistul stăpîn pe arta lui, pe care acum ți-o explică cu evlavie, în fraze curgătoare, arătându-ți tot ce-ți spune și fiind sigur, că nu mai poți să-l înțelegi greșit, deoarece eră pictura, care-ți vorbea. Dacă simțea, că îl înțelegi mai mult din creațiunile lui, decât din vorbele ce le spunea, se apropia de tine ca un prieten vechiu, fericit, că limba colorilor lui e înțeleasă.

După expozițiile pe cari le-a aranjat în Blaj, Sibiu și Budapesta și mai ales după terminarea cupolei dela catedrala din Sibiu, Smighelschi s'a avântat între cei mai mari pictori ai țării. Ungurii i-au dat o bursă pentru Roma și l-au încredințat cu zugrăvirea unei biserici din Budapesta. Ce-a făcut în Roma, nu știu. Îmi închipui, însă, că a desăvârșit stilul picturii bisericești creat de dânsul. Din Roma nu ni-a trimis, decât „Nașterea lui Isus“, un tripticion, pe care l-am publicat mai anii trecuți. Din acel tripticion am întrezărit desăvârșirea la care voia să ajungă.

Pictura bizantină, care e și pictura bisericilor noastre, se caracterizează printr'o imobilitate solemnă, printr'o încremenire mistică a formelor omenești. Meritul lui Smighelschi e de a fi încercat să introducă viață, mobilitate, suflet în formele vechei picturi bizantine. Sfinții lui trăesc, au suflet, reogîndesc o credință vie, doritoare de progres. Rup cătușele dogmelor rigide. Aceasta e o notă revoluționară, o notă apuseană, pe care a introdus-o Smighelschi în pictura bisericească. Și nu e numai o întâmplare că această primenire în pictura bisericească s'a început aici la noi. Legăturile bisericii unite cu apusul, introducerea multor forme din biserică apuseană în biserică ortodoxă a lui Șaguna, pregătiseră terenul pentru această primenire a artei noastre bisericești. Cercetătorii viitorului vor stabili, după ce vor studia întreg materialul, ce-a realizat Smighelschi în această direcție.

Tot Smighelschi a introdus în ornamentația bisericească motivele artei populare românești. Asta e o inovație națională, care fără îndoială are viitor, dar, dupăcum am mai spus-o și altădată, numai atunci când motivele artei populare vor servi ca inspirație, ca material pentru combinații de motive noi. Smighelschi a reușit numai în parte să realizeze această cerință artistică. Dar dânsul până acuma e singurul, care a dat o îndrumare națională ornamenticeii bisericești.

Smighelschi s'a distins și în pictura profană, mai ales în potretistică și peisagiu. Cunosc câteva dintre aceste lucrări ale lui, cari dovedesc școala înaltă și modernă pe care a avut-o.

Să fi avut parte de viață, desigur că mai lăsa multe creații în urma lui. Dar sufletul lui de artist n'a cunoscut odihna, n'a priceput ce înțeles poate avea viața fără muncă încordată — și nu odată i-a căzut penelul din mână obosită. Trupul lui voinic n'a putut să țină pas cu avânturile sufletului său și — s'au despărțit.

Dintre lucrurile lui Smighelschi nu e nici una în „Muzeul Asociațiunii“. Muzeul Brukenthal are vreo trei. Binefăcătorul care ar cumpără dela nemângăiata văduvă lucrările rămase dela Smighelschi pe seama Muzeului nostru, și-ar câștiga cel mai mare titlu de recunoștință.

Oct. C. Tăslăuanu.



Literatură.

Pentru Ilarie Chendi.

— Cuvântare rostită la șezătoarea literară dela 26 Octomvrie la Ateneul român din București. —
 Numele dureres s'arbătoritului de astaseară v' e cunoscut, desigur tuturor; personalitatea lui literară poate numai unora din d-voastră. Căci întreaga activitate a lui Ilarie Chendi a fost și e închinată criticei. Dacă am cinsti pe un poet, aceste cuvinte de introducere ar fi de prisos. Poezii cântă în sufletele noastre. Ei nu-și trăesc numai viața lor ci trăesc și în noi, în avânturile noastre, în durerile și bucuriile, în ritmul ființei noastre care se sbuciumă spre ideal și spre nemurire, uitând țărâna ce-i atârna pe aripi. Suntem cu toții copacul în care vin paserile Domnului să se adăpostească. De le primim cu roade și cu flori, privighitorile cântă pe ramuri: ne cântă geana zorilor de opal, biruința luminii impurpurate, bucuria de a trăi, binecuvântarea muncii, poezia năzuinței și a încordărei spre mai bine. Versul indulcește amarul vieții: pe aripa ușoară dar sonoră a cuvântului el se pogoară în adăncul sufletelor ca pe o scară de mătase, aducând o bucurie neașteptată. Când ești mâhnit, se prefacă în mângâiere de femeie; când ți-e foame se plămădește ca trupul Domnului în azima albă și aburită; când ți-e sete îți picură pe buze roua întremării. Cu un vers înăbuși o durere, acoperi sbuciumul unui talaz de mare, sau sbuciumul și mai puternic al unei inimi ce iubește; cu un vers astupi o gură care cere pâne sau dragoste, cu un vers oprești un braț înarmat sau, ca și anticul Orfeu, îmblânzești o fiară... Fericiri sunt poezii! Ei trăesc în tainițele conștiinței noastre, în urechile și pe buzele noastre. Ca și divinul Puk ei ne îngână când ațipim, alergând pe genele ostenite, ne suflă peste ochi ca să visăm, ne gâdilă cu picioarele lor mârunte ca să ne trezim, ne fac să fluerăm la

munca grea, ne umplu de voie bună, până ce urcăm sus pe dealul pleșuv al vieții...

Soarta unui critic e mai puțin ademenitoare.

Cuvântul lui nu e șoptit de buze trandafirii, nu se ascunde sub plicuri parfumate și nu se îmbină cu negurile amurgului, cu taina boschetelor, cu îndrăzneala scârilor de mătase, cu farmecul lunei pline și poezia boltei instelate ce-și picură beteala peste perechile îndrăgostiților.

Criticul nu cunoaște această fericire. El vorbește minții și nu inimii: el luminează dar nu încălzește; se îndreaptă spre rațiune și nu spre simțire. Pe critic îl înțeleg mulți, dar îl iubesc pușini. Și totuși de atâtea ori pe nedrept! Adevărata menire a criticii nu e de a micșora plăcerea, ci de a o mări, de a o înobilă, de a intelectualiza, dându-i un temel mai puternic și mai adânc...

Închipuiți-vă un fermecător colț de natură acoperit de umbrele nopții. Deodată bezna întunerecului se frânge. La început bănuiești numai o sfortare, apoi palele se dau la o parte străpune ca de o suliță ascuțită de argint, care după ce a scormonit încetul cu încetul, cu o muncă stărnitoare, își arată vârful luminos. Pare înmărmurită o clipă, apoi se prăbușește în văzduh ca un fulger argintiu. Se luminează înălțimile, se tivesc norii cu un fir de sidif, și raza se pogoaară tot mai grăbită. Iată-o acum pe pământ, alergând în jurul lacului liniștit, limpezindu-și adâncul, poposind în potrul de zăpadă al unui nufăr, lunecând dealungul gâtului incovoiat al unei lebăde adormite. Făcând ocolul lacului, sare pe mal, se așină în firele de iarbă, se încurcă printre dânsese, dar scapă biruitoare pentru a se cățăra de grumazul unui mândru stânjinel, gădilându-l pe sub mustețate... Stânjinelul ațipit se trezește; petalele înflăcărare se strâng într-o sărutare, dar raza a scăpat. Acum e departe. A zărit o lacrimă de rouă, în jurul căreia se învârteste. Focurile ascunse în adâncime se trezesc deodată pălpâind. E serbare mare; ard făciii nenumărate.

Dintr'o picătură de rouă, raza a făcut un diamant scânteietor, cu ape de lumină, cu candelile ce se sting și se aprind. Apoi aleargă mai departe, înflăcărând ierburile de scânteierei înmiite, aleargă sămănând vieța pe copaci și zâmbetul pe flori, aleargă, aleargă dealungul caselor.

Dibace, ea se strecoară prin indoitura unei perdele. Într'o clipă a pătruns în camera întunecată. Se cuibărește puțin în fotoliul străvechiu, apoi își începe goana nelăfrănată, aprinzând focuri nenumărate în oglinzile de cristal, amestecându-se prin pulbera părului încreștit al femeilor din vechile portrete, trecându-le un flor sub fășitul mătasei grele și un surăs pe buzele subțiri, aurind cadrele, înflorind glastrele, șerpuid printre horbote și luminând slovele aruncate pe hârțile împrăștiate.

Critica poate fi multe lucruri, dar mai presus de toate e această rază, ce sfredeleşte întunerecul, purtând bucuria luminei pretutindeni, oprindu-se cu dragoste acolo unde trebuește, arătând înfățișările felurite ale lucrurilor ca ale cristalelor, aprinzând focuri ce im-

prăștie un nimb de poezie. Critica e raza de inteligență ce străbate opera unui poet, luminându-i adâncurile, mărindu-i frumusețile sub căldura admirației pricepătoare, ce se oprește stăruitor asupra podoabelor pentru a le scoate mai mult la iveală.

Și opera prietenului nostru Chendi nu arare a fost raza de lumină a criticului scoborită în templul oblonit al scriitorilor.

Iată pentru ce, când norul se așterne între noi și lumină, scriitorii au găsit nimerit de a sărbători pe Ilarie Chendi, sărbătorind în el biruința apropiată a razei ce se luptă azi amarnic cu întunerecul.

E. Lovinescu.



Vieța culturală.

Scrisoare din Beiuș.

On. Redacție! Bat la ușa D-voastră și lăsați-mă să intru! — Vin de departe... Din un ținut locuit de Români istoviti și nenorociți... din un ținut, unde prostia se lăfăie în deplina ei voie. Acolo prin păcla deasă a întunerecului razele luminii nu pot străbate. Se ivese pe o clipă, dar nu începe bine să prindă căldura, și ele se risipesc de nou!

Din această „Siberie” a Românilor doresc din când în când să vă pun la răvaș vești bune sau rele după cum se vor ivi.

Nu o să vă port prin satele noastre sărăcăcioase, unde nu-î decâr plânset și durere, unde casele de închinăciune nu-și au haina lor albă și frumoasă și nici cultura românească adăpost.

Despre sate cu bisericuțe scunde, și fără de școli, e foarte jalnică povestea. Ci o să vă scriu despre oameni și lucruri din oazul nostru de lumină, care e Beiușul, cu nenumăratele lui instituțiuni de cultură românească. Aici mai este vieță, mai este mișcare! Incolo! Mici izbucniri de conștiință națională, și iarăși somn lung și greu.

Duhul nepriceperei însă și-a înfipt bine ghiarele și la noi. El ne face să închidem ochii în fața lucrurilor, ce se petrec în jurul nostru.

De câțiva ani Maghiarii de aici își opintesc toate forțele să paralizese activitatea noastră culturală. Și în o bună zi ne trezirăm cu școli elementare de stat pentru băieți și fetițe, cu mai multe puteri didactice. Și preotul și învățătorul român dela sate, secundați de meseriașul român, își țin de o mândrie patriotică, că-și pot trimite băieții la aceste școli, ocolind pe cea românească.

Școală civilă ungurească de fete este de mai mulți ani și începând cu anul ăsta au și internat potrivit pentru 60 de fete. E gata planul și e cumpărat și locul pentru „palatul cultural” ce se va ridica pe cheltuiala statului.

Și pentru cine? Pentru o mână de oameni, cari vor să fie stăpâni și domni în acest ținut românesc.

Iar noi li vom lăsa să se ridice în coasta noastră, ca să ne ia terenul de sub picioare. Azi mâine ne vom trezi, că pentru băieții „opincarilor de români”, vor deschide o școală civilă, unde se va propune și limba latină.

Și atunci? Atunci va fi începutul unui dezastru pentru noi. Nu se vor întoarce bieții părinți cu copiii acasă, ci dacă li se va închide ușa liceului nostru, vor deschide o școală civilă, unde se va propune și limba latină.

De patru ani aproape pe la orele 9 ale zilei prime de înscriere nu mai este loc pentru câți alegară să fie primiți în clasele inferioare ale liceului. Și părinții se întorc cu odorul acasă, năcăjiți de atâta drum și cheltuială. Dar clasele paralele tot nu se deschid, deși ce neînsemnată ar fi jertfa în schimbul folosului moral și intelectual, sporindu-se în mod simțitor numărul știutorilor de carte românească.

Cei chemați însă nu se mișcă și simțim cum primejdia se apropie!

Poate sunt alte preocupări la mijloc; instrăinarea elementului ortodox dintre zidurile liceului. Numai așa îmi explic grozava stare de lucruri ce domnește aici pe tema salei de catechizare pentru elevii de confesiunea ortodoxă română.

Acești elevi până în anii din urmă formau în liceu majoritatea, dar numai într'un an au fost învredniciți să li se dea acolo sală pentru catechizare. Așa au fost nevoiți să se refugieze, unde numai au putut: la școala confesională, la internatul diecezan, chiar anul trecut într'o casă cu chirie. Căci fără cunoștință religioasă nu puteau fi lăsați, chiar în virtutea legii.

Nu și-au pierdut nădejdea, că li se vor da și lor o sală corespunzătoare în liceu. Prilejul potrivit se credea chiar acum, când în oraș nu aveau unde să fie primiți. Veneratul Consistor gr.-or. a intervenit de nou a nu știu câte oară la patronul liceului. În această cauză. Până la o deslegare nărocoasă a afacerii, cunoștințele din religie li se împărtășesc în prânzătorul internatului diecezan. Iși poate închipui oricine seriozitatea băiatului în fața dulapurilor cu vase, înaintea ceștilor cu lapte și fărâmaturilor de pâine. E o sfidare a sentimentului religios, ca 170 de elevi astfel să fie tratați, numai pe motiv, că sunt ortodoxi.

Oricum a fost redactată cererea, rezultatul dorit tot nu l-a avut. Așa și acum spre mai marea uimire a noastră primim vestea, că și de astădată cererea a fost respinsă.

170 de elevi ortodoxi deci n'au ce căuta la acest liceu, pentru ei nu este loc de catechizare, dar este pentru cei douăzeci și cinci romano-catolici.

Prostia omenească se lăfuie în draga ei voie și Dumnezeu încă n'a trimis asupra noastră atâtea nenorociri și lovituri naționale, ca să ne putem desmeleci și să ne întindem mâna dragostei de neam.

Senin.

Însemnări.

Redacționale. Revista „Luceafărul” trece din nou prin câteva schimbări, impuse de împrejurări neatacătoare de voința noastră. Încercarea de a da publicului cetitor o revistă săptămânală n'a reușit, deoarece cheltuelile reclamate de apariția ei săptămânală au fost așa de mari, încât au întrecut puterile abonajilor. De aceea suntem siliți să apărăm iarăș de două ori pe lună, eliminând și politica militantă dintre preocupăunile noastre. Dela conducerea revistei se retrage cu acest număr d-l Octavian Goga, care ne-a autorizat să-i publicăm următoarea declarație:

Făcându-se zilele aceste imbucurătoarea concentrare a celor mai de seamă scriitori ai noștri în jurul ziarelor oficiale ale partidului, revista „Luceafărul”, dorind să deie o puternică dovadă de alipire la recenta manifestare a solidarității noastre, încetează de-a fi pe viitor un organ politic. Conform tradiției ce și-a creat prin existența de-un deceniu, va trata de aci înainte mai mult probleme de ordin literar și social.

Subsemnatul dorind a lua parte la opera de consolidare a presei partidului, luând deci asupra-mi îndatoriri de muncă nouă, mă retrag dela conducerea acestei reviste, rămânând și pe mai departe colaboratorul literar al „Luceafărului” de care mă leagă multe și frumoase amintiri din trecut.

Octavian Goga.

Conducerea „Luceafărului” rămâne deci numai în seama d-lui Octavian C. Tăslăuanu, care a dat destule probe despre felul cum înțelege să conducă o revistă.

„Luceafărul” va fi în viitor o revistă de familie artistică literară, care va îmbrățișa mișcarea culturală dela noi și din străinătate. Nu facem promisiuni, căci vom dovedi cetitorilor ce vrem să facem.

În anul acesta vor mai apărea două numere, la 1 și 16 Decembrie vechiu.

Îmbunătățirile cele mai multe le vom face dela 1 Ianuarie anul viitor, când vom începe și publicarea unui nou roman.

Strângerea rândurilor. Luptele interne ce izbucniseră în sânul partidului nostru național s'au sfârșit prin declarația de mai jos, semnată de o seamă dintre tinerii scriitori grupați odinioară în jurul ziarului „Tribuna”. Din aceste lupte partidul nostru național a ieșit mai viguros și mai consolidat și nădăjdum că în viitor va putea desfășura o muncă tot mai intensivă, dând o atențiune deosebită problemelor interne și organizației partidului, dela cari atarnă succesele politice noastre.

Tinerii scriitori au dat următoarea

Declarație.

Subsemnații fiind invitați de către comitetul executiv al partidului național român să contribuim cu scrisul nostru la acțiunea de propagandă publicistică desfășurată prin organele sale oficiale, ne simțim îndemnați să facem următoarea declarație:

Avem credința nestrămutată, că poporul românesc din această țară, în împrejurările grele prin cari trece astăzi, trebuie să se găsească politicește într-o singură tabără bine organizată. Această tabără e pentru noi: partidul național român, ale cărui principii au fost totdeauna temelii convingerilor noastre și a cărui unitate noi o socotim o dogmă politică.

Creдем, că în cadrele organizației de partid, fiind atrase toate elementele dornice de muncă, se pot manifesta și toate curentele de gândire scoase la suprafață de interesul pentru cauza națională, câtă vreme aceste nu se împotrivesc adevărurilor programatice ale vieții noastre politice și unității de acțiune a partidului național.

În puterea acestor convingeri, noi, pătrunzându-ne de marile îndatoriri ale unui ideal național în aceste vremi de grea cumpănă, dându-ne seama că în zile istorice unirea e o supremă cheazășie de existență a popoarelor luptătoare, urmând în sufletul nostru numai considerații impuse de binele public și ridicându-ne deasupra tuturor disensiunilor personale din trecut, primim ca de acum înainte să contribuim din toate puterile la propaganda publicistică a organelor oficiale ale partidului.

În urma acestei declarații, izvorită din cuget curat, vom începe a ne propaga credințele neșfribite în aceste coloane. Ne adresăm deci către toți prietenii noștri, ca ascultând și ei de aceleași sentimente, să dea cu toții mână de ajutor la opera de consolidare politică a neamului românesc, care trebuie să fie la înălțimea misiunii sale istorice în pragul evenimentelor ce așteaptă.

Sibiu, 8 Noemvrie 1912.

Ion Agărbiceanu, Tit Liviu Blaga, Dr. Tib. Brediceanu, Dr. Constantin Bucșan, Zaharie Bărsan, Ilarie Chendi, Ascaniu Crișanu, Dr. Silviu Dragomir, Ioan Duma, Iuliu Enescu, Aurel Esca, Octavian Goga, Eugen Goga, Dr. Onisifor Ghibu, St. O. Iosif, Dr. Ioan Lupaș, Dr. Ioan Matei, Dr. Pompiliu Nistor, Vasile C. Osvadă, Gheorghe Popp, Dr. Sextil Pușcariu, Dr. Pavel Roșca, Ioan U. Soricu, Victor Stanciu, Dr. Sebastian Stanca, Gheorghe Stoica, Dr. Traian Suciu, Oct. C. Tăslăuanu, Lazar Triteanu, A. Vlaicu.

Ne bucurăm că, în aceste vremuri grele, ne-am adunat rândurile, străduindu-ne să luptăm cu toții în cadrele partidului după o îndrumare unitară și în vederea unei singure ținte.

88

Societatea pentru fond de teatru român și-a ținut adunarea generală în Brașov, la 18 și 19 Noemvrie n. Zilele ploioase de toamnă târzie și desăvârșitul desinteres al publicului față de această adunare generală mi-au umplut sufletul de jale. Am urmărit cu atențiune desbaterile și hotărârile adunării, căutând să ghicesc cauza lipsei de interes a publicului față de societatea, ce urmărește un scop așa de frumos. Am ascultat discursul de deschidere al d-lui Virgil Onișiu, vicepreședintele societății, și mi se pare că d-sa a fixat mai cuprinzător această cauză, în cuvintele: „prea mult idealism și prea puțină ispravă”.

Aceste cuvinte caracterizează activitatea de până acuma a societății. D-l Onișiu nădăduște că în viitor va fi altfel, că societatea va trece la fapte. Să deie Dumnezeu! D-l Bănușiu, directorul artistic, a făcut până acum tot ce s'a putut și a făcut mult. E meritul lui că s'au înmulțit membrii și că s'au înființat comitetele filiale. Vina că nu funcționează comitetele, nu e a lui, ci e a se căută în organizația însăși. Poporul nostru nu suportă prea multe organizații platonice. O are pe cea a „Asociațiunii” și e de ajuns. Nu se poate îngheba o organizație politică, decum una teatrală, care, spunând adevărul, nici nu are prea mult înțeles. Activitatea „Societății pentru fond de teatru” ar putea completa activitatea „Asociațiunii”, lucrând în cadrele acesteia. Amândouă au în vedere cultura poporului, amândouă întrebuințează aproape aceleași mijloace de propagandă culturală, amândouă se adresează aceluiaș public. Prin urmare ce rost au organizațiile deosebite? Dacă ar fi vorba de înființarea unui sau a mai multor teatre, atunci, da, ar avea un înțeles. La înființarea de teatre nu ne putem, însă, gândi. De aceea ar fi bine dacă s'ar găsi o modalitate ca activitatea ambelor societăți culturale, să se împleună, fără să se contopească, fără să se desființeze vreuna dintre ele. Această imbinare cred că nici n'ar cere prea puțină bătaie de cap, ci numai puțină bunăvoință și înțelegere.

„Societatea pentru fond de teatru” la Brașov a ales un nou funcționar, în persoana d-lui Horia Petra-Petrescu, un om harnic și cu bune intenții. Dela d-sa se așteaptă mult, foarte mult. Viitorul va dovedi, dacă se vor împlini speranțele legate de persoana d-sale. Noi credem, însă, că o mișcare teatrală, fără o trupă teatrală permanentă e imposibilă. Conferințele, cărțile, îndrumările — toate nu vor putea înlocui teatrul. O trupă, de 3-4 inși, sub conducerea d-lui Bănușiu, credem că ar fi cel mai nimerit mijloc de a trezi interesul publicului nostru față de teatru. Turneele d-lui Z. Bărsan au dat dovezi destule.

La Brașov s'a vorbit foarte mult despre teatru și s'a reprezentat o singură piesă, *Brândușa* de Brieux. Ce credeți, de ce-a rămas lumea încântată: de cuvântări sau de reprezentație? Unde a câștigat publicul o cultură teatrală: la ședințele societății teatrale din sala liceului român sau la reprezentația din redută? Cred, că o lămurire e de prisos. E evident, că reprezentațiile sunt lucrul principal pentru cultura teatrală, iar toate celelalte, necesare și ele, numai secundare, întregitoare. Noi, însă, urmărm a merge de-a 'ndoasele.

Reprezentația *Brândușei* a fost reușită. Înscenarea, datorită domnului Bănușiu, mulțumitoare. Diletanții s'au achitat conștiențios de roluri, unii dintre ei dovedind însușiri artistice. D-șoara Mărioara Dima a interpretat rolul Brândușei nimerit, cu mult talent în părțile lirice. În d-sa am întrezărit o artistă de rassă, cu nervi fini și cu o adâncă înțelegere a sufletului omnesc. Dacă va reuși să câștige în volumul vocii, suntem siguri, că ne vom putea

mândri cu o artistă de forță, care va putea stăpâni scenele mari. E păcat, însă, că o vom pierde și pe dânsa, cum am pierdut pe atâția alți artiști. — Am fi dorit să vedem și pe d-l Bănușiu într'un rol mai mare. Rolul lui August Morillon l-a exagerat. Piesa Brândușa ar merita localizată, căci același conflict dintre cărturari și țărani există și la noi. Acest conflict l-am accentuat mai de mult și, pentru a-l înlătură sau atenua, trebuie să insistăm asupra lui prin toate mijloacele. (Codru.)

Expoziția de pictură Anton Ventzel. Rotonda Athenului Român, atât de primitoare altădată, ne-a dat prilejul de a admira cele 55 de pânze ale d-lui Anton Ventzel. D-sa e prea puțin cunoscut în Capitală; asta și face ca să nu vedem o afluență prea mare de cercetători. A expus până acum la Craiova, și Craiovenii au știut aprecia îndeajuns pe Tony Ventzel.

Nu veți găsi între cele 55 de pânze sclălămbăituri impresioniste, nici caricaturi cubiste, nici schimonosiri de ale extraordinarilor futuristi. Nu. „Iată — vor zice unii — că stăm tot pe loc. Deci nici un pas mai departe înspre evoluție artistică. Ce folos deci această nouă expoziție. De ce să ne dea tot flori și fructe, peisaje și tipuri dela țară? Parcă n'am mai fi văzut noi lucruri de astea! Vechituri! Tot alte subiecte ne pasionează”.

Știm: căi cu patrușprezece picioare, oameni cu cinci capete, pomi albaștri, munți tricolori, jarhă roșie, capete cuprinse între patru laturi, cari să ne arate cam cât de strămpi la cap pot fi ceice le poartă. Și alte năzbătii.

Nu. Lucruri de acestea nu vom găsi la d-l Ventzel. Aiurea, da. Și vom avea prilejul să vorbim și despre ei.

D-l Ventzel ne dă în 55 de pânze un colț de țară. Brezoiul. Cine l-a văzut cătuși de puțin, și-l va aminti, și-l va vedea aievea. Pictorul a stat acolo, și a prins în culori o parte din viața, din mișcarea bășinașilor. De aceea frumoasa satului care stă în aleea de pruni și împletește, sau altă surată ce stă 'n pridvor și toarce, sau cea dela izvor care vine să ia apă în ulcior, ni se par atât de aproape de noi, atât de cunoscute, atât de asemenea cu realitatea. Dar ciobanul sprijinit de bătă, sau țărancă ce vine dinspre pădure c'un braț de lemne în spate, sau tipul de ștregar, — figănușul mulțumit de sine, cu țigara 'n stânga, cu cobilița 'n dreapta, urmărind cu privirea fumul de țigară ce-l va fi scos pe nas sau pe gură.

Și lângă această viață, mai puneți moara din vale, sau lunca Jiului, sau umbra răspândită de arini, cu pârăușul ce se strecoară sfios printre ei de teamă de-a nu strică această perfectă liniște și totuși făcând o admirabilă armonie. Sau casa țărănească, atât de adevărată încât nici nu-ți vine să crezi că-i pictată, ci că-i aievea în față, așa cum vei fi văzut-o în sat la tine! Dar satul dintre munți, sau drumul spre muntele Cozia, dar muntele Turțudau și râul Caprei!

Și lângă acestea flori de câmp și flori de grădină: garoafe, trandafiri, crini, albastrele, nemuritoare, romanite. Și sunt multe flori, dar nici una asemenea celei de alături și totuși atât de vie... Dintr'un vas

ne privesc melancolic câțiva trandafiri. Jos, la picioarele lui, câteva petale împrăștiat — slăbite, decolorate, anemice. Dar prietenia dureroasă a romanitelor și nemuritoarelor, ce stau triste într'un coșuleț. Dar crinii candizi, dar liliacul, dar florile de câmp!

Și lângă toate aceste: lubenite, mere, portocală ruptă, căpșune, cireșe, și lângă aceste fructe zarzavaturi. Și cât de adevărate sunt!

Acestea sunt subiectele d-lui Anton Ventzel.

Și nu vă veți mira totuși, că găsiți două mori, două vase cu crini, de mai multeori trandafiri sau flori de câmp sau garoafe, sau aceleași fructe. Nu vă veți mira căci una nu-i absolut cealaltă: Ca și 'n natură sunt la fel și totuși nu-s aceleași. De ce?

Știți carele cu boi ale lui Grigorescu, sau numai boii, sau ciobănașii! De câteori a prins în culori marele dispărut aceste subiecte, și totuși sunt atât de mult diferite unele de altele. Ce e mai natural ca boii să fie asemenea unul altuia. Dar știm cât umblă Grigorescu ca să găsească părechi de boi, pe cari numai avându-i în față îi putea reprezenta. Știți întâmplarea cu un băiețuș din Comarnic, tip de frumusețe și pe care îl luase să-i pozeze pentru un sfânt, îmi pare. Când părinții copilului nu l-au mai lăsat, Grigorescu a fost nevoit să lase neisprăvită lucrarea începută. Deci acest principiu de artă: modelul veșnic înaintea ochilor.

Același lucru îl găsim și la d-l Ventzel. Căci d-sa n'ar fi reușit să ne dea pe figănuș sau pe suratele din Brezoi atât de frumoase, dacă nu le-ar fi avut atât de aproape de chevalet. De aceea vieța cuprinsă în cele 55 de pânze ale d-sale e atât de vie, atât de naturală, de adevărată, atât de armonioasă, cu mediul în care e statornicită. De aceea cine le-a văzut odată, desigur se va duce să le privească și a doua oară. Și tot nu se va mulțumi, poate.

De aceea te simți atât de bine în preajma lor, atât de mulțumit de tine însuși și de privirea prietenoasă și surizătoare a lor. De aceea, în acel colț de viață românească, te simți o clipă mai bun, mai înălțat sufletește.

Desigur, că sunt și oarecari scăderi, cari cu timpul credem, că nu vor mai exista și la o nouă expoziție vom putea spune cu mai multă siguranță mai mult despre talentul d-lui Anton Ventzel.

Așteptăm, (Tr. D. Șoimu).

Centenarul seminarului din Arad s'a serbat mai zilele trecute, prefăcându-se într'o adevărată sărbătoare națională. Seminarul din Arad a fost o sentinelă neadormită la periferia românismului, a fost un far luminos, care a trezit conștiința românească din acelea părți. Discursul rostit de părintele Ciogariu e o icoană a sbuciumărilor prin care a trecut cea școală dela întemeierea ei și până în zilele noastre. Existența ei înseamnă triumful muncii cinste și a ideii naționale, care a încălzit inimile celor ce-au stat în fruntea ei. Astăzi, când guvernele ungurești își îndreaptă săgețile puterii spre altarele bisericilor și școalelor noastre, serbările din Arad au răsunit ca un protest al neamului românesc împotriva sacrilegiilor oficiale ale statului. Trebuie să dovedim

prin muncă și prin jertfe, că puterea noastră de rezistență e mult mai mare decum și-o închipuie cei îmbătați de gârgăunii imperialismului maghiar. În vremuri de grea cumpănă, clipele solemne ale serbărilor nu pot fi decât un îndemn nou la muncă. Lupta celor ce-au întemeiat seminarul din Arad ne poate servi de pildă.

Eudoxiu Hurmuzachi (1812-1912). Bucovinenii au serbat cu însuflețire centenarul nașterii lui Eudoxiu Hurmuzachi, care, alături de ceilalți membri ai familiei și alți fruntași bucovineni, au luptat cu succes pentru desrobirea Bucovinei de sub stăpânirea Galiției. În 1849 Bucovina își și dobândește autonomia, dar influențele galițiene se simt până astăzi. Elementul băstinaș român a suferit mult în urma invaziunii rutene și evreești. Nici astăzi nu e în stare să se reculegă și să imprime țării un caracter românesc. Dacă nu eră, însă, Eudoxiu Hurmuzachi poate că astăzi întreaga Bucovină ar fi desnaționalizată.

Eudoxiu Hurmuzachi a fost și un om de știință. El a adunat cu sârguință o mulțime de documente privitoare la trecutul românesc, cari au fost publicate de „Academia Română”, al cărui membru a fost. A publicat și „Fragmente zur Geschichte der Rumänen” în 5 vol.

De-ar însemna sărbătorirea lui o trezire a conștiinței naționale în Bucovina.

„Solia Satelor”. Inmulțirea foilor populare înseamnă că numărul cetitorilor țărani sporește din an în an. Astăzi avem câteva foi populare destul de bune, cari însă, nu corăspund într-o toată măsură lor. De la începutul acestui an a început să apară în Cluj o nouă foaie pentru popor „Solia Satelor”, îngrijită de scriitorul A. Lupeanu (Melin), cunoscut publicului și din coloanele revistei noastre. Noua foaie se prezintă foarte bine; e scrisă cu însuflețire și cu pricepere. Atragem atențiunea cărturarilor dela sate asupra ei, recomandându-le să o răspândească între țărani. Prețul pe un an e numai 4 cor.

„Versuri flușturate”. Pe stradele Sibiului întâlnești adeseori un om mărunț și indesat, cu o nutră serioasă și gravă, cu o privire severă, adumbrată de o pereche de ochelari; e Haralamb Călâmăr, unicul umorist de profesie dela noi. Te uiți la el, îl vezi cum își dăpână grăbit picioarele, plimbându-se indiferent, cu mâinile la spate printre lume și nu-ți vine să crezi, că el e autorul „Bobârnașilor”, al „Farafastăcurilor”, al „Versurilor Flușturate” și al „Poznașului”. Nu crezi, că acest om mititel și serios e cel mai mare umorist de astăzi al Ardealului.

Glumele lui Haralamb Călâmăr se citesc cu plăcere la noi. Suntem siguri, că Librăria editoare din Orăștie, a d-lui Bornemisa, va face o afacere bună cu cel mai nou volum al umoristului nostru, intitulat „Versuri flușturate”. E adevărat, că aceste versuri uneori sunt cam prea flușturate, dar cine e de vină, dacă gustul publicului ardelean nu se entuziasmează pentru un gen mai superior? Cel din România nu-i tot așa? Unitatea culturală se pare că se manifestă și în literatura umoristică. O operă, când se răspân-

dește și când e căutată de public, înseamnă, că răspunde unei necesități. Ea caracterizează deci nu numai gustul literar, ci și gradul de cultură și mentalitatea unui popor din epoca aceea. Literatura amicului Haralamb Călâmăr e prin urmare una dintre oglinzile, în cari ne putem admira fizionomia culturală. Editorul din Orăștie e convins, că e frumoasă, directorul „Convorbirilor literare” zice, că e urită. Fiecare cu gustul lui...

* Atragem atențiunea cetitorilor asupra articolului „Un popas în Bucovina”, scris de un ardelean distins, care a cutrierat în lung și 'n lat Bucovina și care cunoaște bine stările rușinoase de acolo. Conducătorii Românilor bucovineni, dacă mai au simț pentru durerile obștești ale neamului ar trebui să se trezească cel puțin acum în ceasul al 12-lea. Prin o muncă cinstită ar mai putea salva multe.

Despre frații noștri bucovineni ne vom ocupa de aici încolo mai des, zugrăvind fără cruțare scăderile lor. O vom face cu gândul bun de îndreptare.

* Cele mai multe articole din acest număr se referesc la războiul din Balcani. Am căutat să dăm cetitorilor noștri o orientare cât mai bogată asupra popoarelor din Balcani și a evenimentelor ce ne privesc de aproape și pe noi. În numărul viitor vom reveni asupra războiului din Balcani, completând informațiile din acest număr.

* Societatea scriitorilor din România au aranjat o șezătoare pentru ajutorarea prietinelui nostru Ilarie Chendi, care e pe cale de a se intrămă. Publicăm cuvântarea rostită de d-l Eugen Lovinescu, la această șezătoare. D-l Lovinescu a fixat în linia artistică rolul criticului în mișcarea literară.

.....

Poșta redacției.

— Manuscrisele nu se înapoiază. —

V. Br. „Visul” are calități de formă. Mai trimiteți-ne încercări de ale d-voastre.

F. Nestatornicia bărbaților merită într-adevăr disprețul femeilor, mai ales a celor frumoase. Aveți dreptate: nu-l credeți, când vă spune:

Am visat o vară 'ntreagă
La o fată, mândra florică,
Și răspund oricui mă 'ntreabă:
— Mi-a fost dragă — pe onoarea mea!

Aviz!

Rugăm din nou pe toți abonații noștri să binevoiască a ne achita sumele ce ne datorează, ca să nu fim siliți a le sistă revista și a lua alte măsuri pentru încassarea restanțelor.

Administrația.

Biblioteca scriitorilor dela noi

apare sub auspiciile

„Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”

sub îngrijirea d-lui Oct. C. Tăslăuanu.

A apărut al
doilea volum: **Schițe și povestiri**

de

Ion Agârbiceanu.

Volumul cuprinde 17 schițe și povestiri ale talentatului scriitor din Ardeal, care zugrăvește în colori sugestive vieța dela țară. Povestirile cuprinse în acest volum sunt selecționate din întreaga operă a lui Agârbiceanu, așa că ele dau o iconă a talentului viguros cu care e înzestrat scriitorul nostru.

Prețul unui volum: 2 Cor. (2 lei 50 bani).

Primul volum: **Amintiri**
schițe și novele

Alexandru Ciura

în care se zugrăvesc crâmpoie din vieța de student, sbuciumări din lupta sufletelor desrădăcinate, cari s'au rupt de lângă vatra țărănească și s'au făcut cărturari, apoi scene din traiul patriarhal al băieșilor și moșilor din Munții-Apuseni și amintiri din plăpânda lui copilărie. E cel mai bun volum a talentatului scriitor Al. Ciura. Volumul e precedat de o recenziune critică scrisă de d-l Oct. C. Tăslăuanu și de portretul lui Ciura.

Prețul unui volum: Cor. 1.60.

Se găsesc de vânzare la toate librăriile.

☞ Din casa nici unui cărturar român dela noi să nu lipsească această Bibliotecă. ☞

Când veniți la Sibiu, cercetați
primul depozit românesc

de

plane, pianine și armoniuri

asortat cu instrumente din cele
mai bune fabrici, în nuc mat sau
poleit, negru, mahagon, palisandru
veritabil, construcție modernă, cu
preț mai ieftin ca ori unde.

≡ Transportul și pachetarea gratuite. ≡

Școlile, reuniunile de cântări și alte
instituții culturale primesc favor special.

Armoniuri de școală bune și solid
lucrate

10 ani garanță. ≡ **Pițire în rate.**

TIMOTEI POPOVICI

profesor de muzică.

Sibiu (Nagyszeben), Str. Cisdădiei Nr. 7.

Colecțiile revistei „Luceafărul“.

Legătură elegantă în pânză.

Anul I, (1902)	epuizat
Anul II, (1903)	"
Anul III, (1904)	16 cor.
Anul IV, (1905)	epuizat
Anul V, (1906) Ed. simplă	16 "
Anul V, (1906) Ed. de lux	25 "
Anul VI, (1907) Ed. simplă	16 "
Anul VI, (1907) Ed. de lux	25 "
Anul VII, (1908) Ed. simplă	16 "
Anul VII, (1908) Ed. de lux	25 "
Anul VIII, (1909) Ed. simplă	16 "
Anul VIII, (1909) Ed. de lux	25 "
Anul IX, (1910) Ed. simplă	16 "
Anul IX, (1910) Ed. de lux	25 "
Anul X, (1911) Ed. simplă	16 "
Anul X, (1911) Ed. de lux	25 "

Toate colecțiile împreună ediția simplă

100 cor.; ediția de lux 150 cor.

Cel mai potrivit dar pentru copii!

Adelina Olteanu Maior:

Biblioteca Copiilor și a Tinerimii

cu numeroase ilustrațiuni.

Cuprinde: **basme și istorioare
pentru copii, un număr bogat de
piese de teatru și povestiri pentru
tinerime.**

Se află încă în vânzare: vol. II, III, IV,
la librăria Archidieceșană din Sibiu,
sau la Administr. revistei „Luceafărul“.

Prețul unui volum 1 coroană.

La administrația „Luceafărul“

se găsesc de vânzare următoarele

TABLOURI

Lionardo da Vinci	Cina cea de taină
"	Frumoasă Florentină
"	Monna Lisa
Raffael	Nunta Mariei cu Iosif
"	Madona Sixtină
"	Frumoasă grădinăreasă
A. Dürer	Isus pe cruce
Jan Van Eyck	Altar.

Prețul fiecărei exemplar 20 bani
plus porto 10 bani.

**Cel ce comandă toate tablourile
le primesc franco cu 1.60 bani.**

Administrația

„LUCEAFĂRUL“

SIBIU (Nagyszeben).